

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**ATATÜRK VE KIRŞEHİR
(1919–1938)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tezi Yöneten: Prof. Dr. Reşat GENÇ
Tezi Hazırlayan: Yusuf İzzettin KILINÇER**

ANKARA–2006

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**ATATÜRK VE KIRŞEHİR
(1919–1938)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Yusuf İzzettin KILINÇER

ANKARA–2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

ATATÜRK VE KIRŞEHİR
(1919–1938)
YÜKSEK LİSANS

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. REŞAT GENÇ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

ADI SOYADI

İMZASI

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

TEZ SINAV TARİHİ.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım

(imza)

Prof. Dr. Yavuz ERCAN

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kırşehir'in, Türk kültürü ve tarihi açısından çok zengin bir durumda olduğunu, Millî Mücadele yıllarındaki olumlu ve yapıcı rolünün Kırşehir gençleri tarafından bilinmesinin yararlı olacağını düşünerek "Atatürk ve Kırşehir (1919 – 1938)" konulu bir tez hazırlamayı tercih ettik. Konumuzla ilgili olarak, Millî Mücadele dönemine ait her türlü kaynaktan yararlanmaya çalışırken, eldeki bütün bilgilerin tahlil ve tenkidini büyük bir hassasiyetle yapmaya çalıştığımızı belirtmek isteriz.

Bu çalışma ile Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti mensuplarını Kayseri'den Ankara'ya ulaştırırken Kırşehirliilerin Millî Mücadele'ye verdikleri desteği tespit etmenin mutluluğuna erişilmiştir. Türk milleti açısından zamanın çok kıymetli olduğu bir dönemde beş gününü Kırşehir'de geçiren Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının, Kırşehirliilerden çok memnun olarak ayrıldıkları ve takdirlerini "Kırşehir Gençler Derneği"nin hatıra defterine yazdıkları yazıyla belgeledikleri görülmüştür.

Millî Mücadele döneminin hazırlık aşamasını oluşturan 16 Mayıs 1919'dan 27 Aralık 1919 tarihine kadar devam eden ve İstanbul-Samsun-Amasya-Erzurum-Sivas-Kayseri-Kırşehir ve Ankara arasında çok çetin geçen yolculuğun, her anında meydana gelen gelişmelerin Türk Tarihi ve Anadolu'nun Türk yurdu olması açısından ne kadar önemli olduğu ortadadır. Atatürk'ün işte bu hat üzerinde uğradığı önemli merkezlerden biri de Kırşehir'dir. Daha Kurtuluş Savaşı başlarında, Kırşehir halkının Mustafa Kemal Paşa'ya gösterdiği ilgi, Atatürk ile Kırşehir halkı arasında sıcak bağların oluşmasına neden olmuştur. Sonraki yıllarda da Atatürk'ün Kırşehir'e olan ilgisi, Kırşehir halkının da Atatürk'e olan sevgisi ve bağlılığı devam etmiştir.

Böyle önemli bir konunun seçilmesinde yönlendirici etkisi, çalışılmasında da katkısı olan sayın hocam Prof. Dr. Reşat GENÇ 'e teşekkür ediyor, A. Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünde kıymetli bilgilerinden yararlandığım bütün hocalarıma saygılar sunuyorum.

ABSTRACT

Considering Kirşehir's high position inside Turkish culture and history and its positive and constructive role during the years of National War and also considering these should be known by the youth of Kirşehir, this thesis has been prepared under the topic of "Atatürk and Kirşehir". In relation to our topic, I would like to note that the analysis and criticism of all the knowledge has been worked on to be done with extreme care, while every available information source was tried to be studied as thoroughly as possible.

The elation of ascertaining the support of the people of Kirşehir through the transportation process of Mustafa Kemal Pasa and the Representation Committee from Kayseri to Ankara has been reached with this study. It has been seen that Mustafa Kemal Pasa and his friends, who spent five days in Kirşehir in a situation which time was extremely valuable for the whole nation, were very thankful to the people of Kirşehir, and have proven their gratefulness by writing their opinions on the memorial book of "Kirşehir Youth Guild".

The journey through Istanbul-Samsun-Amasya-Erzurum-Sivas-Kayseri-Kirşehir and Ankara between the dates of May 16th 1919 and December 27th 1919, which is the preparation duration of the National Salvation War, as well as every progress and all the incidents are evidently important by means of Turkish History and Anatolia's being a Turkish land. Kirşehir is one of the most important cities that Atatürk has visited on this route. Just only at the beginning of the Salvation War, the concern shown by the people of Kirşehir to Mustafa Kemal Pasa, has established pleasant bonds between the public and Atatürk. Atatürk's concern in Kirşehir and Kirşehir's love and loyalty to him has continued in the following years.

I would like to thank Prof. Dr. Reşat GENÇ due to his leading influence on the choice of this topic and his co-workings. I also present my respect and appreciation to all my colleagues and teachers in A. Ü. Turkish Revolution History Institute of whom I gathered valuable information.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR CETVELİ	iv
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	4
1. MUSTAFA KEMAL PAŞA 'NIN KIRŞEHİR'E İLK GELİŞİ ÖNCESİNDE KIRŞEHİR ve YÖRESİNDE DURUM	4
2. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE KIRŞEHİR ve İLÇELERİNDE KURULAN MİLLÎ DERNEK ve CEMİYETLER	7
2.1. Kırşehir Gençler Derneği	7
2.2. Kırşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti	8
2.3. Mucur Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti	9
2.4. Kaman Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti	9
2.5. Hacibektaş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti	10
2.6. Çiçekdağı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve İlçedeki Millî Faaliyetler	10
3. MUSTAFA KEMAL PAŞA VE TEMSİL HEYETİ KIRŞEHİR'DE	14
3.1. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Mucur'a Gelişleri	16
3.2. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Hacibektaş'ı Ziyaretleri ve Hacibektaş Halkının Tutumu	22
3.3.1. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'de Karşılması	31
3.3.2. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'deki Faaliyetleri	35
3.3.3. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'den Uğurlanışı	41
3.4. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kaman'a Gelişi Sonrasındaki Gelişmeler	42
II. BÖLÜM	45
1. MİLLÎ MÜCADELE'DE KIRŞEHİRLİLERİN TUTUMU VE KATKILARI	45
1.1. Siyasal Yönden Katkıları	46
1.1.1. Yahya Galip(Kargı) Bey	46
1.1.4. Lütfi Müfit (Özdeş) Bey	51
1.1.5. M. Rıza (Silsüpür) Bey	53
1.1.5.1. Son Osmanlı Mebusan Meclisi Döneminde M. Rıza Bey	53
1.1.5.2. TBMM Döneminde M. Rıza Bey	61
1.1.5.3. M. Rıza Bey'in İstiklâl Mahkemesinde Yargılanması ve İdamı	66
1.2. Askerî Yönden Katkıları	70
1.3. Diğer Yönden Katkıları, İşgal ve Haksızlıklara Karşı Tepkiler	76
III. BÖLÜM	83
1. MUSTAFA KEMAL PAŞA 'NIN MİLLÎ MÜCADELE'DEN SONRA KIRŞEHİR'LE İLİŞKİLERİ	83
1.1. Mustafa Kemal Paşa'nın Kırşehir'i İkinci Ziyaretleri	83
1.2. Mustafa Kemal Paşa ile Kırşehirlilerin Yerköy' Tren İstasyonundaki Görüşmeleri	84
1.3. Mustafa Kemal Paşa'nın Kırşehir'i Üçüncü Ziyaretleri	87
2. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA KIRŞEHİR	93
2.1. Atatürk Döneminde Kırşehir'deki Yöneticiler	93
2.1.1. Milletvekilleri	93
2.1.2. Valiler	95
2.2. Kırşehir'deki Gelişmeler	96
2.3. Kırşehir Halkının Atatürk İlke ve İnkılâplarına Bakışı	96
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	101

KISALTMALAR CETVELİ

- T.İ.H. :Türk İstiklâl Harbi
- v.d. : ve devamı
- C : Cilt
- a.g.e. : Adı Geçen Eser
- a.g.m. : Adı Geçen Makale
- a.g.h. : Adı Geçen Hatırat
- A.T.A.S.E. : Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
- A.Ü.T.İ.T.E. : Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
- KL. : Klasör
- M.M.Z.C. : Millet Meclisi Zabıt Cerideleri
- bşk. : Başkanlığı
- başk. : Başkaları
- TDAV : Türk Dünyası Araştırma Vakfı
- Bkz. : Bakınız
- D. : Dosya
- Gn. : Genelge
- 19-s : Sayfa
- 20-T.T.K. : Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Türk milleti, XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, tarihinin en sıkıntılı dönemini yaşamıştır. 1911'den 1918'e kadar çok kısa fasılalarla yedi yıl boyunca süren (Trablusgarp Savaşı (29 Eylül 1911 15 Ekim 1912), I. Balkan Harbi (8 Ekim 1912–30 Mayıs 1913), II. Balkan Harbi (21 Temmuz 1913–10 Ağustos 1913), I. Dünya Harbi (5 Kasım 1914 – 30 Ekim 1918) nin yenilgileri ve acıları henüz unutulmamışken yedi ay sonra, 19 Mayıs 1919'da ulu önder Atatürk'ün önderliğinde Millî Mücadele'ye başlangıç teşkil edecek olan Samsun'a çıkışla, Türk milleti için daha da zorlu geçecek olan yeni bir var olma, yok olma mücadelesi başlamıştır. Bu başlangıçtan 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barışı'na kadar geçen mücadele dönemi sonucunda; genci, ihtiyarı, askeri, aydını ile ordu-millet halinde gösterilen üstün çabalar ve yapılan ince hesaplarla, Türkiye Cumhuriyeti dünya haritasında modern, çağdaş, ilerici, demokratik, lâik yeni bir hukuk devleti olarak haklı yerini almıştır.

Atatürk Türkiye'si ile yepyeni bir güven ve huzur ortamına kavuşan Türk milletinin, elde ettiği kazanımlarını geliştirerek devam ettirebilmesi, ancak gelecek kuşakların geçmişten haberdar edilmesi ile mümkündür. Bunun için de öncelikle tarih ilminin öğrenilmesinin bir milletin var olabilmesi ve de varlığını devam ettirebilmesi açısından öneminin kavranması, dolayısı ile tarih bilincinin mutlaka oluşturulması gerekmektedir. Genel bir tanımlamayla tarih ilmini, olaylar zincirinin kronolojik ilişkisinin kurulması olarak düşünürsek, bu zincirden bazı halkaların zarar görmesi veya yok sayılması hiç şüphesiz ki, mevcut bütünü büyük ölçüde ve olumsuz yönde etkileyecektir. Cumhuriyet dönemi hakkında konumuzla ilgili akademik ve bilimsel çalışmaların yeterli sayıda olmaması, bakış açılarının çokluğu yönünden bir eksiklikti.

Yine bu dönemde Hacıbektaş'ın Kırşehir sancağına bağlı bulunması ve bütün Anadolu Alevîlerinin lideri durumunda bulunan Çelebi Cemalettin Efendi'nin de Hacıbektaş'ta yaşıyor olmasından hareketle, Alevî vatandaşlarımızın Kurtuluş Savaşı'na verdiği desteğin altının çizilmesinin son derece önemli olduğunu düşünmekteyiz. Yine Yozgat ve Konya'da başlayan isyanlarla, yönetim olarak İstanbul hükümetine bağlı olan

Ankara gibi önemli merkezlerin ortasında bulunan Kırşehir sancağının; aydınları, halkı ve din adamları ile birlikte gösterdikleri kararlılık ve iradenin de bilinmesini istedik. Bu açıdan Atatürk-Kırşehir ilişkisinin, Kırşehir aydınının ve halkının Millî Mücadele'ye desteğinin, inkılâplara karşı olumlu yöndeki istek ve ilgisinin ortaya konulmasının, bugün de aynı destek ve ilginin artarak devam etmesi açısından önemli olacağı görüşündeyiz. Çalışmamızla elde ettiğimiz bilgiler, 1919 ve sonrasındaki ruh halini ve ülkenin içinde bulunduğu durumu hatırlatacak niteliktedir.

Bir zamanlar dünyanın en geniş coğrafyasına yayılmış ve çok büyük bir kültür oluşumunu gerçekleştirmiş olan Türk milletinin, 1911–1922 yılları arasındaki yoksulluk, acı ve kan dolu bu dönemine ait, değişik inceleme ve araştırmalar yapılmış ve halen de yapılmaktadır. Bu dönemle ilgili çalışmalar, gelecek kuşaklara, sahip oldukları Atatürk Türkiye'sinin hangi zorluklarla ve hangi özverili çalışmalarla kurulmuş olduğunu öğretecektir. Dolayısıyla yeni neslin, ülkesine ve devletine olan bağlılığının ve dinamizminin güçlenmesine katkıda bulunacaktır. Bu döneme ait canlı kaynakların da zaman içerisinde giderek yok olduğu düşünülürse, bu alanda yapılan çalışmaların daha erken ve hızlı bir şekilde yürütülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Millî Mücadele içerisinde önemli görevler üstlenen ve Anadolu'nun kalpgâh bölgesinde yer alan Kırşehir coğrafyası, Osmanlı devleti döneminde tehlikelerden uzak kalmış ve herhangi bir devletin işgaline uğramamıştır. Ancak, Kırşehir ve yöresi, ülkenin genelde karşılaştığı olumsuzluklara ve tehlikelere karşı asla duyarsız kalmamış, yoksulluk içinde sürdürülen mücadeleye, maddi-manevi yönden yardım ve desteğini sürdürmüştür. Bu amaçla bölgede kurulan örgütler, aslında ülke genelinde oluşan “millî teşkilatın” parçalarından başka bir şey olmayan ve Kırşehir'de de yerel adlarla kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin ülke bütünlüğü açısından önemli çalışmalar yaptıkları anlaşılmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin hazırlık dönemi faaliyetleri hakkında, Erzurum-Ankara arasındaki geçiş yolu üzerinde bulunan Kırşehir dışındaki diğer illerde yeterince çalışma yapılmasına rağmen, konumuzla ilgili inceleme sayısının yetersizliği

ve halen bölge halkının konu hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığı tespitini bizi böyle bir çalışmaya yönlendirmiştir. Bir bölgede, Millî Mücadele'nin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için, millî birlik ve beraberliği oluşturacak değerlerin ve bağların güçlü olması şüphe götürmez bir gerekliliktir. Bu cümleden olarak -tarihte birçok badireler atlatmış olmasına rağmen- yöre halkının, Millî Mücadele öncesinde millî birlik ve beraberlik duygusuna bağlı, bağımsızlık hususunda yüksek bir iradeye sahip oldukları, gösterdikleri üstün gayretlerden anlaşılmaktadır.

Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin, Aralık 1919 tarihinde Kırşehir il sınırları içerisinde konaklama, uğurlanma ve faaliyetleri hakkında derli toplu bir başvuru kaynağı bulunmadığından, ayrıca mevcut bilgilerde de bazı çelişkiler ve eksiklikler bulunduğundan bu konuya eğilme gereği duyulmuştur. Çalışmamızın, halkımız ve yerel yönetimlerin bu konuda duyduğu bilgi eksikliğine cevap vereceğini ümit ediyoruz

Bu çalışmamızla, tüm bu konulara, tarih metodolojisine uygun olarak, bilgi ve kaynaklara dayanarak, mümkün olduğunca açıklık getirmeye çalıştık.

I. BÖLÜM

1. 1. MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN KIRŞEHİR'E İLK GELİŞİ ÖNCESİNDE KIRŞEHİR ve YÖRESİNDE DURUM

I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı devleti, Wilson İlkeleri'ne uygun bir antlaşma yapmak düşüncesi ile Limni adasının Mondros limanında İtilaf devletleri ile masaya oturmuştu. Osmanlı devleti savaşın sonunda, İngilizler liderliğinde kurnazca hazırlanan, son derece muğlâk kavram ve ifadelerin bulunduğu -asında Türkleri fiilen dünya siyasetinden silmeyi amaçlayan- ateşkes antlaşmasını (30 Ekim 1918) imzalamak zorunda kalmıştır. Mondros Ateşkesi'nden aldıkları yetkiye dayanan İtilaf devletleri, hiç vakit kaybetmeden en az bin yıldır Türklere ait olan Anadolu topraklarını işgale başlayarak gerçek niyetlerini ortaya koymuşlardır. Bu işgallere ve imzalanan antlaşmaya karşı, antlaşma gereğince terhis olan ve bozulan cephelerden dönen askerlerin desteklediği ordu ve milletin birleştiği bir hareketin Anadolu genelinde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu hareketin o dönemdeki genel adlandırılması “Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri”dir.

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra ülkenin genelinde olduğu gibi Kırşehir yöresinde de halkın, genel bir karamsarlığa düştüğü, böylesine ağır şartlar taşıyan antlaşmanın gelecekte daha büyük tehlikeleri beraberinde getireceğini düşündüğü ve bu nedenle gittikçe yaklaşan kötü günleri göğüsleyebilmek için bir takım çareler, çıkış yolları aradığı görülmektedir. Bu cümleden olarak Kırşehir halkı, dernek ve cemiyet çalışmalarını hızlandırmış, Millî Mücadele'ye hazırlık çalışmalarına başlamış, böyle bir ortamda, İstanbul Hükümeti'nin teslimiyetçi anlayışına karşı çıktığı gibi, çevresinde ortaya çıkan isyancılara karşı da gereken tepkiyi göstermiştir.

Kırşehir halkı, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Paşa'yı ve onun Samsun'a çıkışından itibaren, Millî Mücadele yolunda yapmış olduğu tüm faaliyetlerini, her türlü haberleşme ve ulaşım araç-gereçlerinin son derece kısıtlı olduğu bir dönemde, bütün çalışmalarını olabildiğince yakından takip ediyordu. Nitekim

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'e gelişleri sırasında Kırşehir halkının, göstermiş olduğu sıcak ilgi ve bağlılıktan, ülkenin içinde bulunduğu durumu bilinçli olarak kavramış olduklarını anlayabiliyoruz.

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Sivas Kongresi'nden (04–11 Eylül 1919) sonra Ankara'ya varmak için izleyecekleri yolun planlanması, Sivas'ta Hüsrev Bey (Berlin Elçisi) tarafından önceden yapılmıştı.¹ Bu planda öngörülen konaklama yerleri, yalnız yolculuk gereği uğranılması zorunlu olan yerler olmayıp, Mustafa Kemal Paşa'nın, Millî Mücadele'nin gerçekleşmesinde düşündüğü bir planın gereği idi. Ankara yolculuğu için Hüsrev Bey tarafından hazırlanan genel program Mustafa Kemal Paşa'ya sunulduğunda, Mucur'dan Hacıbektaş'a gitmenin de mecburî olduğunu, ancak Mucur'a varıncaya kadar bu durumun gizli tutulması gerektiğini bildirmiştir.²

Zira Hacıbektaş'ta Mustafa Kemal Paşa için çok önemli bir kişi bulunuyordu ve İstanbul'a da dirsek çevirmiş durumdaydı. Ankara kalesinin yanı başında, kendiliğinden meydana gelen bu güç, elbette görülmeye, ilgilenilmeye değerdi.³ Şüphesiz ki bu plan yapılırken askerî ve siyasî ortam da dikkate alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Ankara yolu üzerinde bulunmayan Hacıbektaş'a yönelmesi, Mustafa Kemal Paşa'nın siyasî ve askerî plânının bir gereğidir. Kayseri'den sonra doğrudan Hacıbektaş'a gitmeyip Mucur'a kadar geldikten sonra tekrar dönmeleri ise, o tarihlerde doğrudan Hacıbektaş'a giden, otomobillerin geçebileceği standartlarda bir yolun bulunmamasından olduğu muhtemeldir.

Yukarıda bahsettiğimiz üzere, Sivas-Ankara yolunun izlenmesi bir rastlantı değildir. İlkın, Sivas-Ankara yolu, merkezî bir konumdadır. Millî Mücadele için ihtiyaç duyulabilecek kaynağı düzenli olarak üretmeye uygun olan bu yolun işgal edilme ihtimali de coğrafi açıdan çok zordur. İkinci olarak; bu bölgedeki yerleşim birimlerinde

¹ Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C. II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Ankara, 1988, s. 486.

² **a.g.e.**, s.487.

³ Hasan İzzettin Dinamo: **Kutsal İsyân**, C.V., Tekin Yayınevi, İstanbul, 1970, s. 213.

kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve dernekler çok etkin bir şekilde çalışmaktadırlar.

Yukarıdaki görüşleri doğrular biçimde Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, bu bölgedeki millî faaliyetler için şunları belirtmektedir: “Kayseri ve Kırşehir gibi Orta Anadolu’nun önemli şehirleri ile civarlarındaki millî teşkilâtların durumunu yerinde incelemek üzere uğramış, Kayseri ve Kırşehir yörelerindeki gerek teşkilâtlardaki gelişmeleri ve gerekse millî heyecanı memnuniyetle görmüştüm”.⁴ Türk devlet geleneğinin bir gereği olarak bu yöre halkının benliğine yerleşmiş olan padişah ve halifeye bağlılık ve sevgiyi, İstanbul hükümeti, Ankara Valiliği aracılığı ile kendi yararları için kullanmaya çalışmışsa da, yöre halkının kuvvetli bir önseziye ve yüksek bir millî bilince sahip olması sayesinde başarıya ulaşamamıştır. İstanbul hükümeti tarafından 16.09.1335 (1919) tarihinde Konya’da bulunan 12. Kolordu Komutanlığına gönderilen yazıda; Mucur kaymakamı ve Kırşehir mutasarrıfının Hacıbektaş’a gelerek: “... Çelebi Efendi ile tekkenişin babalarını teslih için iğfalat ve teşfikatta bulunmuşlar ise de nail-i emel olamayarak avdet ettikleri...”⁵ nin belirtilmesi, İstanbul Hükümeti’nin bu bölgede açık bir şekilde çalışma yaptığını, ancak başarılı olmadığını göstermektedir. Ali Fuat Paşa da, bu bölgede İstanbul hükümetinin faaliyetlerinin olduğunu şu sözleri ile doğrulamaktadır: “Birkaç ay evvel Ankara Valisi Muhittin Paşa’nın burada çevirmek istediği entrikalar tamamen boşa çıkmış, Kırşehir halkı millî davaya sadakatini ispat etmiştir.”⁶

Özetle, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti üyelerine 21–26 Aralık 1919 tarihleri arasında, Kırşehir’de geçirdikleri beş gün boyunca gösterilen ilgi ve destek, Kırşehir halkının Millî Mücadele konusundaki olumlu yaklaşımını ve duyarlılığını açıkça ortaya koymaktadır.

⁴ Bayram Sakallı, **Ankara ve Çevresinde Millî Faaliyetler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 24.

⁵ Aynı yer.

⁶ Ali Fuat Cebesoy, **Millî Mücadele Hatıralarım**, Vatan Neşriyatı, İstanbul, 1953, s.263.

2. 2. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE KIRŞEHİR ve İLÇELERİNDE KURULAN MİLLÎ DERNEK ve CEMİYETLER

2.1. Kırşehir Gençler Derneği

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması hükümleri gereğince terhis edilen asker ve subaylar yörelerine dönmüşler, fakat teslimiyeti kabul etmeyerek yurt genelinde kurulmaya başlayan Kuvvâ-yı Millîye birliklerine katılmışlardır.

Kırşehir gençleri de I. Dünya Harbi yenilgisinin sonucunu daha 1919 başlarında görerek harekete geçmişler, henüz herhangi bir işgal söz konusu olmamasına rağmen, millî egemenlik ve bağımsızlık gibi duyguların etkisiyle sosyal ve siyasal alanda çalışmalara başlamışlardır. Özellikle dağılan cephelerden dönen Kırşehirli gençler, 1919 yılı Şubat ayında 10 kişilik bir heyet ile “Kırşehir Gençler Derneği”ni kurarak halkın bilgilendirilmesine ve örgütlenmesine çalışmışlardır. Kırşehir’de böyle bir derneğin kurulması ve hemen çalışmalara başlaması, Mustafa Kemal Paşa’nın Kırşehir’e gelişlerinde, dernek binasını ziyaretleri sırasında dernek yöneticilerinin, Mustafa Kemal Paşa tarafından övgüye değer görülerek takdir edilmelerine neden olmuştur. Nitekim Mustafa Kemal Paşa bu takdirlerini, dernek hatıra defterini kendi el yazısıyla imzalayarak belgelemiştir.⁷

Kırşehir Gençler Derneği’nin yöneticileri ise, Reis Garipoğlu Reşat (Özdeş), Genel Sekreter Mustafa Hilmi (Nural), Muhasip Üye Mehmet Fevzi (Saçak), Üye Cevat Hakkı Tarım, Üye Mehmet Tayyip (İhtiyaroğlu), orman memuru Katırcıoğlu Ahmet Bey, vergi dairesi veznedarı M. Sıtkı (Doğu) Bey ve bunların dışında dört kişiden meydana geliyordu. Bu dernek; İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden (15 Mayıs 1919) itibaren başlayan saldırı ve diğer siyasi gelişmeler konusundaki haberleri, telgraf ve gazeteleri dernek binasına asıyor, halkı bilgilendirerek aydınlatmaya çalışıyordu. Dernek üyeleri, gerek kendi aralarında, gerekse halka karşı düşüncelerini

⁷ Bkz. EK:1

şöyle ifade ediyorlardı: “Bastığın toprak senindir, ona sahip ol. Bu toprak, bütün Anadolu ve Rumeli’deki topraklarımızdır. Düşmana boyun eğmek yok, istiklâl uğruna ölmek var”.⁸ Dernek, ülkenin genel durumu hakkında halkın haber almak için sık sık uğradığı bir merkez haline gelmişti. Bu dernek, Kırşehir halkı üzerinde millî duyguların gelişmesinde, vatan ve bağımsızlık konusunda ve Mustafa Kemal Paşa’ya gösterdikleri bağlılıkla, Kırşehir halkının Millî Mücadele’ye destek olmasında önemli bir rol oynamıştır.

2.2. Kırşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Kırşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Müftü Halil (Gürbüz) Bey⁹ başkanlığında kurulmuştur. Reis Halil Bey başkanlığındaki bu cemiyet ilk önce çalışmalarını Medrese binasında yürütmeye başlamış, daha sonra Kırşehir Kalesi’ndeki İdadî (Lise) binasında sürdürmüştür. Bu cemiyetin Şube Reisi Haydar Bey olup, cemiyet, Ömer Aydın (Genç), Mehmet Ağa, Nurullah Efendi, Hacı Nuri Efendi, Molla Mustafa (Akça), Hacı Hidayet Efendi gibi üyelerden oluşuyordu. Cemiyet, Kırşehir ve yöresinde son derece etkili bir çalışma yürütmüştür.¹⁰ Cemiyet üyeleri, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti’nin Kırşehir’e gelişleri sırasında her türlü çalışmayı yaparak, Millî Mücadele önderlerinin o günün şartlarına göre en uygun şekilde ağırlanmasını sağlamışlardır. Buna ek olarak, Kurtuluş Savaşı sırasında ihtiyaç duyulan malzeme ve teçhizatın toplanmasını, devlet düzeninin olmadığı bir ortamda sivil ve askerî işlerin başarıyla yürütülmesini sağlamıştır. Ayrıca, İstanbul Hükümeti yanlısı olarak görev yapan Ankara Valisi Muhittin Paşa’nın Kırşehir’e müdahale etmesini önlemişler ve halkın Millî Mücadele bilincini sürekli olarak canlı tutmuşlardır.

⁸ Mustafa Hilmi Nural, “Atatürk’ün Kırşehir’i İlk Ziyareti”, **Halkın Sesi Gazetesi**, sayı:191, Kırşehir, 20 Aralık 1962, s.1.

⁹ Cemal Kutay’ın **İstiklal Savaşının Maneviyat Ordusu** adlı eserinde belirtildiğine göre; Müftü Halil Bey, Eski Yugoslavya’da (Komanova) 1880 yılında doğmuştur. İstanbul’da Mekteb-i Kuddat’ı bitirdikten sonra Kırşehir’de müftü olarak görevlendirilmiş, aynı zamanda döneminin çeşitli eğitim kurumlarında din dersleri vermiştir. Millî Mücadele’nin sonuna kadar Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin başkanlığını yürütmüş, çevredeki ayaklanmaların Kırşehir’e yayılmasını önlemiş, zaferden sonra da müftülük görevini sürdürmüştür. 1943 yılında Kırşehir’de vefat etmiştir.

¹⁰ Sırrı Kardeş, **Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir’de**, C.H.P. Halkevleri Bürosu Yayınları, Ankara, 1950, s. 29.

2.3. Mucur Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Mucur Kaymakamı A. Cevat (Akın) Bey'in başkanlığında kurulmuş bir cemiyettir. Bu cemiyet, Kaymakam Cevat Bey'in başkanlığında, Belediye Reisi Derviş (Dündar) Ağa'nın Mustafa (Aksoy) Efendi, Hacı Fakı'nın Nuri (Sarıoğlu) Efendi, Köse Vaizi'nin Ahmet (Canatan) Efendi, Hacı Şakir'in Süleyman Efendi tarafından kurulmuştur.¹¹ Bu cemiyet ilk iş olarak, İstanbul'da bulunan Damat Ferit Paşa hükümetini tanımadıklarını bildiren bir telgrafi, Ahmet Canatan imzasıyla Bab-ı Ali'ye göndermiştir. Cemiyet üyeleri köylere kadar giderek, cemiyetin şubelerini açmaya ve ülkenin içinde bulunduğu durumu anlatmaya çalışmışlar, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'ne içtenlikle destek vermişlerdir. Mucur Kaymakamı ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi A. Cevat Bey'e bu tür çalışmalarından dolayı, önce Mucur'da ve daha sonra da görev yaptığı Sungurlu'da "Fahrî Hemşehrilik" verilerek onurlandırılmıştır. Ayrıca kendisine, Kurtuluş Savaşı'ndaki üstün gayret ve çalışmalarından dolayı "Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası" verildiği de ifade edilmektedir.¹²

Mucur'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinden başka, İzmir'in işgali üzerine Mucur'dan çekilen bir protesto telgrafında; "Mucur Cemiyet-i İslâmiye Millî Heyeti" adıyla başka bir cemiyetten bahsedilmekte ise de, böyle bir cemiyetin varlığına dair başkaca bir kaynağa rastlanamamıştır.¹³

2.4. Kaman Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Bu cemiyetin başkanı, yörede Bektaş Oğlu Ali Çavuş namıyla tanınan Hacı Ali Bektaş Ağa'dır. Cemiyetin bilinen üyeleri Çakıroğlu Musa Kahya, Karaömeroğlu Mehmet Efendi, Evişoğlu Hüseyin'dir.¹⁴ Bu cemiyet, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil

¹¹ Hasan Hüseyin Baha Oker, "Atatürk'ün Mucur'a Gelişi", (Bu eser hatırat niteliğinde olup henüz basılmamıştır. Kendi el yazısı ile yazılmış halde ve halen Mucur'da oturmakta olan, oğlu Ali Oker'de bulunmaktadır), s.266.

¹² Kardeş, a.g.e., s.11.

¹³ Mehmet Şahingöz, **İzmir-Maraş ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Protesto Mitingleri**, A.Ü. T.İ.T.E., (yayınlamamış doktora tezi), Ankara, 1986, s.469.

¹⁴ Yaşar Şahin, "Mustafa Kemal Paşa ve Kırşehir", **Kırkkültür**, Sayı: 7, Çetin Ofset A.Ş., Ankara, 2005, s.11

Heyeti'nin 25 Aralık 1919'da Kaman'da karşılanması çalışmalarını yürütmüş, Mustafa Kemal Paşa da o gece Cemiyet Reisi Hacı Ali Bektaş Ağa'nın evinde misafir olmuştur.

Kaman Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti de Anadolu'da başlayan Millî Mücadele'ye destek olmuş ve Kaman halkında millî birlik ve beraberlik duygularının gelişip pekişmesine yardımcı olmuştur.

2.5. Hacıbektaş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Bu cemiyetin reisi Deli İmam'ın oğlu Halil Efendi'dir. Her ne kadar bu cemiyetin başkanı Halil Efendi ise de, Hacıbektaş halkı, daha çok Anadolu genelindeki tüm Alevîler üzerinde etkili olan Çelebi Cemalettin Efendi'nin etrafında toplanmış bulunuyordu. Böylece Çelebi Cemalettin Efendi, Hacıbektaş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin görevini de üstlenmiş durumdaydı. Nitekim Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin 22 Aralık 1919'da Hacıbektaş'ı ziyaretleri sırasında Çelebi Cemalettin ile yaptıkları görüşme sonucunda, Millî Mücadele konusunda tam bir görüş birliğine varılmıştır. Bu görüşmede Çelebi Cemalettin Efendi, Anadolu genelindeki Alevî birliklerinin Millî Mücadele'nin yanında olacağı hususunda Mustafa Kemal Paşa'ya kesin olarak güvence vermiş ve bu doğrultuda gerekli çalışmayı yapmıştır.

Çelebi Cemalettin Efendi 23 Nisan 1920'de kurulacak olan TBMM'ye I. dönem milletvekili olarak seçilmiş, önemli bir sağlık sorunu olmasına rağmen üstün bir gayretle çalışmış, hatta meclis başkan vekilliği görevini de bir süre başarı ile yürütmüştür.¹⁵

2.6. Çiçekdağı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve İlçedeki Millî Faaliyetler

Çiçekdağı ilçesinde de bir millî örgütlenmenin olduğu ve Çiçekdağı halkının "Vatanımızda bir fert kalıncaya kadar ve memleket harabezâr halini alıncaya kadar devamla ve saadet-i millîmiz uğruna çalışmaya azmettik"¹⁶ şeklinde bir ifadenin, *İrade-i Millîye* gazetesinde yer almış olmasından anlaşılmaktadır. Nitekim ülkenin içinde

¹⁵ Kansu, a.g.e., s. 494.

¹⁶ Sakallı, a.g.e., s.24.

bulunduğu bu buhranlı günlerde Çiçekdağı ilçesinde de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, reis Dağıstan Bey'in başkanlığında cemiyet kâtibi Hacı İbrahim Efendi, Müftü Hayrullah Efendi, belediye başkanı Necip Bey gibi ilçenin ileri gelenleri tarafından kurulmuştur.¹⁷ Ayrıca cemiyete bağlı olarak Osman Şevki(Çiçekdağ), Reşat Akyön ve Ali Galib'in(Genç ağazade) önderliğinde “Tenvir-i Efkar Yurdu” adıyla bir gençlik örgütü de oluşturulmuştur. Bu gençlik örgütünün amacı, halkı aydınlatmak, ücretsiz ders vermek, öğretmen ihtiyacını karşılamaktır.¹⁸ Bu cemiyetin olumlu çalışmaları Mustafa Kemal Paşa'nın dikkatini çekmiş, yapılan davet üzerine cemiyet reisi Dağıstan Bey ve katip Hacı İbrahim Efendi ile Ankara'da bir görüşme yapmıştır. Bu cemiyet başlangıçta Kırşehir ve Yozgat Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerine bağlı olarak çalışırken, yöneticilerinin Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesinden sonra doğrudan Ankara'ya bağlı olarak çalışmalarını sürdürmüştür.¹⁹ Bu cemiyetin başkanlığının bir süre kaymakam vekili olarak görev yapan müftü Hayrullah Bey tarafından, daha sonra ise ilçeye kaymakam olarak atanan Şemsettin Bey tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır.²⁰

Çiçekdağı Müftüsü Hayrullah (Alp) Efendi de Millî Mücadele yanlısı olduğundan Yozgat ve dolaylarından başlayarak, Mecidiye (Çiçekdağı) sınırına kadar yayılan Çapanoğlu isyanına karşı yörenin huzur ve güvenliğini sağlama yolunda gösterdiği üstün gayret nedeniyle, Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilen bir telgrafla tebrik edilmek suretiyle onurlandırılmıştır. Bu arada TBMM Hayrullah Bey'den, asker toplayarak beldenin güvenliğini de sağlamasını istemiş ve Mecidiye'yi kendisine emanet etmiştir. Ayaklanma bölgesi -Yozgat'a sınır olan- Mecidiye ilçesinin Belediye Başkanı Necip Bey, 14 Haziran 1920'de isyancıların Çiçekdağı'na yürümleri üzerine, ilçede bulunan otuz üç jandarma ile asileri durdurmanın mümkün olmadığını, bir subay ve bir erin dışındaki jandarmaların kaçtığını, bölgeye Nevşehir jandarmasının

¹⁷ Selahattin Durmaz, “Çiçekdağ Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Çapanoğlu İsyanına Karşı Gösterdiği Yararlılıklar”, (Çevrimiçi) http://www.mudafaai-hukuk.com.tr/arsiv/subat02_16.html, 20 Haziran 2006

¹⁸ Aynı yer.

¹⁹ Aynı yer.

²⁰ Aynı yer.

yardıma gelmesini veya halktan millî kuvvetler kurulmasının gerektiğini belirten bir telgrafi müftü Hayrullah Bey’e de imzalatarak Genel Kurmay Başkanlığına çekmiştir.²¹

Çiçekdağı Belediye Başkanı Necip Bey’in bu telgrafına karşı, TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet Paşa imzası ile gönderilen 16/17.06.1336 (1920) tarihli telgrafta: “Mecidiye Belediye Reisi Necip ve Müftü Hayrullah Efendilere aşağıdaki telgraf çekilmiştir:

“ - Salâbet ve metanetinize ve memleketi muhafazada gösterdiğiniz sebat ve gayrete teşekkür ederiz. Oraca Şayan-ı itimad kimselerden miktar-ı kâfi jandarma kayd ediniz ve mesarifini mal sandığından veya bir mahalden istikraz ederek tesviye ediniz. Devletin borcudur. Hemen tesviye olunacaktır.

Kaymakamlığı vekâleten biriniz deruhte eyleyiniz. Yıldığınız usatın ne kadar kat’i bir surette te’dib olunduğunu bir iki günde görülecek ve zât-i âlileri Mecidiye büyükleri gibi kemâl-ı metânet ile hareket edenlerin kadr ve şerefi anlaşılacaktır. Telgraf teli ile irtibatı muhafaza ederek her altı saatte bir vilayete ahvalden ma’lumat veriniz.
16/17 – 6 – 1336

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi

Büyük Millet Meclisi Reisi

İsmet

Mustafa Kemal (İmza)”²²

Telgraf metninden de anlaşılacağı üzere, Çiçekdağı Müftüsü Hayrullah Bey’in kaymakam vekilliği görevini de yapması istenmiş, Millî Mücadele hususunda Çiçekdağı beldesi adına yetkili kılınmıştır. Daha önceden Mustafa Kemal Paşa’nın, Ankara Müftüsü Rıfat Börekçi’nin Millî Mücadelenin meşru olduğuna dair yazdığı fetvaya destek veren ve Anadolu ulemasının hazırladığı fetvanın altında imzası bulunan Hayrullah Efendi’ye: “Türkiye’deki altmış müftünün içinde en güzidelerinden birisiniz. Başarı ve gayretlerinizi takdir ediyoruz. Millî Mücadele’ye olan katkılarınızı dikkatle

²¹ “İstiklal Harbinde Ayaklanmalar”, **Türk İstiklal Harbi**, C.VI. T. C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Ankara 1974, s. 150. (Selahattin Durmaz tarafından yayınlanan makalede, jandarma kuvvetinin Kırşehir’den istendiği belirtilmektedir.)

²² ATASE: 3214-5 –98, İstiklal Harbi Koleksiyonu, KL: 2489, D:115, F:4-9 Bkz. EK:2.

takip ediyoruz. Bulduğunuz yerden ayrılmayınız ve halkı tenvir ediniz” şeklinde, kendisine olan güvenini gösteren bir buyruğu olmuştur.²³

Yozgat ve yöresinde başlayan Çapanoğlu isyanının büyüklüğü ve gerekli önlem alınmadığı takdirde Çankırı ve Çorum’a kadar da yayılabileceği hususunda 16 Haziran 1920’de Genel Kurmay Başkanı Albay İsmet (İnönü) bu ayaklanmaları bastırmak için o sırada Çerkeş’te bulunan Albay Refet (Bele) Bey’e yazdığı telgrafta: “Yozgat düştükten sonra Çorum ve Çankırı’nın da tehlikeye düşmesi muhtemeldir. Bunlar da düşerse kargaşalık çok genişlemiş olur. Çerkeş’te toplanan kuvvetle Çankırı’ya hareket gereklidir. Ne vakit hareket edeceğinizi bildiriniz. Ethem kuvvetleri 18 Haziran akşamı Ankara’da toplanabileceklerdir”²⁴ diyerek isyanın boyutları hakkında aydınlatıcı bilgiler vermektedir.

Yozgat’taki Çapanoğlu isyanının bastırılması hakkında Genel Kurmay Başkanı İsmet (İnönü) Bey’in Çerkez Ethem Bey’e yazmış olduğu telgrafta: “Akdağ Madeni, Yozgat, Alaca isyancıların; Yenihan, Tokat, Mecitözü, Çorum, Sungurlu, Keskin ve Mecidiye bizim elimizdedir”²⁵ demektedir. Yine aynı telgrafta: Yozgat düştükten sonra asiler Çiçekdağı istikametinde ilerleyerek Çiçekdağı’na bir saat mesafeye kadar yaklaşmışlardır. Çiçekdağı ahalisi başta kaymakam olduğu halde asilere karşı mukavemete hazırlanmışlardır.”²⁶ Böylece Çapanoğlu Celal Bey’in başında bulunduğu isyancıların, Kırşehir’de taraftar bulamadığı ve Çiçekdağı sınırlarında durdurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Bu sırada isyanı bastırmak için bölgeye gelen Kılıç Ali Bey’e, Çapanoğlu Celal Bey tarafından gönderilen mektupta; “Halife ordusunun maksadı Mustafa Kemal ile yedi arkadaşını yakalamaktır. Kırşehir Mebusu M. Rıza Bey ile temas ve muhabere halindeyiz. Kırşehir üzerinden Ankara’ya yürüyeceğiz”²⁷ şeklinde bir ifade kullanmışsa da, bu ifadenin doğruluk derecesi şüphelidir. Çünkü Kırşehir Mebusu Rıza Bey, TBMM tarafından Trabzon Milletvekili Hüsrev (Gerede) Bey ile

²³ Durmaz, **a.g.m.**, s.47.

²⁴ **T.İ.H.**, C. VI, **a.g.e.**, s. 150.

²⁵ Sakallı, **a.g.e.**, s.28.

²⁶ General Kenan Esengin, **Millî Mücadelede İç Ayaklanmalar**, Ağrı Yayınları, İstanbul, 1975, s.141–142.

²⁷ Sakallı, **a.g.e.**, s. 28.

birlikte, bu isyanın genel durumu hakkında tespitlerde bulunmak üzere bölgeye gönderildiği gibi, TBMM Başkanlığına 17 Haziran 1920’de çekmiş oldukları telgrafta, isyanın büyümesinin sorumlusu olarak Ankara Valisi Yahya Galip Bey’i göstermişlerdir.²⁸ Bir yandan ülkeyi işgale kalkışan düşmanlarla da uğraşılmak zorunda olunması, çalışmaları oldukça güçleştirmektedir. Bu anlamda Çapanoğlu isyanı, Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa, Çiçekdağı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Çerkez Ethem kuvvetlerinin işbirliği ile ancak bastırılabilmiştir. Söz konusu isyanın hedefinin Kırşehir üzerinden Konya olduğu, İsmet Paşa’nın Çerkez Ethem’le yaptığı görüşmede isyan hakkında: “Son gelen haberlere göre genişlemek istidadındadır. Çiçekdağı üzerinden Kırşehir’e yürüyecek isyancıları Konyalılar dört gözle beklemektedir.”²⁹ şeklindeki ifadesinden anlaşılmaktadır.

Görüldüğü gibi Çiçekdağı halkı, müftüsü (kaymakam vekili), belediye başkanı ve aydınlarının önderliğinde örgütlenerek isyana, isyancılara karşı koymuş, mücadelenin başladığı günden itibaren kurtuluş simgesi olarak gördükleri Mustafa Kemal Paşa’nın yanında yer almış, Kırşehir üzerinden Konya ve Ankara’ya yürümek isteyen Çapanoğlu’nun plânlarını bozarak başarısız kılmış ve böylece Millî Mücadele’nin kazanılmasında tarihi bir rol oynamıştır.

3. MUSTAFA KEMAL PAŞA VE TEMSİL HEYETİ KIRŞEHİR’DE

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti siyasî olaylara daha yakın olabilmek için batıdaki bir şehri merkez yapmak istiyordu. Bu nedenle konu, 16–29 Kasım tarihleri arasında Sivas’ta “Komutanlar Toplantısı”nda tartışılmış, Ankara, Konya, Eskişehir üzerinde durulmuş, sonunda İstanbul’a bir demiryolu ile bağlı bulunan ve millî teşkilatı kuvvetli olan Ankara bu husus için en uygun şehir olarak kabul olunmuştur.³⁰

²⁸ T.İ.H., C VI, s. 96-150.

²⁹ Durmaz, a.g.m., s. 51.

³⁰ Selahattin Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, C. II., Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 169.

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti Sivas Kongresi'nden sonra (04 -11 Eylül 1919) Sivas Lisesi önünde toplanan binlerce atlı, arabalı ve yayadan oluşan Sivas halkının coşkun sevgi gösterileri arasında üç otomobillik bir konvoyla 18 Aralık 1919 tarihinde yola çıkmıştır. Heyetin, Sivas'tan, merkezi Sivas'ta bulunan "Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti" öncülüğündeki Sivaslı kadınlar tarafından coşkuyla uğurlanışı, Anadolu halkının bağımsız yaşama arzu ve isteğinin canlı bir göstergesidir.³¹

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni kurma azim ve kararı ile yola çıkan ve Temsil Heyeti diye anılan bu çekirdek kadronun, son derece kısıtlı imkânlarla hareket ettiği görülmektedir.³² Mustafa Kemal Paşa ile birlikte; Rauf (Orbay) Bey, misafir olan Alfred Rüstem (Ahmet Rüstem) Bey, Şeyh Fevzi Efendi (Baysoy), Hakkı Behiç (Bayiç) Bey, Baş Yaver Cevat Abbas (Gürer), Yaver Muzaffer (Kılıç), Yüzbaşı Bedri, Genel Kâtip Hüsrev (Berlin Elçisi), Doktor Refik (Saydam) ve Mazhar Müfit (Kansu) Bey'lerden oluşan heyet, ikisi dolma lastikli olmak üzere üç otomobil ile yola çıkmıştır. Heyet üyelerinin yol harcırahlarını çok dikkatli kullandıkları, yolculuk esnasında yiyecek ihtiyaçlarını yirmi yumurta, bir okka (1283 gr.) peynir ve on ekmek olarak belirlemelerinden anlaşılmaktadır. Yolculuk için gereken bin liradan daha az miktarda parayı da Osmanlı Bankası'nın Sivas şubesinden borç alarak temin etmişlerdir.³³ Paranın alınışı sırasında Mustafa Kemal Paşa son derece hassas davranarak Mazhar Müfit Bey'e verdiği direktifle "Kuvvâ-yı Millîye" veya "Heyet-i Temsiliye" isimlerini bankadaki resmî işlemlerde kullanmamasını istemiştir. Bunun nedeni ise, Millî Mücadele karşıtlarının "temsil heyeti mensupları bankaları soyuyor" şeklinde propaganda yapmalarına fırsat vermemek idi. Mazhar Müfit Bey bu nedenle parayı Bitlis Sabık Valisi Mazhar Müfit imzası ile alacağını bildirerek Mustafa Kemal Paşa'nın tereddütlerini gidermeye çalışmıştır.³⁴

³¹ Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti hakkında geniş bilgi için bkz., ŞAHİNGÖZ, a.g.e., s.34.

³² Hikmet Denizli, **Sivas Kongresi Delegeleri ve Heyet-i Temsiliye Üyeleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s.51

³³ Kansu, a.g.e., C.II., s. 486-488.

³⁴ Sabahattin Selek, **Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı**, C.I., Örgün Yayınevi, İstanbul, 1982, s.556

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti Sivas-Kayseri yolunda, büyük sıkıntılar çekerek 19 Aralık 1919 Cuma günü akşamüzeri Kayseri'ye ulaşmıştır. Kayseri'de İmamzade Reşit Ağa'nın evinde iki gece misafir olan Mustafa Kemal Paşa, şehirde kaldığı sürece Kayseri'nin ileri gelenleri ile görüşmüş ve Kayserililerin Kuvvâ-yı Milliyeci, fedakâr ve vatansever insanlar olduklarını ve Millî Mücadele için her türlü desteğe hazır bulduklarını memnuniyetle görmüştür. 21 Aralık Pazar sabahı 9.00 sıralarında Kayseri'den hareket eden Heyet, öğle üzeri Himetdede köyüne (şimdi ilçe) ulaşmış ve kısa bir ara verdikten sonra Mucur'a varmak üzere hareket etmiştir.

3.1. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Mucur'a Gelişleri

XX. Kolordu Kumandanı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Mustafa Kemal Paşa ile Amasya'da görüşükten sonra, Kolordu merkezi olan Ankara'ya dönerken Çorum-Yozgat-Mucur-Kırşehir yolunu izlemiş, Mucur'da iken Mucur ileri gelenlerine; "üç gün sonra gelecek olan Paşa'lara karşı çıkınız" diyerek, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'ni karşılamaları ve destek olmaları gerektiğini belirtmiştir.³⁵ Zaten Mucur Belediye Başkanı Derviş (Dündar) Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği bir telgraf ile; Ankara'ya geçerken Mucur'a da teşrif etmeleri istenmiş, Mustafa Kemal Paşa'da bu davete: "...geçerken uğrayacağım, alâkanıza teşekkür ederim"³⁶ şeklinde cevap vermiştir.

Kayseri-Himetdede'den hareket eden Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'ne Himetdede-Mucur arasında bulunan Topaklı Köyü (şimdi ilçe) sınırına kadar Kayseri atlıları, Topaklı'dan sonra ise Kırşehir atlıları rehberlik etmiştir.³⁷ Aralıklarla yağın kar ve yağmurdan tamamen çamurlaşan yolda güçlükle ilerleyebilen heyet, ancak 21 Aralık Pazar günü saat 20.30'da Mucur'a gelebilmiştir. Mucur Kaymakamı Cevat Bey,

³⁵ Kardeş, a.g.e., s.11.

³⁶ Oker: a.g.h., s.262.

³⁷ Zübeyr Kars, **Millî Mücadele'de Kayseri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 65.; Naşit Hakkı ULUĞ ve bşk: **Hemşehrimiz Atatürk**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s.67 (Bu eserde Mustafa Kemal Paşa'nın 21 Aralık 1919 Salı sabahı Mucur'a geldiği ve Kurugöl civarında Mucurlular tarafından karşılandığı belirtilmektedir. Bu bilgi yanlıştır. Mustafa Kemal Paşa Mucur'a ilk olarak 21 Aralık Pazar akşamı saat: 20:30 sularında gelmiştir. Karşılama töreni ise Hacıbektaş'tan dönüşü sırasında 23 Aralık 1919 Salı günü ikinci vakti yapılmıştır.)

Heyet'in Yenice iftliği'nden sonra Hacibektaş'a gideceğini sanmasından ve de muhtemelen, Aralık ayının ikinci yarısında aydınlatma imkânı kısıtlı olan akşam saatlerinde herhangi bir törenin yapılamayacağından dolayı, hazırlık yapamamıştır.³⁸ Heyet, yol yorgunluğuna rağmen Kaymakamlık binasına davet edilen Mucur ileri gelenleri ile ülkenin içinde bulunduğu durum hakkında genel bir görüşme yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa, geceyi Kaymakamlık binasında, Heyet Üyeleri de Mucur ileri gelenlerinin evlerinde geçirmiştir. Sabah iki otomobil ile Hacibektaş'a hareket eden Heyet, öğle üzeri Hacibektaş yakınındaki Yenice çiftliğinde Hacibektaşlılar tarafından karşılanmıştır.

Hacibektaş'ta Anadolu Alevîlerinin önderi olan Çelebi Cemalettin Efendi ve Hacibektaş Dedepostu Vekili Niyazi Salih Baba ile görüştükten sonra 23 Aralık 1919 Salı günü tekrar Mucur'a dönen Heyet'i, bu kez Mucurlular ile birlikte Kırşehir'den gelen atlılar Kurugöl Köyü (şimdi Belediyelik) mevkiinde karşılamıştır. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Kaymakam Cevat (Akın) Bey ve Mucur ileri gelenleri, Sivas Kongresi kararlarından haberdar olduğu gibi, Sivas'tan yola çıkan heyetin Mucur'a da uğrayacağını biliyorlardı. Nitekim Hacibektaş'tan Mucur'a dönmekte olan Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti için coşkulu bir tören düzenlemişlerdir. Bu törene katılmak için gelen 150 kadar silahlı Mucur atlısı davul, zurna eşliğinde halkla birlikte Kurugöl Köyü'ne kadar giderek, çiseleyen yağmur altında iki saatten fazla bir süre Heyet'i beklemiştir. Mucur Belediye Reisi Derviş Ağa, heyetin gelmekte olduğunu haber vermiştir. Kendilerini karşılamak üzere Kırşehir ve Mucur'dan gelen coşkulu kalabalığı gören Mustafa Kemal Paşa ve Heyet Üyeleri, otomobillerden inmişler ve halkı selamlamışlardır. Kaymakam Cevat Bey, Heyet Üyelerine kazası adına “ Hoş geldiniz” demiş ve bu sırada Mucur atlıları da Mustafa Kemal Paşa ve Heyet üyelerinin önünde cirit oynamıştır. Heyet, Mucur'a geldiğinde şimdiki Ziraat Bankası ve Hükümet Binası arasında kız ve erkek ilkokul öğrencileri ile öğretmenleri bulunuyordu. Öğrenciler ellerinde eski harflerle yazılmış: “Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Hoş

³⁸ Kansu, a.g.e., C.II. ,s. 293.

Geldiniz” yazılı bir pankart taşıyordu. Burada Mustafa Kemal Paşa öğrencilere ve kalabalık karşılayıcılara:

“ - Şimdiye kadar böyle içten bir karşılamaya rastlamadım. Mucurlular sağ olun. Vatan elden gidiyor. El ele verip düşmanlarımızı aziz topraklarımızdan kovacağız. Parolamız silah başına”³⁹ şeklinde bir konuşma yapmıştır. Karşılama sırasında Kız İlkokulu Müdüresi Servet Fikret Hanım’ın 8–9 yaşlarındaki kızı Meliha tarafından Mustafa Kemal Paşa’ya bir demet çiçek sunulmuş ve aşağıdaki şiir okunmuştur:

Takdime şitap ettiğimiz şu çiçekler,
 Mahsulü gülistanı vatandır, ne saadet,
 Devşirmesine müftehiren verdik emekler,
 Lütfeyle, kabul et efendim, eyle inayet.
 İşbu ruzu mesadette bâkemali iftihar,
 Gülistane girip de lâne verdi berkarar,
 Desti masumanemizle topladık birkaç çiçek.

Küçük kız öğrencinin okuduğu şiire ve sunduğu çiçeğe teşekkür eden Mustafa Kemal Paşa, gördüğü sıcak ilgiden dolayı Mucur halkına hitaben, memnuniyetini belirten bir konuşma yapmıştır.

Bu konuşmanın ardından o sırada halkın içinde bulunan Gülizar Nine⁴⁰ de doğaçlama olarak aşağıdaki şiiri söylemiştir:

“Kadem bastın safa geldin Mucur’a,

Doğan aylar gibi doğ Kemal Paşa.

³⁹ Oker: **a.g.h.**, s.271.

⁴⁰ Kırşehirli siyaset ve devlet adamı Sayın Osman Bölükbaşı’nın halası.

Canım kurban olsun senin yoluna,
Düşmanı yurdumdan kov Kemal Paşa.
Aman Kemal Paşa duy Kemal Paşa,
Düşman yurda girdi uy Kemal Paşa.
Şalvar giymiş kara kalpak başında,
Madalyası parıldıyor döşünde.
Çok gün görmüş daha şu genç yaşında,
Düşmanı yurdumdan kov Kemal Paşa.
Aman Kemal Paşa duy Kemal Paşa,
Düşman yurda girdi uy Kemal Paşa.
Şehla ala gözlü saçları altın,
Konçlu çizme giymiş elinde baston.
Sana kurban olsun düşmanın dostun,
Düşmanı yurdumdan kov Kemal Paşa.
Aman Kemal Paşa duy Kemal Paşa,
Düşman yurda girdi uy Kemal Paşa.
Yanında paşalar hizaya durur,
Mucur çarşısında kurt gibi yürür.
İnşallah kâfiri kalbinden vurur.

Düşmanı yurdumdan kov Kemal Paşa.

Aman Kemal Paşa duy Kemal Paşa,

Düşman yurda girdi uy Kemal Paşa.

Nice zulüm gördük eveli ahir,

Aşımız ekmeğimiz kanla zehir,

Sana omuz verir koca Kırşehir,

Düşmanı yurdumdan kov Kemal Paşa.

Aman Kemal Paşa duy Kemal Paşa,

Düşman yurda girdi uy Kemal Paşa.

Cemalin benziyor şu doğan güne,

Niyazın var sahip çıkasın dine.

Sana kurban olsun Gülizar Nine,

Düşmanı yurdumdan kov Kemal Paşa.

Aman Kemal Paşa duy Kemal Paşa,

Düşman yurda girdi uy Kemal Paşa.⁴¹

Karşılama sırasında Okul Müdüresi Servet Fikret Hanım da Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyet'i üyelerine hitaben, Mucur'a gelmelerinden duydukları memnuniyetlerini belirten bir konuşma yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Servet Fikret Hanım'a yağmurlu ve çamurlu bir günde öğrencileri getirmesinden ve yapmış olduğu

⁴¹ Şahin, a.g.m, s. 10-11.

içtenlik dolu konuşmasından dolayı duyduğu mutluluğu belirttikten sonra Servet Fikret Hanım'a aşağıdaki takdirnameyi vermiştir:

“ Mucur Nümune-i Nezahet Başmuallimesi Servet Fikret Hanımefendiye:

Heyetimiz namına yapılan merasim-i istikbaliyeye şeref verecek suret-i muntazamada iştirak buyurulan eser-i nezakete şahsen müteşekkir olduğumuz gibi... şu küçük kasabada gördüğümüz âsar-ı terakki bizleri cidden mütehasıs etmiştir. Sezayı tebrik olan mesai-yi Aliyelerinizde muvaffakiyetler temenni ederim efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Heyet-i Temsiliyesi namına

Mustafa Kemal”⁴²

Mustafa Kemal Paşa Mucur'da kaldığı sırada öğrencileri yanına çağırarak sıkça görüşmüş ve onlarla yakından ilgilenmiştir. Bu görüşmelerden sonra:

“ - *Bu küçük kasabada gördüğüm hürmeti ve çocuklarda gördüğüm zekâyı hiçbir yerde görmedim* ”⁴³ diyerek, memnuniyetini belirtmiştir.

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti bu coşkulu karşılama töreninden sonra halkla birlikte Kaymakamlık binasına gelmiş ve burada Mucur Müftüsü İsmail Hakkı Efendi uzunca bir dua okuyarak Millî Mücadele için Tanrı'dan başarılar dilemiştir.

Kaymakamlık makamına Mustafa Kemal Paşa'dan sonra Mucur Belediye Başkanı Derviş Bey, Hacı Fakının Nuri (Sarioğlu) Bey'le birlikte, belediye meclisi üyelerinden Hacı Süleyman Bey, Tevfik Bey, Hacı Emin Bey, Derviş Mehmet Bey ve Hayri Efendiler gelerek, Mucur halkı adına “hoş geldiniz” demişlerdir. Burada Mustafa Kemal Paşa halktan, görüşmek isteyenleri kabul ederek, dileklerini dinlemiş ve ülkemizin içinde bulunduğu durum hakkında açıklamalarda bulunarak, ülkemizi ve

⁴² Kardeş: a.g.e., s.11-12.

⁴³ a.g.e., s.12.

milletimizi bekleyen felaketleri anlatmıştır. Öğle yemeğini Kaymakamlık binasında yiyen Mustafa Kemal Paşa, daha sonra Mucur ileri gelenlerinin ülkenin içinde bulunduğu durumla ilgili sordukları soruları cevaplandırmıştır. Bu görüşmeler sırasında Mucur halkından Mehmet Hayri Efendi'nin:

“ - Paşa Hazretleri !, İstanbul'la fekk-i irtibattan bahis olunuyor. Bundan maksat nedir ?” diye sorduğu soruya Mustafa Kemal Paşa:

“ - Mütareke ile elimizden çıkan yerleri geri almak için”⁴⁴ diyerek cevap vermiştir. Bu arada Mucur'un pazarı münasebetiyle çevre köylerden haftalık alış-veriş için Mucur'a gelenlerden Çanakkale Savaşları'na katılmış bir askerın, Mustafa Kemal Paşa'yı cepheden tanıyarak, askerce selamlaması ve elini öpmesi, Mustafa Kemal Paşa'nın da; bu Çanakkale gazisine birliğini, hangi cephelerde bulunduğunu, köyünü, geçim durumunu ve ailesini sorması, orada bulunan halkın heyecanlanmasına ve duygulu anların yaşanmasına neden olmuştur. Bu olay, Mucur halkının gözünde Mustafa Kemal Paşa'nın daha da yücelmesine, halkın, Temsil Heyeti'ne tam olarak güvenerek, samimi duygularla bağlanmalarına neden olmuştur. 23 Aralık 1919 Salı gecesini Mucur'da geçiren Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti, 24 Aralık 1919 Çarşamba sabahı Kırşehir'e hareket etmiştir.

3.2. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Hacıbektaş'ı Ziyaretleri ve Hacıbektaş Halkının Tutumu

Millî benliğini unutmadan Müslüman olarak Anadolu'da yaşayabilmenin yollarını, Anadolu Türk halkına öğretmeye çalışan Anadolu Erenlerinden Hacıbektaş-ı Veli'nin yaşadığı ve onun temsilcilerinin bulunduğu Hacıbektaş, millî bir devletin kuruluş tasarılarının yapıldığı bir sırada, uğranılmadan geçilemeyecek bir durak noktası idi.⁴⁵ Ayrıca işgalci kuvvetler tarafından, oluşmakta olan millî hükümetin Anadolu'daki

⁴⁴ a.g.e., s.12 v.d.

⁴⁵ Cemal Bardakcı, *Alevîlik-Ahilik Bektaşilik*, Vilayet Matbaası, Ankara, 1970, s.35.

bütün Alevîleri kıracağına dair propagandalar yapmakta idiler.⁴⁶ Asıl adı “Suluca Karahöyük” olan bu beldeye, burada yaşamış olan Türk-İslam büyüğünden dolayı artık Hacıbektaş denilmekte idi.⁴⁷

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Kayseri’den sonra ilk önce 21 Aralık 1919 Pazar akşamı saat 20.30’da Mucur’a gelmiş, o gece Mucur’da geçirilmiş ve 22 Aralık 1919 Pazartesi sabahı iki otomobil ile Hacıbektaş’a hareket edilmiş, 22/23 Aralık gecesi Hacıbektaş’ta geçirildikten sonra tekrar Mucur’a gelinerek 24/25 Aralık gecesi Mucur’da ikinci kez kalınmış ve 25 Aralık 1919’da Kırşehir’e hareket edilmiştir.⁴⁸

Heyet, Hacıbektaş girişinde bulunan Beştaşlar mevkiinde Hacıbektaş ileri gelenleri tarafından karşılandıktan sonra, çiftliğin selâmlık denilen kısmında kabul edilmiş ve kısa bir süre sonra gelen Salih Niyazi Baba ile birlikte öğle yemeğini yemişlerdir. Yemekten sonra kahveler içilmiş ve Hacıbektaş’a hareket edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Salih Niyazi Baba ve Mazhar Müfit Bey bir otomobile, diğer Heyet üyeleri ve Mucur Kaymakamı Cevat Bey de diğer otomobil ve atlı arabalarla (fayton) Hacıbektaş’ta Çelebi Cemalettin Efendi’nin dergâhına gelmişlerdir. Yolculuk sırasında Mustafa Kemal Paşa’nın bindiği otomobile alınan Salih Niyazi Baba’nın; zayıf görünümlü, sakallı, orta boylu, güler yüzlü, nazik yapılı ve hoş sohbet bir insan olduğu ifade edilmektedir.⁴⁹

Daha önceden Ankara Valisi Sırrı Paşa’nın, İttihat ve Terakki Partisi’nin bir numaralı adamı olan Enver Paşa ve Sadrazam durumunda bulunan Talat Paşa’nın kendisini ziyaret etmek için geldiklerinde, karşılamaya çıkmayan Çelebi Cemalettin Efendi, Mustafa Kemal Paşa’nın geleceğini öğrenince Hacıbektaş’tan kalkarak

⁴⁶ a.g.e., s.3

⁴⁷ a.g.e., s.9.

⁴⁸ Enver Behnan Şapolyo: **Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi**, Rafet Zaimler Yayınevi, İstanbul, 1958, s. 355. (Bu eserde Mustafa Kemal Paşa’nın 22 Aralık 1919 Pazartesi günü saat: 08.30’da Mucur’a geldiği bildirilmektedir. Ertesi gün Hacıbektaş’a gittikten sonra bir gün de Mucur’da kaldığından bahsedilmekte ise de bu bilgiler çelişkili ve yanlışır. Naşit Hakkı Uluğ ve bşk. tarafından yazılan **Hemşerimiz Atatürk** isimli eserin 67. sayfasında Mustafa Kemal Paşa’nın 21 Aralık Salı sabahı Mucur’ a geldiği sayfa 71’de de 23 Aralık 1919 tarihinde Hacıbektaş’a gittiği, orada kalmayarak Mucur’a döndüğü bildirilmektedir. Bu bilgilerde de çelişki ve yanlışlıklar vardır.

⁴⁹ Kansu, a.g.e., C.II., s. 492-493.

karşılama yeri olarak seçtiği Baştarla'ya kadar gitmiştir. Çelebi Cemalettin Efendi, bu şekilde bir karşılama yaparak Mustafa Kemal Paşa'ya verdiği önemi göstermiş oluyordu.⁵⁰ Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'ni Hacıbektaş'ta karşılayanlar arasında bulunan Hacıbektaş Kaymakam Vekili Nihat Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya :

“ - Paşam, Çelebi'nin bu davranışı davamız için fâli hayırdır.”⁵¹ diyerek, Çelebi Cemalettin Efendi'nin Millî Mücadele yanlısı olduğunu belirtmek istemiştir. Nitekim devamlı olarak açık bulundurduğu misafirhanesi dururken Çelebi Cemalettin Efendi bu önemli konuklarını kendi evinde ağırlamıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Çelebi Cemalettin Efendi'ye Heyet üyelerini tanıtmış ve daha sonra Çelebi Cemalettin Efendi'nin dergâhında dinlenmeye çekilmiştir. Akşam yemeği sırasında Çelebi Cemalettin Efendi ile bir araya gelen Mustafa Kemal Paşa ve Heyet üyeleri, Çelebi Cemalettin Efendi'den Kuvvâ-yı Millîye taraftarı olması hususunda kesin söz almış ve böylece Hacıbektaş ziyareti de amacına ulaşmıştır.

Yine yemek sırasında; Mustafa Kemal Paşa'nın ülkenin içinde bulunduğu durumu açıklayan konuşmasından sonra, Çelebi Cemalettin Efendi hemen konuyu kavrayarak, Kuvvâ-yı Millîye'nin desteklenmesi hususunda adamlarına gerekli talimatları vermiş ve daha da ileri giderek, Cumhuriyet yönetiminden yana olduğunu üstü kapalı olarak anlatmaya çalışmışsa da Mustafa Kemal Paşa, böyle çok önemli bir konuda kalabalık yemek ortamında görüş bildirmeyi ve konuşmayı henüz erken bularak, konuyu değiştirmiştir. Yemekten sonra Mustafa Kemal Paşa ve Çelebi Cemalettin Efendi, yatak odası olarak ayrılan bir odada beş-altı saat baş başa, özel bir görüşme yapmışlardır. Bu konuda Çelebi Cemalettin Efendinin 1921 yılında kalp yetmezliğinden ölümü üzerine bütün yetkilerini devralan küçük kardeşi Çelebi Veliyettin Efendi (1867–1940), Mustafa Kemal Paşa ile yemekten sonra yapılan gizli görüşme hakkında şunları söylemiştir. Baş başa konuşmalarının bir yerinde Çelebi Cemallettin Efendi Mustafa Kemal Paşa'ya:

⁵⁰ Dinamo, a.g.e., C.V., s. 213.

⁵¹ a.g.e., s.214.

“ - Paşa hazretleri, cesaretli ve basiretli idarenizde Türk milletinin düşmanı kahredeceğine inancım sonsuzdur. Yüce Allah’ın milletimize müyesser edeceği zaferden sonra cumhuriyet ilanını düşünüyor musunuz ?” şeklinde bir soru yönelmiş bu soruya karşılık Mustafa Kemal Paşa samimi ve kararlı bir ifadeyle şöyle cevap vermiştir;

“ - O mutlu günün ilanına kadar aramızda kalmak kaydıyla evet, Çelebi Hazretleri”⁵²

Daha sonra tüm Alevî vatandaşların Millî Mücadeleye tam destek vermeleri konusunda tekrar görüş birliğine vardıkları gibi, Çelebi Cemalettin Efendi tüm Alevî örgütlerine, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti’ne yardımda bulunmalarını isteyen bir bildiri yayınlamıştır. Çelebi Cemalettin Efendi’nin bu olumlu yaklaşımı, sadece askerî alanda olmamış, siyasî alanda da devam etmiş ve nitekim T.B.M.M’ nin ilk açılışına Kırşehir’i temsilen milletvekili olarak katılmış ve T.B.M.M’ nin 25 Nisan 1920 tarihli oturumunda alınan bir kararla “Meclis Başkan Vekilliği” görevine seçilmiştir.⁵³

Ertesi sabah (23 Aralık 1919 Salı günü) Heyet, Hacıbektaş Türbesi’ni ziyaret etmiş ve Salih Niyazi Baba tarafından hazırlatılan öğle yemeğini de türbedeki “meydanevi” denilen kısımda, küçük ve alçak masalarda yemiştir. Mustafa Kemal Paşa ve Heyet üyeleri yemekten sonra türbenin diğer bölümlerini de ziyaret etmişler, türbenin iç bölümlerindeki tertip ve düzeni beğenerek bölüm yetkilerine ellişer lira bahşış verdikten sonra, iyi bir izlenimle Mucur’a gitmek üzere Hacıbektaş’tan ayrılmışlardır.

Mustafa Kemal Paşa’nın Hacıbektaş’a gittiği günlerde, tüm Anadolu Alevîlerinin Çelebisi olan Cemalettin Efendi’nin görünüşü; üzerinde cübbemsi siyah bir pardösü, başında yeşil bir sarık bulunmaktadır. Çelebi Cemalettin Efendi etine dolgun, siyah sakallı ve orta boylu bir fizikî yapıda idi.⁵⁴

⁵² Veliyettin Ulusoy, “Kurtuluş Savaşında Cemalettin ve Veliyettin Çelebi” **Alevîlerin Sesi**, Sayı: 27, Köln, Ağustos 1998, s.32-33.

⁵³ Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. 170.

⁵⁴ Kansu, **a.g.e.**, C.II., s.494.

Hacıbektaş halkı ile birlikte tüm Anadolu Alevîlerinin Millî Mücadele’de yer almaları hususunda daha önceden de yoğun bir çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Nitekim Millî Mücadele’nin baş mimarı olan Mustafa Kemal Paşa, bu konudaki kararlılığını açıkça gösteren Amasya Genelgesi’ni (22 Haziran 1919) yayınladıktan sonra, 26–27 Haziran’da Tokat’a uğramış ve buradaki Alevî vatandaşlar ile yakından ilgilenmiştir. Mustafa Kemal Paşa, kurulacak olan yeni Türk Devleti’nin din esasına göre değil, milliyet esasına dayalı olarak kurulacağı hususundaki düşüncesinin, Alevî vatandaşlara da ulaştırılması ve desteklerinin alınması amacı ile 26 Haziranda Tokat’tan Konya’da bulunan II. Ordu Müfettişliği’ne aşağıdaki telgrafi çekmiştir:

“ Konya’da İkinci Ordu Müfettişliği’ne

Tokat 26 Haziran 1919

Tokat ve çevresinin İslâm nüfusunun % 80’i, Amasya çevresinin de önemli bir bölümü Alevî mezhepli ve Kırşehir’de Baba Efendi Hazretleri’ne çok bağlıdırlar. Baba Efendi, ülkenin ve ulusal bağımsızlığın bugünkü güçlüklerini görmekte ve yargılamakta gerçekten yeteneklidir. Bu nedenle güvenli kimseleri görüştürerek kendilerinin uygun gördüğü ‘Ulusal Hakları Koruma’ ve ‘Başka Ülkeye Bağlanmama’ derneklerini destekleyecek birkaç mektup yazdırılarak, buralardaki etkili Alevîlerin Sivas’a gönderilmesini pek yararlı görüyorum. Bu konuda içten yardımlarınızı dilerim.

3üncü Ordu Müfettişi

Fahri Yaver

Mustafa Kemal⁵⁵

Telgraftaki cümlelerden Mustafa Kemal Paşa’nın, Çelebi Cemalettin Efendi’nin konumunu, içinde bulunduğu ruh halini gayet iyi bildiği ve siyasî desteğini de alabilmek için girişimlerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

⁵⁵ Mustafa Onar, **Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları**, C.I., Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.94.

Henüz Temsil Heyeti Sivas'ta iken, Hacıbektaş'tan Millî Mücadele'nin benimsendiğini bildiren 8 Ekim 1919 tarihli bir telgraf gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa da Temsil Heyeti adına Hacıbektaş Dergâhı postnişini ve türbedarı Salih Niyazi Baba'ya 12 Ekim 1919 tarihli bir telgraf göndermiştir.⁵⁶ Hacıbektaş'tan gelen telgrafta, vatanın kurtuluşu için girişilen kutsal mücadele ve yapılan çalışmanın uygun görüldüğü anlatılmaktadır. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilen cevabi telgrafta ise, Salih Niyazi Baba'dan yardımlarının devam etmesi dileğinde bulunmaktadır.

Yine Sivas'tan Ankara'ya giderken Hacıbektaş'a uğrayan Ali Fuat Paşa'ya, Çelebi Cemalettin Efendi; “Paşam, millî birliğe ve teşkilata elimden gelebilen bütün maddî ve manevî yardımı yapacağım.”⁵⁷ diyerek, söz vermiştir. Çelebi Cemalettin Efendi'nin 26 Haziran 1919 tarihinde Temsil Heyeti Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya çekmiş olduğu telgraftan, Millî Mücadele'ye karşı olumlu düşüncelerinin devam ettiğini görmekteyiz:

“Devlet, millet, mukaddes vatanın bekâsı ve haklarının muhafazası hususunda kurulan Heyet-i Temsiliye'ye vaki, iştiraki, fakranemizin kabul ve takdir buyrulduğunu tebriş eden telgrafınız alınmakla tazimlerimizi ve teşekkürlerimizi arz ederiz.

Hacıbektaş Çelebisi
Cemalettin”⁵⁸

Mustafa Kemal Paşa ile Çelebi Cemalettin Efendi arasındaki ilişkiler sürekli canlı kalmıştır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın 20 Ocak 1920'de Çelebi Cemalettin Efendi'ye gönderdiği ve yapmasını istediği hususları belirten telgraftaki ifadelerden bu samimiyeti açıkça görebiliyoruz:

⁵⁶ Sakallı, a.g.e., s. 23.

⁵⁷ Cebesoy, a.g.e., C.I., s. 263.

⁵⁸ **Kırşehir İl Yıllığı**, (1973),s.13.; Uluğ ve Bşk., a.g.e., s. 70-71.

“... Yolculuğumuz sırasında görüp işittiklerimiz bizlere, gerçek koruyucu Ulu Tanrı'nın yardımıyla kurulan ulusal birliğimizin dayanağı olan ulusal örgütün kök salmış ve ulusun ve yurdun geleceğini kurtarmak için gerçekten güvenilir bir güç ve erk durumuna gelmiş olduğunu sevinçle gösterdi... Dış durum bu ulusal dayanma ve birlik yüzünden Erzurum ve Sivas Kongreleri ilkelerine göre ulusun ve yurdun yararına elverişli duruma girilmiştir... Kutsal birliğimize, dayanma inancımıza güvenerek, töreye uygun isteklerimizin elde edileceği güne kadar hiç yılmadan çalışılması ve bu bildirimizin üyelerimize ve bütün ulusa duyurulması rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Heyet-i Temsiliye Namına

Mustafa Kemal .”⁵⁹

Çelebi Cemalettin Efendi daha sonraki dönemlerde, TBMM üyesi olarak meclise girdikten sonra, belki de hastalığı nedeniyle kendi isteğiyle Meclis Başkan Vekilliği görevinden ayrıldığı gibi, Yozgat yöresinde başlayan Çapanoğlu İsyanı'nı bastırmak için Mustafa Kemal Paşa'nın Mucur Askerlik Şubesi Başkanı aracılığı ile kendisinden istemiş olduğu desteğe de olumlu cevap vermemiş ve fiilî bir harekette de bulunmamıştır.⁶⁰

Çelebi Cemalettin Efendi'nin son zamanlardaki bu olumlu diyemeyeceğimiz davranışıyla ilgili olarak Türk İstiklâl Harbi adlı eserde şöyle bir bilgi vardır: “Çapanoğlu İsyanı başladığı tarihlerde (27 Mayıs 1920) Mustafa Kemal Paşa da, Yıldızeli ve Zile'de bulunan Alevîleri uyarmak ve olumlu fikirler aşlamak için Alevî Dedesi Çelebi Efendi'nin harekete geçirilmesini Mucur Askerlik Şubesi Başkanına emretti: TBMM üyesi olan Bektaşî şeyhi Çelebi Efendi Mucur'da bulunuyordu. Askerlik Şubesi Başkanı keyfiyeti kendisine bildirince Şeyh Dede, hasta olduğunu söyleyerek böyle bir yardıma yanaşmadı.”

⁵⁹ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, C.I., TTK Yayınevi, Ankara, 1989, s. 444-445.

⁶⁰ **T.İ.H.**, C.VI., s.93 (Ayrıca bu konuda geniş bilgi için Bayram Sakallı **Ankara ve Çevresinde Millî Faaliyetler** s.26., Dipnot 72'ye bakılabilir.)

XVI. yüzyılda Osmanlı devletinin özellikle Orta Anadolu’da yaşayan Alevî vatandaşlara yönelik katı tutumu, bölgede yaşamakta olan birçok vatandaş gibi, Alevî Türkmenlerin de temkinli ve tedirgin davranmasına neden olmuştur. Alevî Türkmenler Millî Mücadele’ye güçlü bir önsezi ile tam bir destek vermişlerse de Erzurum’dan Ankara’ya giderken Çelebi Cemalettin Efendi’yi ziyaret etmek isteyen, Büyük Millet Meclisi ikinci reisi Celalettin Arif Bey’in bu isteğine olumsuz bir cevap verilmiştir.⁶¹

Çorum’da mutasarrıf olarak görev yapan Cemal Bardakçı, 1921 Mayısının ilk haftasında Hacıbektaş’a gelerek Çelebi Cemalettin Efendi ile Türk milleti açısından tarihi değer taşıyan, önemli konuların konuşulduğu uzun görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmelerden sonra, her iki tarafın da birbirleri hakkında daha önce edindikleri yanlış ve kasıtlı bilgiler bir bir ortaya serilmiş, Anadolu’da millî birlik ve beraberliğin sağlanması konusunda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Çelebi Cemalettin Efendi bu görüşmeler sonrasında Cemal Bey’e: “Sizi dinlerken çok etkilendim. Benliğim değişti.” diyerek düşüncelerindeki değişikliği ifade etmiştir.⁶² Bu görüşme sırasında Cemal Bey’in, ülkenin o günlerdeki halini Hacıbektaş-ı Veli’nin Anadolu’ya geldiği yıllardaki durumuna benzetmiş olması da kayda değer bir tespittir. Çelebi Cemalettin Efendi bu görüşmeler devam ederken, Ramazan ayı münasebeti ile Mustafa Kemal Paşa’ya tebrik telgrafi çekmiştir. Çelebi Cemalettin Efendi’nin, saltanatın durumu hakkındaki sorusu üzerine Cemal Bey, saltanatın kaldırılacağını, demokratik bir yönetimin kurulacağını belirtmiştir. Karşılıklı oluşan güven ve samimiyet üzerine Çelebi Cemalettin Efendi’nin isteği üzerine Cemal Bey, Osmanlı dönemindeki baskı yüzünden Alevî vatandaşlar tarafından gizli olarak sürdürülen, erkeklerin eşleri ile katıldıkları “Muhabbet Meydanı” denilen eğlence törenlerinden birine katılmış ve yaşadıklarını kaleme alarak yayınlamıştır.⁶³ Mutasarrıf Cemal Bardakçı’nın Çorum’a dönmesinden kısa bir süre sonra, Mustafa Kemal Paşa bütün Alevî vatandaşlar tarafından gerçek kurtarıcı anlamına gelen “Mehdi” diye anılmaya başlamıştır.⁶⁴

⁶¹ Bardakçı, a.g.e., s. 9-10.

⁶² a.g.e., s. 22.

⁶³ a.g.e., s. 54, v.d.

⁶⁴ a.g.e., s. 51.

Çelebi Cemalettin Efendi'den sonra postnişin ve mütevellî olan Çelebi Veliyettin Efendi de Mustafa Kemal Paşa ve İnkılâplarını bütün gücüyle desteklemiş hatta yöresinde bulunan devlet görevlilerine yeni alfabeyi bizzat öğreterek Harf İnkılâbı konusunda da öncülük yapmıştır. Çelebi Veliyettin Efendi, Mustafa Kemal Paşa'ya sadakatini ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bağlılığını 25 Nisan 1923 yılında bütün ülkede dağıtılan bir beyanname ile dile getirmiştir. Beyannamede şöyle denilmektedir:

“Anadolu'da bulunan ceddîm Hacıbektaş Veli Hazretlerini samimî muhabbeti bulunan bilcümle mühibban ve hanedan halisanelerine; Bu milleti ihya ile istikbalimizi temin eden ve vücud-ı Alileri küfe-i İslamiyana bais-i şeref olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Gazi namidar Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin neşir buyurdıkları beyannameleri cümleminin malumudur. Gazi Paşa müşarünaleyhin terakki ve teal-i vatan hakkındaki her bir arzularını yerine getirmek bizlere farz-ı ayn'dır. Milletimizi kurtararak, saadetimizi temin edecek O'nun efkar-ı saibaneleridir. Bunu inkâr edenlerin bizimle katiyen münasebeti yoktur.

Tarikat-ı Aliyemizin bütün mensûbinine, Gazi Paşa Hazretlerinin gösterdiği namzetlerden maadasına rey vermemelerini, vatanımızın kurtulması be vechile kabil olduğunu sizlere kema-i ehemniyetle tavsiye ederim.”⁶⁵

1 Nisan 1923'de TBMM'nin aldığı seçim kararı ile meclisin yenilenmesi ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin güçlenmesi aynı zamanda muhalefet grubunun da tasfiyesi amaçlanmıştı. Bu amaca destek olarak yayınlanan beyanname Mustafa Kemal Paşa'yı son derece memnun etmiş, Çelebi Veliyettin Efendi'ye bu konudaki duygu ve düşüncelerini belirten şöyle bir telgraf çekmiştir:

“ Çelebi Veliyettin Efendi Hazretlerine

İrsal buyrulan beyanname-i reş adet-penahileri suretini okudum. Feyz-i Milii'nin inkişafında hadim olacak teşebbüsât ve mesaiden geri kalmayan zat-ı reş adet – penahilerine takdim ihtiram eylerim. Mezkûr beyannamenin her tarafa neşir ve tevzi

⁶⁵ Ulusoy, a.g.m., s. 33.

hakkındaki iş'ar muntazırım. Sadet-i mülk ve millete hizmeti kendilerine şiar edinenler ind-i Allah'da me'cur ve ebediyen mes'ud olurlar efendim.”⁶⁶

Çelebi Velîyeddin Efendi Atatürk'ün ölümüne kadar görüşmelerini sürdürmüş, alçak gönüllü ve fedakâr bir kişiliğe sahip olduğu için kendisine yapılan milletvekilliği tekliflerini de kabul etmemiştir.

Sonuç olarak belirtebiliriz ki; Anadolu genelindeki bütün Alevîlerin, bağlı buldukları Çelebi Cemalettin Efendi ve Hacıbektâş halkının Millî Mücadele süresince Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyerek, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunda önemli katkılarda buldukları bir gerçektir.

3.3.1. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'de Karşılması

24 Aralık 1919 Çarşamba sabahı Kırşehir'e gelmek üzere Mucur'dan hareket eden Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti yağmurlu bir havada, şehir girişinde bulunan Gölhisar yöresinde Kırşehir atlıları tarafından coşkulu bir şekilde karşılanmıştır.

Daha önceden Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'e gelmekte olduklarını haber alan bazı Kırşehirli atlılar Topaklı'ya kadar gitmişler, hatta ülkenin içinde bulunduğu kötü durumdan kaygılanan duyarlı bir kısım Kırşehirli de Mucur ve Hacıbektâş'a giderek Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüş ve fikir alışverişinde bulunmuşlardır.

Ülkenin her köşesinde olduğu gibi Kırşehir'de de, içinde bulunulan durum hakkında her yerde sohbetler yapılıyor, yeni gelişmeler büyük bir ilgi ile takip ediliyor ve Sivas Kongresi'nde alınan kararlar en küçük yerleşim birimlerine kadar ulaştırılıyordu. Zaten Kırşehir halkı Mustafa Kemal Paşa'yı Sivas Kongresi ile tanımış ve O'na güven duymuştu. Kongre Heyeti'nin Kırşehir'e geleceği duyulur duyulmaz hemen şehirde hazırlıklara başlanmıştır. Kırşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile birlikte önceden beri çalışmalarını sürdüren ve Mustafa Kemal Paşa ile aynı görüşleri savunan

⁶⁶ a.g.m., s. 33.

Kırşehir Gençler Derneği mensupları da bu haberi büyük bir sevinç ve heyecanla karşılamışlar, dernek üyelerinde Mustafa Hilmi (Nural) Bey şehir halkından yapılacak masraflar için yardım toplamış, ertesi gün de Mustafa Kemal Paşa'nın ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'e geleceğini çarşı esnafına duyurmuştur.⁶⁷ Daha o günlerde "Kurtarıcı" gözüyle bakılan Mustafa Kemal Paşa' yı coşkulu bir şekilde karşılamak için yapılabilecek her türlü hazırlık tamamlanmaya çalışılmıştır.

Bu sıralarda Kırşehir'de Mutasarrıflık görevini vekâleten yürütmekte olan muhasebeci Ali Hikmet Bey, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'e geleceğini haber alır almaz, vergi dairesinde veznedar olarak görev yapan M. Sıtkı (halk arasında Hacı Bey diye bilinmektedir)⁶⁸ Bey ile birlikte karşılama ve ağırlama programını son kez gözden geçirmişlerdir. Bu haber, resmî kurumlar ve sivil halk arasında da çok hızlı bir şekilde yayılmıştır. Olumsuz hava şartlarına rağmen herkes karşılama töreni için bir şeyler yapabilmek düşüncesi ile harekete geçmiştir. M. Sıtkı Bey, karşılama töreni için yapılan hazırlıkları şöyle anlatmaktadır:

" - O zaman Kırşehir'de Mutasarrıf Vekili Muhasebeci Ali Hikmet Bey, ben ise vergi dairesinde veznedar idim. Aynı zamanda Kırşehir Gençler Derneği Yönetim Kurulunda üye olarak bulunuyordum. Mutasarrıf Vekili Ali Hikmet Bey, vezne bölümündeki odama geldi. Kapıyı sıkıca kapattı ve sandalyesini masamın yanına yaklaştırarak oturduktan sonra bana: "Hacı, Kongre Üyeleri Ankara'ya giderken buradan geçecekler. Şereflerine uygun bir karşılama programı hazırlamak lazım. Buna göre bir program hazırlarsınız. Gençler Derneği ile de hemen temasa geçin dedi."⁶⁹

Bu emir üzerine M. Sıtkı Bey hazırlamış olduğu programı Ali Hikmet Bey'e göstererek onayını almış ve hazırlanan bu program; Mutasarrıf Vekili A. Hikmet Bey, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Müftü Halil (Gürebüz) Efendi ile birlikte Kırşehir

⁶⁷ Mustafa Hilmi Nural, "Atatürk'ün Kırşehir'e İlk Ziyaretleri", **Halkın Sesi Gazetesi**, Sayı: 193, 20 Aralık 1962, s. 1.

⁶⁸ Kardeş, **a.g.e.**,s.22.

⁶⁹ Aynı yer.

Gençler Derneği'nden M. Hilmi Bey, Reşat (Özdeş) Bey ve Necati Bey'den oluşan bir grup tarafından başarıyla uygulanmıştır.

Kırşehir halkı, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Mucur'dan hareket ettiğini öğrenir öğrenmez önde atlılar olmak üzere Mucur yönüne doğru yola koyulmuştur. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'e gireceği yol üzerinde bulunan Yenice Mahallesi'nin sokakları Kırşehir halkı tarafından doldurulmuştur. Kırşehir halkı, Mustafa Kemal Paşa'nın şahsında gelecekteki aydınlık günleri görmüş ve bu umutla halkın büyük çoğunluğu Kılıççı Köprüsü çevresinde toplanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını karşılamaya giden atlılar, Koşu Yolu'nda ve Kılıççı Köprüsü çevresinde bekleyen kalabalığı görünce, kalpaklarını sallayarak "geliyorlar" diye haber vermişlerdir. Kılıççı Köprüsü'nde de yüz elli kadar atlı, kuyrukları düğümlenmiş atları ile Heyet'i taşıyan otomobillerin çevresinde cirit oynarken, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları otomobillerden inerek halkı selâmlamışlardır. Mustafa Kemal Paşa otomobilden yere iner inmez "tekbir" getirilerek, kurbanlar kesilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'ni karşılayan Mutasarrıf Vekili Ali Hikmet Bey, Mustafa Kemal Paşa ve Heyet'e hitaben "Hoş geldiniz Paşa Hazretleri, aziz misafirler!" dedikten sonra, Kırşehir'in ileri gelenlerini ve Gençler Derneği üyelerini Mustafa Kemal Paşa'ya tanıtmıştır. Mustafa Kemal Paşa da memnuniyetini belirttikten sonra yol kenarındaki tarlada cirit oynayan atlıları kısa bir süre seyretmiş ve daha sonra Ali Hikmet Bey'e gösterilen bu ilgi ve yapılan hazırlıklar için teşekkür etmiştir.

Kılıççı Köprüsü'nden itibaren halkla birlikte bir süre yürüyen Mustafa Kemal Paşa'nın, başında bir kalpak, üzerinde de askerî bir elbise bulunuyordu. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti için geçtikleri yol üzerinde yaklaşık her iki yüz metrede bir kurbanlar kesilmiştir. Heyet, şimdiki Gazi İlkokulu önüne gelindiğinde, okul müdürü

Ömer Aydın (Genç)⁷⁰ Bey'in yönetimindeki öğrenciler tarafından alkışlarla karşılamıştır. Bu sıcak ilgi karşısında Mustafa Kemal Paşa otomobilden inerek, Ortaokul Müdürü Ömer Aydın Bey'in yanına gelmiştir. Ortaokul Müdürü Ömer Aydın Bey, Mustafa Kemal Paşa'yı öğrencilerine;

“ - Aziz yurdumuzu çizmeleri ile kirleten düşmanı kovmak için canlarını ortaya koymuş, tarihin en şanslı sayfalarına giren millî kahramanlarımızdandır. Onları size tanıtmakla bir ders daha vermiş oluyorum. Yurt için çalışanları, nesiller unutmaz mı?”⁷¹ diyerek takdim etmiştir. Mustafa Kemal Paşa ise bu sözlere teşekkür ederek yoluna devam etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti Gazi İlkokulu'ndaki törenden sonra çevredeki halkı da selâmlayarak, otel ve hanlarla çevrili olan şehir girişindeki Kapıcı Camii önünde bulunan meydana gelmişlerdir. Kapıcı Camii önünde ana okulu öğrencilerini de gören Mustafa Kemal Paşa otomobilden inerek çocukları okşamış ve sevmiştir.

Kırşehir o zamana kadar böyle bir kalabalık görmemiştir. Burada Hacı Ali, Mülâzim'in oğlu Ethem Hoca ile Terma Hacı'nın oğlu Hafız Şevket “tekbirler” getirerek kurbanlar kesmiş, coşkun sevgi gösterilerinde bulunan Kırşehir halkı, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'ni dakikalarca alkışlamıştır.⁷² Böyle siyasî bir ortamda, Kırşehir halkının millî bağımsızlık ruhu ve heyecanı içinde büyük kahramanı ve arkadaşlarını candan ve samimî bir şekilde kucaklamaları, gelişmelerin hangi yönde olması gerektiğini sezinleyen Kırşehirli için, Millî Mücadele tarihine takdirle kaydedilecek millî bir şereftir.

⁷⁰ Bkz. Resim:5., Prof. Dr. Özer Ozankaya, **Cumhuriyet Çınarı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s.308'de Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyetinin Kırşehir'de çekilmiş bir fotoğrafını yayınlamıştır. Aynı resmin, Kültür Bakanlığının Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “**Atatürk Albümü**” (Ankara, 1996, s. 64) adlı eserde Kayseri'de çekilmiş olduğu belirtilmektedir. Bkz. Resim: 1. Maalesef Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyetinin Kırşehir'de çektikleri bir resme rastlanamamıştır.

⁷¹ Kardeş, **a.g.e.**, s. 25.

⁷² Kansu, **a.g.e.**, C.II.,s. 495; Kardeş, **a.g.e.**,s. 25.

3.3.2. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'deki Faaliyetleri

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Kırşehir'de büyük bir törenle ve coşku ile Kapıcı Camii önündeki meydanda karşılandıktan sonra, ilk olarak Hükümet binasına gitmişlerdir. Burada kısa bir süre dinlendikten sonra Gençler Derneği üyelerinden M. Sıtkı Bey ve M. Hilmi Bey, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını çay içmek için dernek binalarına davet etmişlerdir. Bu arada Kırşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Müftü Halil Bey, Yönetim Kurulu Üyeleri; Mehmet Bey, Hayrullah Bey, Hacı Nafi Bey, Askerlik Şubesi Reisi Sivrihisarlı Haydar Bey ve Kırşehir ileri gelenleri Mustafa Kemal Paşa'nın yanından bir dakika olsun ayrılmamışlardır. Bu yakın ilgi sonucunda Mustafa Kemal Paşa'nın Gençlik Derneği ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerine olan güveni iyice artmıştır. Hatta bu sırada Mustafa Kemal Paşa'ya gelen bir şifre telgrafını hiçbir sakınca görmeden, şifre çözücü ile birlikte açarak onların okumalarına izin vermiştir.

Müftü Halil Bey'in ifadesine göre Mustafa Kemal Paşa Kırşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden şunları istemiştir:

a-) Erzurum ve Sivas Kongrelerinde belirlenen esaslara göre verilen emirlerle hareket edilmesini, çünkü bu emirlerin her türlü durumun dikkate alınarak hazırlandığını, bu hususun tüm vatandaşlara duyurulması ve aydınlatılmasını,

b-) Her fırsatta halkla ilişki kurulmasını ve genel durumun anlatılması hususudur.⁷³

Hükümet binasından ayrılan Heyet, önce belediyeyi, sonra da ortaokulu ziyaret etmişlerdir. Ortaokulda Kırşehir sancağının eğitim-öğretim durumu hakkında okul müdürü ve aynı zamanda millî eğitim müdür vekilliği görevini yürüten Ömer Aydın

⁷³ Kardeş, a.g.e., s. 30.

Bey'den gerekli bilgileri almıştır. Bu arada Mustafa Kemal Paşa ile Ömer Aydın Bey arasında şöyle bir konuşma geçmiştir:

Mustafa Kemal Paşa:

“ - Müdür Bey, Kırşehir'in kaç iptidaî mektebi var ?”

Ömer Aydın Bey:

“ - Yetmiş, Efendim.”

Mustafa Kemal Paşa:

“ - Kaç köyünüz mevcut ?”

Ömer Aydın Bey:

“ - Üç yüz altmış iki pare”

Mustafa Kemal Paşa:

“ - Mektep adedi köy sayısına göre azdır. Her köyde bir mektep açılmasını temin etmek için ne düşünüyorsunuz Müdür Bey ?”

Ömer Aydın Bey:

“ - Efendim, eğer Umumî Harpten dönen ihtiyat zabitlerinin muallimlikle istihdamı mümkün olursa bu fikirlerinizi ziyadesiyle mevkii fiile koymak imkân dâhiline girer. Okuma nispeti birden yükseltilebilir.”⁷⁴

Mustafa Kemal Paşa'nın bu konuşmasından, kendisine ve Türk milletine güveninin tam olduğu ve bu nedenle ülkenin kurtulacağına emin olduğu anlaşılacağı gibi; eğitim ve öğretim konusundaki düşüncelerinin de daha o zamandan şekillenmeye başladığı göstermesi bakımından çok önemlidir. Bu olay, özel olarak onun uzak

⁷⁴ Kardeş, a.g.e., s.26.

görürlüğüne, genel olarak da liderlik vasıflarının gelişmişliğine iyi bir örnek teşkil etmektedir. Henüz örgütlenme aşamasında bulunan halkın durumu belirsizken, ülke yer yer işgal edilmişken, İstanbul Hükümeti'nin tutumu en ağır koşulları yaşatırken ve Anadolu'nun çeşitli yörelerinde isyanlar başlamışken, Mustafa Kemal Paşa'nın eğitim ve okullaşma konusundaki görüşleri, onun geleceğe olan inancını açıkça ortaya koymaktadır. Mustafa Kemal Paşa ve heyet üyeleri ortaokuldaki bu görüşmelerinden ve sunulan kahveleri içtikten sonra Gençler Derneği'ne gitmişlerdir.

Kırşehir Gençler Derneği üyeleri Mustafa Kemal Paşa ve Heyet Üyelerini kapıda karşılamışlar ve dernek üyesi M. Sıtkı Bey: “Genç arkadaşlarım adına derneğimizi şerefliendirdiğiniz için teşekkür ederim”⁷⁵ demiş, Dernek Reisi Reşat Bey, konukları ve üyeleri Mustafa Kemal Paşa'ya takdim ettikten sonra, kısa bir teşekkür konuşması yapmıştır. Cevat Hakkı (Tarım) Bey de hazırlamış olduğu konuşmasını okuduktan sonra, konuklara çay ikram edilmiş ve ülkenin o günlerde içinde bulunduğu olağanüstü durum konuşmaya başlanmıştır. Dernek üyeleri Millî Mücadele'den yana olan görüşlerini belirtmişler, Mustafa Kemal Paşa ise, Kırşehir gençlerinin ülke meselelerine gösterdikleri ilgi ve duyarlılıktan duyduğu memnuniyeti dile getiren şu konuşmayı yapmıştır:

“ - Millî varlığımız onun kudreti, başımıza gelen ve gelecek olan bütün felaketleri def ve ref edecek kadar kuvvetli ve güvendiricidir. Yurdumuzu haksız olarak işgal edenlerden hakkımızı almak için uğraşacağız. Erzurum ve Sivas Kongrelerinde tespit edilen gayelerimizi gerçekleştirmek için gereken kararlar alındı. Hiçbir şeyden yılmayacağız, yoksulluktan çekinmeyeceğiz. Büyük ve asil milletimiz varlığı, mutlak kudreti, istikbâli ve istiklâli kurtaracaktır.

İlerleme yolunda dev adımlar atacağız; mensup olduğumuz milletin tarihi, dünyanın tanıdığı en büyük varlıktır.”⁷⁶

⁷⁵ a.g.e, s. 27.

⁷⁶ Aynı yer.

Daha sonra Mustafa Kemal Paşa, Emekli Subay Yusuf Bey'i evinden getirilen 7 numaralı gaz lambasının ışığında Gençler Derneği'nin tüzüğünü alarak inceledikten sonra:

“ - Sevgili gençler, sizin gösterdiğiniz heyecanlı tavır ve hareketlerinizden çok mutlu olduk. Esaret tehlikesine düşen, hürriyet ve istiklalini elde etme hususundaki davamızın ruhuna inanmış olduğunuza kanaat getirerek tüzüğünüzün çizdiği esaslar cidden takdir edilir şekildedir. İlerde hepinizin şerefli başarılar yolcusu olduğunuzu görmekle iftihar ederiz”⁷⁷ şeklinde dernek yöneticilerini duygulandıran ve mutlu eden sözler sarf etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Kırşehir Gençler Derneği'ndeki bu takdir dolu ve anlamlı konuşmasından sonra, dernek yöneticileri tarafından getirilen hatıra defterine, o andaki duygu ve düşüncelerini yansıtan aşağıdaki metni yazarak Temsil Heyeti üyeleri ile birlikte imzalamıştır. Kırşehir gençliği ve Kırşehir halkı için bir övünç vesilesi olan bu belgedeki sözler şöyledir:

“Kırşehir gençliğinin, vatanımızda gençliğin kıymetli bir enmuzeci olduklarını isbat edecek efkâr-ı metine ve musîbe ile mütehallî buldukları kanaati ile vaz-ı imza eyleriz. (Kırşehir gençlerinin, ülkemiz gençliğinin değerli bir örneği olduklarını kanıtlayarak ve doğru görüşlerle donatılmış oldukları kanaati ile imzalarız.)

24 Kânunuevvel 1335 (24 Aralık 1919)

H. Behiç A.Rüstem⁷⁸ M. Müfit H. Rauf M. Kemal⁷⁹

Kırşehir Gençler Derneği'ndeki bu tarihî görüşme ve açıklamalardan sonra, geç vakitte gençlere veda ederek ayrılan Mustafa Kemal Paşa ve Heyet üyeleri, Müftü Halil Bey ile birlikte kendilerine tahsis edilen Kılıçözü kenarında ve şimdiki Ekinciler Un Fabrikası yakınında bulunan, Sait Efendi'nin (Çopur Sait) oğlu Öğretmen Mustafa

⁷⁷ Kardeş, a.g.e., s. 38-39.

⁷⁸ Onar, a.g.e., C.I., s. 336. (Polonya asıllı olan Rüstem Bey'in asıl adı Alfred iken Müslüman olduktan sonra Ahmet adını almıştır.)

⁷⁹ Kansu, a.g.e., C.II., s. 496.

(Erdem) Bey'in evine gitmişlerdir.⁸⁰ Konukların yatabilmeleri için gerekli yatak-yorganlar belediye başkanı ve üyelerin evlerinden getirilmiştir. Çorba, hindili pirinç pilavı, su böreği, turşu ve meyveden oluşan akşam yemeği, yer sofrasında, samimi bir ortamda yenilmiş, bu sırada Mustafa Kemal Paşa, Belediye Başkanı Mahbub ve Belediye Üyesi Esad (Ulusoy) Beylerle de ayrıca görüşmüştür.⁸¹ Mustafa Kemal Paşa, en çok Kırşehir'in geleneksel yemeği olan "su böreğini" beğenmiştir. Yemekten sonra Ortaokul Müdürü Ömer Aydın Bey'in düzenlemiş olduğu ve ortaokul öğrencilerinin katıldığı coşkulu fener alayının, kaldıkları binanın önüne gelmesi üzerine, Mustafa Kemal Paşa ve heyet üyeleri dışarı çıkarak, bu coşkulu topluluğu selâmlamışlardır. Bu sırada ortaokul müdürü Ömer Aydın Bey:

“ - Pek muhterem Paşa Hazretleri, vatanımızın kolunu, kanadını budamak için her taraftan memleketimizi saran düşmanlara, sizin kahramanca yapacağınız kumanda altında savaşacak olan askerlerimizden yiyecekleri tokatla, cezalarını bulacaklarına imanımız vardır. Fransa Cumhurbaşkanı Raimonde Poincare, vatanımızın hastalandığını söylemekle büyük hataya düştüğünü ilerde kendisi de itiraf edecektir. Memleketimizin hasta olmadığını, vatanımızın arslanlar yatağı olduğunu isbat için bu millet sizin rehberliğinize muhtaçtır.

İstanbul Hükümeti ecdadımızın kanını akıtarak kazandığı bağımsızlığı feda edecek kadar acizyet içinde bulunuyor ve sanki düşmanla işbirliği yapmış gibi görünüyor. İşte bu gördüğünüz halkın sevgi gösterisi, size candan bağlılığının açık bir belirtisidir. Varolunuz. Amacınıza ulaşmanızı ve sağlığımızı Allah'tan dileriz, aziz ve muhterem Heyet...”⁸² şeklinde bir konuşma yapmıştır.

Ömer Aydın Bey'in bu konuşması üzerine Mustafa Kemal Paşa da şu sözlerle milletini göreve çağırmıştır:

⁸⁰ Kardeş, a.g.e., s. 40; Bkz. Resim:10.

⁸¹ Mehmet Önder, *Atatürk'le Adım Adım Türkiye*, Kültür Ofset Matbaacılık, Ankara, 1984, s. 225.

⁸² Kardeş, a.g.e., s.39.

“ - Aziz ve mübarek vatanımızı kurtarmak için bütün aydınların ve bütün vatan evladının hazır olması lazımdır !”

Kırşehir halkı hep bir ağızdan gür bir sesle:

“ – Hazırız, hepimiz hazırız !” diye cevap vermiştir. Mustafa Kemal Paşa sözlerine şöyle devam etmiştir:

“ – İstanbul’a gitmeyeceğiz. Anadolu en büyük hazinemizdir. Milletın sinesinde, ölünceye kadar kurtuluş yolunu beraberce arayacağız. Gençler, Kırşehirliler! Duygularınıza gönülden katılıyoruz. Sizin bu asil duygularınız bizi çok mütehassis etti, sizleri sevgi ile selâmlarım.”

Mustafa Kemal Paşa daha sonra, gençlere olan güvenini, ülkenin içinde bulunduğu durumu ve nelerin yapılması gerektiğini açıklayan uzun bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma, o günlerde ortaokulda tarih, coğrafya ve beden eğitimi derslerini veren ve daha sonra da Kırşehir Millî Eğitim Müdürlüğü görevi yapmış olan Cevat Hakkı Tarım Bey tarafından “Atatürk Kırşehir’de” adlı bir kitapta yer almıştır.⁸³ Mustafa Kemal Paşa’nın yaptığı bu konuşma 30 Ağustos 1936 tarihli “Kırşehir Gazetesi” nde yayınlanmıştır.⁸⁴ Bu konuşmanın en çarpıcı yanı ise:

“ - ...Müstakil yaşamak için feyizli vatanın teminine muhtacız. Çizdiğimiz bir hudut vardır. Bu hududu ecnebilerin elinde bırakmayacağız, emniyetiniz pek sağlamdır...”⁸⁵ şeklindeki bu ifadelerle üstü kapalı da olsa Misak-ı Millî sınırlarının 28 Ocak 1920 tarihinden önce düşünülmüş olduğunun, Mustafa Kemal Paşa tarafından Kırşehir’de açıklanmış olmasıdır. Aynı konuşma A.Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü’nce de resmî bir belge olarak kabul edilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa bu konuşmasından sonra, fener alayı alkışlar arasında dağılırken:

⁸³ Cevat Hakkı Tarım, **Atatürk Kırşehir’de**, Memleket Matbaası, Ankara, 1956, s. 5–6.

⁸⁴ 30 Ağustos 1936 tarihli Kırşehir Gazetesi’nde yayınlanan konuşmanın tam metni için bkz. EK:3

⁸⁵ Bkz EK: 3

“ - Sevgili Kırşehir halkı ve gençleri! Bizi çok hislendirdiniz. Her yerde halkın coşkun sevgi gösterileri ile karşılaştık. Milletin inancının kuvvetli olduğunu gördük.

Namık Kemal:

‘Vatanın bağına düşman dayamış hançerini,

Yok, imiş kurtaracak baht-ı kara maderini,’

demiş. Bu milletin içinden çıkan ben Kemal de övünerek değil, milletimizin asalet ve kahramanlığına dayanarak söylüyorum:

‘Vatanın bağına düşman dayasa hançerini,

Elbet bulunur kurtaracak baht-ı kara mâderini,’⁸⁶

diyerek, milletin hayat ve hürriyeti söz konusu olduğunda, kendisiyle birlikte tüm Türk milletinin her türlü özveriye katlanabileceğini dile getiriyordu.⁸⁷

3.3.3. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'den Uğurlanışı

25 Aralık 1919 sabahı çok erken saatlerde uyanan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, kahvaltıdan sonra Kırşehir halkının doldurduğu sokaklardan geçerek Hükümet Konağı'na gitmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa ve Heyet, Hükümet Konağı'nda şehir ileri gelenleri ile tek tek vedalaştıktan sonra otomobillerine binerek Kaman'a doğru hareket etmişlerdir. Ortaokul Müdürü Ömer Aydın Bey, Heyet'in gelişinde olduğu gibi, gidişinde de öğrencilerle birlikte şehrin çıkışında yerini almıştır. Mustafa Kemal Paşa kendisini uğurlamak amacıyla Ömer Aydın Bey ve öğrencilerinin beklemekte olduklarını görünce, arabasından inerek aralarında bir müddet dolaşmış, onları okşamış ve Ömer Bey'in de elini sıkarak vedalaşmıştır. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa ile Ömer Aydın Bey arasında şöyle bir konuşma geçmiştir.

⁸⁶ Kardeş, a.g.e., s. 39-40; TARIM, a.g.e., s. 8.

⁸⁷ 27 Aralık 1962 tarih ve 197 sayılı, Kırşehir'de yayınlanan “*Halkın Sesi Gazetesi*”nde, Ömer Aydın Bey'in, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a gitmemesi, Millî Mücadele'yi Anadolu'dan yönetmesi hususunda bir konuşma yaptığı belirtilmektedir.

Ömer Aydın Bey:

“ - Paşa Hazretleri, eğer milletimizin yeteneklerini iyi yönetir ve kullanırsanız ki bundan kesinlikle eminiz, hem vatanımızı kurtarmış, hem de bağımsızlığımızı sağlamış, millî tarihimize adınıza değer bir şan, şeref sayfası ve destanı yazmış olursunuz. Hepimiz hepinize hayırlı yolculuklar dileriz.”

Mustafa Kemal Paşa:

“-Milletimizin yüksek yeteneğini iyi kullanarak bu yolda başarılı olacağımızdan eminiz ve siz de emin olabilirsiniz”⁸⁸ dedikten sonra otomobillerine tekrar binerek 25 Aralık 1919 Perşembe günü Kırşehir atlıları eşliğinde Kaman’a gitmek üzere ayrılmışlardır.

3.4. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti’nin Kaman’a Gelişi

Sonrasındaki Gelişmeler

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti 25 Aralık 1919 Perşembe günü saat 9.00 civarında Kırşehir’den uğurlanmış, saat 11.00 civarında da Kaman’a 20 km uzaklıkta bulunan Sofular’da (Aydınlar) durarak köy bakkalı ile bu civarda bulunan köyler ve Kaman hakkında kısa bir söyleşi yapmışlardır. Kırşehir atlıları, Aydınlar köyünün biraz ilerisinde bulunan tepede Kaman atlıları ile buluşarak birlikte cirit oynamış ve daha sonra Kırşehir’e dönmüştür. Heyet ise, Kaman atlılarının rehberliğinde Kaman girişindeki bir hanın önünde kalabalık bir halk tarafından karşılanmıştır. Kamanlılar tarafından coşkulu bir şekilde karşılanan Mustafa Kemal Paşa’nın, başında sarı bir kalpak ve sırtında askerî bir elbise bulunmaktadır. Otomobilden inen Mustafa Kemal Paşa ve Heyet üyelerinin etrafına toplanan halk ile birlikte Kaman Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanı Hacı Ali Bektaş Ağa da gelmiş ve konukları hazırlamış olduğu atlarla kendisine ait çiftliğe götürmüştür. Burada ikindi kahvaltısı şeklinde; yağda pişirilmiş yumurta, yoğurt, pekmez ve meyve yenilmiş, yol yorgunluğunu atmak için bir saat kadar

⁸⁸ Kardeş, a.g.e., s. 31-32.

dinlenen Mustafa Kemal Paşa, köylerden gelen bazı kişilerle görüşmeler yapmış, memleketin içinde bulunduğu durumu açıklayarak, padişahın iş göremez hale geldiğini, yurdun yer yer işgal edildiğini, Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde alınan kararları anlatmıştır. Orada bulunan halktan da köylünün durumunu, “aşar” vergisini, “mültezim”lerin uygulamaları ve hayvan yetiştirme miktarlarını sormuştur. Daha sonra dışarıda bekleyen topluluğa karşı yüksek bir yere çıkarak bir konuşma yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın yapmış olduğu bu konuşma, Hacı Ali Bektaş Ağa'nın yeğeni ve Kaman Eski Belediye Başkanı Halil Bey tarafından şu şekilde nakledilmiştir:

“ - Köyünüz ne kadar güzel, her taraf ağaçlarla dolu, kim bilir yazın ne hoş ve serin havası olur. Şu cennet gibi köyünüzün içinde düşman çizmelerinin dolaşmasına hanginiz ve hangimiz razı oluruz. İşte şirin İzmir'e düşman girdi. Oradaki vatandaşlarımızın hepsi esir muamelesi görmektedir. Padişah da esir edilmiş bir haldedir ve memleketin derdine çare bulacak bir durumda değildir. Düşmanlar bin bir hile ile, elbirliği yaparak bizi yok etmek istiyorlar. Sizlerin yardımı ile bu felaketli günleri atmaya çalışacağız.”⁸⁹

Mustafa Kemal Paşa'nın konuşması bittikten sonra çevresinde toplanan halk sevgi gösterisinde bulunmuş ve bir müddet daha sohbet ettikten sonra hazırlanan akşam yemeğini yemek üzere H Ali Bektaş Ağa'nın evine girmişlerdir. Baş menüsü kızartılmış tavuk ve bulgur pilavından oluşan akşam yemeği yer sofrasında neşe içerisinde yenilmiş, hatta bu sırada tavuğun kanadını yemek için uğraşan Mustafa Kemal Paşa'ya Rauf Bey:

“ – Paşam neden kanadı yiyorsunuz ?”

deyince

Mustafa Kemal Paşa:

“ – Uçacağız da ondan”

⁸⁹ Kardeş, a.g.e., s. 42.

şeklinde esprili bir cevap vermiştir. Vaktin ilerlemesi üzerine misafirler kendileri için ayrılan odalarda yapılan yer yataklarında yatmışlardır. Mustafa Kemal Paşa ise gece bir müddet daha bazı notlar almak ve almış olduğu notları da gözden geçirmek için yatmamış, bu süre içerisinde de Kaman Belediye Başkanı Halil (Gönç) Bey kendisine refakat ederek ikramlarda bulunmuştur. Halil Bey'den sonra Mustafa Kemal Paşa'nın gece hizmetine bakan Mihaliççıklı çavuş gelerek nöbeti devralmıştır.

26 Aralık 1919 Cuma günü sabah erken kalkan Mustafa Kemal Paşa ve Heyeti Kaman'dan, çevre köylerden ve Kırşehir'den gelen atlılarla birlikte kalabalık bir halk tarafından yağışlı ve çamurlu bir ortamda Ankara'ya uğurlanmıştır.

Kaman'dan hareket eden Heyete ait otomobillerden biri Beynam'a yaklaşırken çamura saplanmış, havanın soğuk ve yağışlı olmasından dolayı heyet üyelerinden Hakkı Behiç Bey hastalanmış ve bir kısım heyet üyeleri çamura saplanan otomobillerin içerisinde geceyi geçirirken Mazhar Müfit ve Rauf Bey'in yaya olarak Beynam'a gelip yardım istemeleri üzerine, Beynam'dan sağlanan katır ve öküzlerle birlikte gelen köylülerin yardımı ile otomobil ve içindekiler ancak sabaha karşı Beynam'a gelebilmişlerdir.⁹⁰

26–27 Aralık 1919 gecesini Beynam'da geçiren Mustafa Kemal Paşa ve Heyet üyeleri, 27 Aralık 1919 Cumartesi günü Ankara'ya ulaşmışlar ve Dikmen Keklik Pınarı'nda Ankaralı atlılar ve seğmenler tarafından coşkulu bir şekilde, oyunlar oynayarak ve halaylar çekilerek karşılanmışlardır. Bu tarihten itibaren Ankara, Millî Mücadele Merkezi ve İstanbul'dan koşup gelen milletvekillerinin, aydınların ve vatanseverlerin bulunduğu “umut kent” olmuştur.

⁹⁰ Kansu, a.g.e., C.II., s. 496-497.

II. BÖLÜM

4. 1. MİLLÎ MÜCADELE'DE KIRŞEHİRLİLERİN TUTUMU VE KATKILARI

Kırşehir ve çevresi, Birinci Dünya Harbi'nin sonlarında kurdukları Kırşehir Gençler Derneği ve hemen hemen tüm yerleşim birimlerinde kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ile Millî Mücadele için hazırlık çalışmalarına başlamıştır.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Avanos (1871) doğumlu Ali Rıza Bey ile, Hamitköy (1877) doğumlu M. Rıza Bey (Silsüpür) Bey Müdafaa-i Hukuk grubu Kırşehir milletvekili olarak katılmışlardır.⁹¹ Bu milletvekilleri İstanbul'un resmen işgalinden sonra da (16 Mart 1920) Ankara'ya gelerek Millî Mücadele'yi desteklemeye devam etmişlerdir.

Kırşehir halkı Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra başlayan işgallere karşı, İstanbul Hükümeti gibi teslimiyetçi bir tutum takınmamış, Millî Mücadele'yi başlatan Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin tüm çalışmalarını yakından takip etmiş ve sonuna kadar yanlarında yer almıştır. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını Samsun'dan beri takip eden Mucur halkı, Sivas'ta millî bir kongrenin toplanacağını öğrenince, Mucur'u temsilen Kaymakam Cevat Bey ile Hacıbektaş Nahiye Müdürü Mucurlu Avni (Erkanlı) Bey'i, Kongreye katılmak üzere Sivas'a göndermiştir. Ancak bu heyet, Şarkışla'ya vardığında kongrenin bitmiş olduğunu, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin de Sivas'tan hareket ettiğini öğrenince Mucur'a dönmek zorunda kalmıştır.⁹² Kırşehir halkının bu olumlu tutumu Ankara vilayetinden gelen 28 Aralık 1919 tarihli şifre telgrafından da açıkça anlaşılmaktadır.⁹³ Ülkenin diğer taraflarının Millî Mücadele'nin gelişiminden habersiz olmasına rağmen, Kayseri, Kırşehir ve Ankara gibi Orta Anadolu illerinde Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin büyük törenlerle

⁹¹ Şermin Erdoğan, Erdal Erdoğan, Mesut Bıyık, **Kırşehirliler Rehberi**, Er Ajans Reklâmçılık Hizmetleri, İstanbul, 1991, s. 45

⁹² Oker, **a.g.h.**, s. 268.

⁹³ T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No:1, Gn. No:060, Ankara, 1982, s. 187, Belge No:78/9; Bkz: EK: 4-A, EK: 4-B.

karşılanması ve bölge halkının konuya olan duyarlılığı son derece dikkat çekicidir.⁹⁴ Kırşehir halkı Millî Mücadele’de olduğu gibi cumhuriyetin ilanından sonra da Atatürk’ün yanında yer almış, O’nun ilke ve inkılâplarının savunucusu olmuştur.

1.1. Siyasal Yönden Katkıları

23 Nisan 1920’de açılan TBMM’de ise Kırşehir, Yahya Galip (Kargı) Bey, Ahmet Müfit (Kurutluoğlu) Bey, Cemalettin Çelebi Efendi, M. Rıza (Silsüpür) Bey, Sadık (Savtekin) Bey, Bekir (Kocaoğlu) Efendi, Cevdet (Seçkin) Bey⁹⁵ tarafından temsil edilmiştir. Aslında I. TBMM’ye beş milletvekili seçilmesi gerekirken (Temsil Heyeti Reisi sıfatıyla 19 Mart 1920’de yayınlanan seçim tüzüğüne göre her vilayetten beş kişi seçilmesi kararı alınmıştır)⁹⁶ Kırşehir’den meclise giden milletvekili sayısı altıdır. Bu sayıya M. Rıza Bey’in de son Osmanlı Mebuslar Meclisinde milletvekilliği hakkını kazanmış olması sebebi ve Mustafa Kemal Paşa’nın seçim tüzüğünde son Osmanlı Mebuslar Meclisi üyelerinin vekillik haklarının devamına ilişkin kararı sonucunda, Kırşehir’in I. Dönem milletvekili sayısı yediye yükselmiştir. Bu milletvekillerinden bazıları siyasi, bazıları idari, bazıları da askeri yönden Millî Mücadele’ye katkıda bulunmuştur. I. Dönem TBMM’de milletvekili olmadığı halde Mustafa Kemal Paşa’nın sınıf arkadaşı, silah arkadaşı ve dava arkadaşı olan Lütfü Müfit Bey’in de hem kurtuluş mücadelesinde hem de Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda Mustafa Kemal Paşa’nın yanında yer aldığını, askeri ve siyasi yönden destek ve katkılarının devam ettiği bilinmektedir. Millî Mücadele dönemindeki milletvekillerini, haklarında bilgi edinebildiğimiz kadarıyla tanıtmaya çalışalım.

1.1.1. Yahya Galip(Kargı) Bey

Daha önce Ankara Defterdarı olan Yahya Galip Bey, İstanbul Hükümeti’nin emirleri doğrultusunda olmak üzere Mustafa Kemal Paşa’yı tutuklatarak, Millî

⁹⁴ Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, Cem Yayınları, İstanbul, 1976, s. 294

⁹⁵ Bkz. Resim:7

⁹⁶ Prof. Dr. Refik Turan ve Bşk., **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi**, Şelale Matbaacılık, Ankara, 2002, s.98

Mücadele'yi daha başlangıcında durdurmaya çalışan Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın tutuklanmasından sonra; Ankara Valiliği yapmış, daha sonra da üç dönem Kırşehir milletvekili olarak yeni Türk devletine önemli hizmetlerde bulunmuştur. Muhittin Paşa'nın tutuklanmasından sonra Defterdar Yahya Galip Bey, Ankara halkının ve bürokratlarının uygun görmesi üzerine valilik görevine getirilmiştir.⁹⁷ Bu durum, Ankara halkının, Anadolu'nun ortasında bulunan bir ilde, demokratik sayılabilecek bir yöntemle yöneticisini seçmesi ve İstanbul Hükümeti'nden bağımsız hareket etmesi bakımlarından çok önemli bir gelişmedir.

Vali Yahya Galip Bey, Mustafa Kemal Paşa'yı Samsun'dan itibaren yakından izlemekte ve ülkenin kurtuluşunun ancak Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlayan millî bir mücadele ile gerçekleşeceğine inanmaktadır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya Mülâkatı (Görüşmesi; 20–22 Ekim 1919) için Amasya'da bulunduğu sırada, Ankara Valiliği görevini yürüten Yahya Galip Bey'den 15 Ekim 1919 tarihli, şifreli bir telgraf almıştır. Bu telgrafta Yahya Galip Bey:

“Mukadderatımızı, milletin mukadderatını bilmeyen bir hükümete ne de rast gele gönderilecek valilere terk edemeyiz. Mahut Ferit Paşa kabinesinin tayin edipte gönderemediği eski Bitlis Valisi Ziya Paşa'yı buraya ve Suphi Bey'i de Konya'ya Vali tayin etmek suretiyle merkezî hükümet ilk adımını attı. Millet meclisi kurulmadan önce dışardan bir kişinin hiçbir memuriyete getirilmemesini evvelce arz etmiştik. Merkezî hükümet buraya yeniden vali göndermekle, buradaki millî hareketi söndürmek istiyor demektir. Siz nasıl askerlikten istifa ile milletin bir ferdi gibi çalışmaya karar verdinizse, ben de buradan çekilerek, aynı surette milletimin vazifesini yapmaya karar verdim. Vali gelinceye kadar vekâleti kime bırakacağımı lütfen bildiriniz”⁹⁸ diyerek, Mustafa Kemal Paşa'ya ve Temsil Heyeti'ne bağlılığını ve her türlü emir ve yetkiyi onlardan alacağını göstermek suretiyle, Millî Mücadele'ye tam bir destek sağlamış oluyordu. Yahya Galip Bey, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin 27 Aralık 1919'da Ankara'da karşılaşması sırasında da Ankara valisi olarak aktif görev almıştır. Ankara valisi olan

⁹⁷ Selek, *Anadolu İhtilali*, s. 294.

⁹⁸ Mustafa Kemal Atatürk: *Nutuk*, C.I., TTK, Ankara, 1989, s. 348; KANSU, *a.g.e.*, C.II., s. 439.

Yahya Galip Bey ilk iş olarak, Muhittin Paşa'nın tutuklatmış olduğu İttihat ve Terakkicileri serbest bırakmış ve bu nedenle kendisine "Hakan" unvanı verilmiştir.⁹⁹ Sıcakkanlı ve babacan bir yapıya sahip olan Yahya Galip Bey, Ankara valisi iken milletvekillerinin özel hayatlarına da müdahale edebilmekte idi. Nitekim bu konuda; "Yahya Galip Bey mebusları bile içki başında görünce sopayla kovalardı" şeklinde ifadeler rastlanmaktadır.¹⁰⁰

Yahya Galip Bey TBMM'de 23 Nisan 1920'den 4 Mayıs 1931'e kadar üç dönem Kırşehir milletvekili olarak görev yapmış, bu süre içerisinde 45 kez söz alarak; maliye, dış politika, komünizm-bolşeviklik, anayasa, hukuk, tekâlif-i millîye, israf, demokrasi, meclisin sağlıklı çalışması, istiklal mahkemeleri ve çalışmaları, Hıristiyanların ve azınlıkların ülkemizdeki faaliyetleri, Yunan işgali, misak-ı millî, sosyal yardım, meclis görüşmeleri, bakanlıkların ödenekleri ve benzeri konularda görüş ve düşüncelerini dile getirerek meclis çalışmalarında etkili olmuştur.¹⁰¹

1.1.2. Ahmet Müfit (Kurutluoğlu) Bey

Birinci dönem TBMM'de etkili olan diğer bir Kırşehir milletvekili de Ahmet Müfit (Kurutluoğlu) Bey'dir. İlmî düzeyi yüksek bir aileden olan ve daha çok dinî ilimler alanında isim yapmış Savcılı Türkmen obasına mensup, Müftü Hacı Mahmut Efendi'nin oğlu olan A. Müfit Bey 1879 yılında Kırşehir'de doğmuştur. A. Müfit Bey, Kırşehir Rüştüyesi'ni bitirdikten sonra on beş yaşında iken medrese tahsili için İstanbul'a gitmiş ve Yükseköğrenimini Fatih Medresesi'nde tamamlamıştır. İslâm Hukuku alanında tahsil görerek diploma almıştır. Medrese öğreniminden sonra, Üsküdar İskele Meydanı Camii'nde Müderrislik ve bir süre avukatlık yapmıştır. İsteği üzerine Çanakkale Eceabat Savcılığı'na atanmıştır. Bu görevde iken 1908'de Yozgat Boğazlıyan Ceza Reisliği'ne tayin edilmiştir.¹⁰² 1910 yılında babasının ölümünden sonra Kırşehir'e gelerek, Kırşehir Müftüsü olmuştur. Aynı zamanda Kırşehir'i Ankara İl Genel

⁹⁹ Kansu, a.g.e., C.II., s. 488.

¹⁰⁰ Dinamo, a.g.e., C.VII., s. 229.

¹⁰¹ TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.I, II, III, IV, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985; Bkz. Müfit Bey'in konuşmaları.

¹⁰² Ali Sarıkoyuncu, **Milli Mücadelede Din Adamları**, C.II., Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s.96.

Meclisi'nde temsil etmiş ve Daimi Encümen Üyeliği yapmıştır. I.Dünya Harbi sonunda imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nı, devletin sürekliliği bakımından son derece tehlikeli görmesi, bu mütarekeyi imzalayanları ve savunanları kınaması üzerine tutuklanarak İstanbul'a gönderilmiştir.

I. Dünya Harbi'nden sonra, devletin yönetimine adeta bir karabulut gibi çökerek, Millî Mücadele aleyhine bir yönetim sergileyen Sadrazam Damat Ferit Paşa tarafından "Harp Divanı" na gönderilen A. Müfit Bey, Erzurum Kongresi'nden önce bir fırsatını bularak kaçmış ve Kırşehir'e gelmiştir. Kırşehir'de Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı içinde bulunmuş, İstanbul Hükümeti adına çalışan Ankara Valisi'nin Kırşehir'de etkili olmasını önlemiş ve Sivas'ta bulunan Temsil Heyeti ile ilişki kurarak, Millî Mücadele'ye katkı sağlayan Kırşehir'in önderleri arasında yer almıştır.

A. Müfit Bey, 23 Nisan 1920'de TBMM'nin Ankara'da toplanma aşamasında diğer Kırşehir milletvekili ve arkadaşı Yahya Galip Bey ile çok üstün bir gayret göstermiş ve bu hususta Ali Fuat Paşa hatıralarında, Meclis'in Ankara'da toplanmasında Kırşehir milletvekillerinin önemli bir yeri olduğunu belirtmiştir.¹⁰³

A. Müfit Bey de İstanbul Hükümeti'ne karşı olan diğer din adamları gibi, Millî Mücadele'de önemli rol oynamış, Birinci TBMM'de "İkinci Reis Vekilliği" görevini yürütmüş ve meclis çalışmalarına aktif olarak katılmıştır. A. Müfit Bey, İzmir'in işgalinin birinci yıldönümü nedeniyle Ankara halkının işgali protesto amacı ile TBMM önünde toplanmaları üzerine söz alarak:

"- Efendim, bu gün İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin birinci yıldönümüdür. Ankara halkı bu işgali kabul etmeyerek protesto düzenlemişlerdir. Dışarıda toplanmışlardır. Onların duygularına ortak olmak üzere hepinizin dışarıya çıkmanızı meclis adına öneriyorum."¹⁰⁴ diye konuşarak; yurdun işgaline karşı son derece duyarlı davrandığını ve TBMM'de de bütün üyeleri yönlendirebilecek güçte olduğunu göstermiştir.

¹⁰³ Cemal Kutay, **İstiklal Savaşımızın Maneviyat Ordusu**, Yelken Matbaası, İstanbul, 1977, s. 149.

¹⁰⁴ Kutay, **a.g.e.**, s.258.

A. Müfit Bey, savaş yıllarında Kırşehir milletvekili olarak Koçhisar ve Kırşehir bölgesinde satın alma komisyonlarının çalışmalarını kontrol etmek ve hızlandırmak için Harp Encümeni tarafından müfettiş olarak görevlendirilmiştir.¹⁰⁵ Başlangıçta Padişah ve İstanbul Hükümeti'nden ümidini kesen A. Müfit Bey, Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele'ye tam destek verirken, daha sonra TBMM'de muhalefet grubu olarak bilinen ve sayıları 123'e ulaşan ikinci grupta yer almış, hatta grubun sözcüleri arasına girmiştir.¹⁰⁶

İkinci ve daha sonraki dönemlerde milletvekili seçilemeyen A. Müfit Bey, politikadan çekilmiş, 1923 yılından itibaren avukatlık yapmış ve 15 Haziran 1958 tarihinde 79 yaşında vefat etmiştir. Müfit Bey, çevresinde çok temiz ve şık giyinen, son derece kültürlü bir kişi olarak bilinmektedir.¹⁰⁷ TBMM'nin açılışında yaptığı konuşma ile de millî benliği ve İslâmiyet'i savunduğu gibi, Bolşevikliği şiddetle reddetmiş ve işgalci devletlere karşı Afyonkarahisar'dan başlayarak hücumla geçilmesi gerektiğini savunmuştur¹⁰⁸. Sakarya Savaşı sırasında hükümetin Kayseri'ye nakli kararına karşı çıkarak alınan kararı eleştirmiştir. 20 Kasım 1922'de Halife Abdülmecid Efendi'ye kutsal emanetleri teslim ve meclis adına kutlama kurulunda bulunmuştur. Fatih Camii'nde ilk Türkçe hutbeyi A. Müfit Bey okumuştur. A. Müfit Bey, meclisin Anayasa, Adalet, Şer'îye-Evkaf, Bütçe, Tasarı ve İçtüzük komisyonlarında çalışmıştır. A. Müfit Bey mecliste bulunduğu ve İkinci Reis Vekilliği görevini yürüttüğü süre içerisinde, otuz gizli olmak üzere toplam 242 kez söz alarak; TBMM'nin toplanması ve amacı, hukukun üstünlüğü, bütçe görüşmeleri, ülkede huzur ve güvenliğin sağlanması, Osmanlı Devleti'nin borçları meselesi, dış politika, İstiklâl Mahkemelerinin gerekliliği, banka ve kredi sorunları ile yabancıların mal ve mülkleri hususunda ortaya çıkan anlaşmazlıklar konularında özlü ve aydınlatıcı konuşmalar yapmıştır.¹⁰⁹ 10 Mayıs 1921'de Müdafaa-i Hukuk Grubunun kurulmasından sonra muhalefet grubu olan ikinci

¹⁰⁵ T.İ.H., C.VII., s. 440.

¹⁰⁶ Ünsal Yavuz, **Atatürk İmparatorluktan Millî Devlete**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 77.; Selek, **a.g.e.**, s. 596.

¹⁰⁷ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: **İlk Meclis Millî Mücadelede Anadolu**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1990, s. 140.

¹⁰⁸ TBMM, Gizli Celse Zabıtları, C.I., s. 67.

¹⁰⁹ Kansu, **a.g.e.**, C.II., s. 492.

Grupta yer almıştır. Milletvekilliği birinci dönemde sona erince Kırşehir'e dönmüş ve avukatlık yaparak yaşamını sürdürmüştür. 15 Haziran 1958'de ölen Müfit Bey'in cenazesi Aşık Paşa Türbesi yanında toprağa verilmiştir.

1.1.3. A. Çelebi Cemalettin Efendi

Diğer bir Kırşehir milletvekili olan ve Hacıbektaş'ta bulunan Çelebi Cemalettin Efendi, yalnız Kırşehir ve Hacıbektaş'ta etkili biri değil, tüm Anadolu'daki Alevîlerin-Bektaşîlerin önderi konumunda olan bir kişi idi. Ankara Valisi Muhittin Paşa, onu Damat Ferit Hükümetine kazandırmak için Kırşehir'e gitmiş ve para dâhil elinden gelen her imkânı kullanmış, fakat başarılı olamamıştır.¹¹⁰ Başından beri Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti yanında yer alan A. Çelebi Cemalettin Efendi, TBMM'nde birinci dönem milletvekili olarak görev yapmış ve temsil ettiği tüm Alevîler ile birlikte Millî Mücadeleyi desteklemiştir. Hatta mecliste bir ara Meclis Reis Vekilliği de yapmıştır. Sağlık nedenleri yüzünden idari görevini devam ettiremeyen Cemalettin Efendi, sadece Millî Mücadeleye değil, başta cumhuriyet olmak üzere Atatürk'ün bütün görüş ve düşüncelerine başından beri destek veren, temsil ettiği vatandaşlarla birlikte benimseyip sahip çıkan çağdaş ve aydın bir kişilik olarak bilinmektedir. Günümüz Türkiyesinde halen Cemalettin Efendi'nin dünya görüşünü benimsemiş vatandaşların tavizsiz olarak Atatürk çizgisinde ilerledikleri görülebilir.

1.1.4. Lütfi Müfit (Özdeş) Bey

Millî Mücadele yıllarında Kırşehir'de kurulan dernek ve cemiyetlerde aktif olarak çalışan Lütfi Müfit Bey ile Mustafa Kemal Paşa erkânıharbiye öğrencisi iken tanışmışlar, II. Abdülhamit'in baskıcı tutumuna karşı milliyetçilik ve vatanseverlik duyguları ile Namık Kemal'in başlattığı çizgide teşkilâtlanma çabaları içine girmişlerdir. İstanbul'da gizli olarak yapılan bu çalışmalar, Mektep Müfettişi Zülüflü İsmail Paşa tarafından yakından takip edilmiş ve sonucunda Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tevkif edilmiştir. Tutuklu buldukları sırada, Mustafa Kemal Paşa ve Lütfi Müfit Bey, mabeyni hümayuna götürülerek padişahın başkâtibi ve aynı zamanda vüzeradan olan

¹¹⁰ Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele**, C.II., Cem Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 189.

Tahsin Paşa ve Zülüflü İsmail Paşa tarafından uzun bir sorgulamadan geçirilmişlerdir. Sorgulama sonucunda gizli toplantılar yaptıkları tespit edilmiş, üç ay hapis yatırıldıktan sonra serbest bırakılmışlardır.¹¹¹ Daha sonra 1904 yılında Mustafa Kemal Paşa ve Lütfi Müfit Bey, Şam'da bulunan 29. ve 30. Süvari alaylarına bölük komutanı olarak staj için tayin edilmişlerdir. Bir müddet sonra kumanda ettikleri birlikler, Havran havalisine vergi tahsili için görevlendirilmiş ve bu sırada çeşitli usulsüzlük ve yolsuzluk yaşanmıştır. Bu sırada alay zabitlerinden biri Lütfi Müfit Bey'e de yapılan yolsuzluklara göz yumması için altın para teklif etmiş, Müfit Bey bu teklifi reddetmekle beraber Mustafa Kemal Paşa'ya durumu iletmiştir. Bu konuyla ilgili olarak aralarında aşağıdaki konuşma geçmiştir:

Mustafa Kemal Paşa:

“ – Müfit, sen bugünün adamı mı olmak istiyorsun, yoksa yarının mı ?”

Müfit Bey:

“ – Elbette yarının adamı olmak isterim.”

Müfit Bey'in bu cevabı Mustafa Kemal Paşa'nın çok hoşuna gitmiş ve Lütfi Müfit Bey'i her fırsatta

“ – Elbette o teklif edilen parayı alamazdı ve almadı. Çünkü o, bugünün adamı olmak istemiyordu.”¹¹² diyerek ona olan güvenini vurgulamıştır.

Lütfi Müfit Bey, Mustafa Kemal Paşa ile Şam'da bulunduğu sırada, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Lütfi Müfit Bey ve tıbbiyeden atılma Mustafa Bey'in yönetiminde “Vatan ve Hürriyet Cemiyeti”ni kurmuşlardır.¹¹³ Mustafa Kemal Paşa, bu cemiyetin şubelerini Makedonya'da da açmak üzere görevli bulunduğu 5. ordu mıntikasını izinsiz olarak terk etmiştir. Durumdan haberdar olan Osmanlı yönetimi 5.

¹¹¹ Ali Fuat Cebesoy, **Sınıf Arkadaşım Atatürk**, C. I. , Cumhuriyet Gazetesi Yayını, İstanbul, 1997, s.57-64

¹¹² Kılıç Ali, **Atatürk'ün Hususiyetleri**, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s. 23–24–25.

¹¹³ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, C.1., Remzi Kitapevi, İstanbul, 1999, s. 85-89.

Ordudan, Mustafa Kemal'in nerede olduğunu sormuş; bu sırada çetin çatışmaların yaşandığı Gazze bölgesinin kumandanı olan Lütfi Müfit Bey de söz konusu süre içinde Mustafa Kemal'in kendisi ile birlikte olduğunu belirtmiştir.¹¹⁴ Bu tavrı ile Lütfi Müfit Bey, Atatürk'e ne kadar bağlı olduğunu ve inandığını, O'nun için her türlü fedakârlığı yapabileceğini göstermiştir. Lütfi Müfit Bey, Mustafa Kemal Paşa ile son derece samimi ilişkiler içinde bulunmuş ve samimiyetlerini, birlikte çektiikleri bir resim ile ebedileştirmiştir.¹¹⁵ Bu samimiyet uzun yıllar devam etmiş ve soyadı kanunun kabulünden sonra Lütfi Müfit Bey'e "Özdeş" soyadı Mustafa Kemal Paşa tarafından verilmiştir.¹¹⁶

Lütfi Müfit Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın sınıf arkadaşı, silah arkadaşı ve aynı zamanda dava arkadaşıdır. 31 Mart ayaklanmasında Hareket Ordusu'nda görev alan Lütfi Müfit Bey, I. Dünya Harbi'nde savaşmış, Mondros Ateşkesi'nden sonra Kırşehir'e gelerek bir süre sivil halkın örgütlenmesi için çalışmış, Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık aşamasında Kuvvâ-yı Millîye'de görev almış, Sakarya ve Büyük Taarruz zaferlerine katılmıştır. 1923–1939 yılları arasında 2.3.4. ve 5. Dönem Kırşehir milletvekili olarak TBMM'de görev yapmıştır. Şeyh Sait İsyanı sırasında bir süre "Şark İstiklal Mahkemesi" üyesi olarak da çalışan Lütfi Müfit Özdeş Bey, 18 Nisan 1940'da vefat etmiştir.¹¹⁷

1.1.5. M. Rıza (Silsüpür) Bey

1.1.5.1. Son Osmanlı Mebusan Meclisi Döneminde M. Rıza Bey

Son Osmanlı Mebusan Meclisinde ve I. Dönem Büyük Millet Meclisinde Kırşehir Milletvekili olarak görev yapmış olan M. Rıza Bey, bölgedeki konumu itibari ile Millî Mücadeleye siyasi askeri ve maddi yönden katkıda bulunmuş bir şahsiyettir.

¹¹⁴ H.C. Armstrong, **Bozkurt**, Arba Yayınları, İstanbul, 1998, s.14.

¹¹⁵ Bkz. Resim 2.

¹¹⁶ **Kırşehir İl Yıllığı**, 1973, s. 7.

¹¹⁷ Uğur Mumcu, **Kürt-İslam Ayaklanması, 1919-1925**, Um:Ag Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 231

Silsüpüroğullarından Mehmet Bey'in oğlu Halil Bey'in sekiz çocuğundan en büyüğü olan M. Rıza Bey, 1877 yılında Kırşehir'in Akpınar İlçesi'ne bağlı bulunan Hamit Kasabası'nda doğmuştur. Rıza Bey'in babası Halil Bey, Kırşehir'de bulunan Rüştüye'yi (ortaokul) bitirmiş ve baş tahsildar (vergi memuru) olarak görev yapmıştır. Rıza Bey de ilk ve orta öğrenimini Kırşehir'de tamamladıktan sonra, ticaret ile uğraşmaya başlamıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ise, politikaya ilgi duymuş, siyasî çalışmalarını İttihat ve Terakki Partisi'nde yer alarak sürdürmüştür.

I. Dünya Harbi'nin yenilgiyle sonuçlanmasından sonra, İstanbul'da Damat Ferit Hükümeti'nin uğraştığı konular arasında, bu harp sırasında, Ermenilere uygulanan "tehcir" ve sorumlularının belirlenip cezalandırılması hususu da bulunmaktadır. Nitekim M. Rıza Bey de, Kırşehir'e bağlı bulunan Keskin'deki tehcir sırasında, Ermeni kıyımında bulunduğu suçlaması ile kovuşturmayla uğramıştır.¹¹⁸

Kırşehir-Kırıkkale arasında maddî, siyasî ve askerî yönden etkin bir güç olan M. Rıza Bey, I. Dünya Harbi sonrasında Mondros Ateşkesi'nin imzalanması ve ülkenin işgal edilmeye başlanması üzerine Millî Mücadele'ye yönelmiştir. Baştan beri İttihatçılara karşı tavır alan Sultan Vahdettin, I. Dünya Harbi sonunda düşülen kötü durumdan da yararlanarak, 21 Aralık 1918'de Kanuni Esasi'nin kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak Meclis-i Mebusan'ı kapatmıştır.¹¹⁹ Harbin kötü sonucundan yönetimdeki İttihatçılar sorumlu tutulmuş, işgalci devletler ile birlikte Ermenilerin de kışkırtmaları sonucunda, 100'den fazla İttihatçı lider Divan-ı Harbe verilmiş ve Mahkeme Reisi Nemrut Mustafa Paşa tarafından yargılanmıştır.¹²⁰ Ülke meselelerine duyduğu yakınlıktan dolayı İttihat ve Terakki Partisi'nin politik görüşlerini benimsemiş bulunan M. Rıza Bey'in, böyle bir ortamda padişah yanlısı bir tavır takınması da mümkün değildir.

¹¹⁸ Fahri Çoker, **Araştırma Grubu, Türk Parlamento Tarihi**, C.III., TBMM Yayınları, Ankara, 1994, s.655.

¹¹⁹ Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, C.I, TTK, Ankara, 1993, s. 24.

¹²⁰ Tahsin Ünal, **Türk Siyasi Tarihi**, Emel Yayınları, Ankara, 1978, s. 494.

M. Rıza Bey'in, Millî Mücadele'nin başlangıcındaki ilk ve önemli girişimi, İstanbul Hükümeti'nin Orta Anadolu'daki bir kalesi görünümünde bulunan ve Millî Mücadele'ye karşı olumsuz bir tavır alan Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın, tutuklanarak etkisiz hale getirilmesidir. Bölgenin en örgütlü insan topluluğu olan Alevîlerden ve Ankara'dan, İstanbul Hükümeti lehine yaptığı girişimlerde yüz bulamayan Muhittin Paşa, Çorum'a geçmiş ve Çorum mutasarrıfı Samih Fethi Bey'le (M. Turhan Tan), işbirliği yollarını aramıştır. Aynı günlerde Merzifon'dan Çorum'a un almaya giden sekiz kişilik bir süvari birliğine karşı "Bolşevikler geliyor" diye, Çorum'da bulunan piyade mitralyöz birliklerini harekete geçiren Muhittin Paşa, aynı zamanda Çorum halkının da silahlanarak Merzifon yolunu kesmelerine neden olmuştur.¹²¹ Vali Muhittin Paşa'nın millî harekete karşı gösterdiği bu olumsuz tutumun birinci nedeni, açıkça İngilizlerden yana bir politika izleyen Damat Ferit Hükümeti'nin valisi olmasının yanında -Konya Valisi Cemal Bey, İçişleri Bakanı Adil Bey gibi- İngilizlerden iki yüz bin İngiliz lirasından fazla para aldığı ifade edilmektedir.¹²² Bölgesinde hükümet, padişah ve hilafet gücünü çok iyi kullanan Muhittin Paşa, Samih Fethi Bey ve Kastamonu'daki 58. Alay Komutanı Mustafa Bey'le anlaştıktan sonra, bir büyüklenme hastalığına da tutulmuştur.¹²³

Ali Fuat Paşa, Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın er geç bir kötülük yapacağını sezdiğinden, peşini hiç boş bırakmamış, Vali Muhittin Paşa teftişe çıktığında, mutlaka güvenilir adamlarına takip ettirmiştir. Millî Mücadele'nin en büyük karşıtı olan Damat Ferit, daha önce Sivas'ta Ali Galip'e yaptırtamamış olduğu, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyetini tutuklatma girişimini, bu kez Ankara Valisi Muhittin Paşa'ya yaptırmayı planlamıştır. Bu plana göre; Muhittin Paşa, Ankara ve çevresinde teftiş yapmak amacıyla geziye çıkacak, yanında bulunan jandarma birlikleri ve topladığı diğer kuvvetlerle Sivas'ı basacak, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti üyelerini ölü veya diri yakalayacaktır. İşte bu haince düşünülmüş planın gerçekleşmesi için, Alevîlerden

¹²¹ Onar, **a.g.e.**, s.181. (15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'ya çekilen 22 Eylül 1919 tarihli telgraf)

¹²² Kazım Karabekir, **İstiklâl Harbimiz**, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, s. 263; Kamil Erdeha, **Millî Mücadele'de Vilayetler ve Valiler**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1975, s. 243.

¹²³ Dinamo, **a.g.e.**, C.IV., s. 222.

aradığı desteği bulamayan Muhittin Paşa, Çorum'a gitmiştir. Vali Muhittin Paşa'nın, Millî Mücadele çalışmalarını engellemek amacıyla, komploya ve ihanete başvurması üzerine, 13 Eylül 1919 tarihinde Sivas'ta Temsil Heyeti; Millî Mücadele aleyhinde hareket eden ve Çorum'da bulunan Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın tutuklanarak Sivas'a gönderilmesi hususunda, XX. Kolordu Komutanlığı ile V. Kafkas Fırkası Komutanlığı'na emir verilmesini kararlaştırmıştır.¹²⁴ Aynı zamanda 17 Eylül 1919 günü de Millî Mücadele aleyhinde ve Muhittin Paşa ile birlikte çalışan Çorum mutasarrıfı Samih Fethi Bey'in, Sivas'a gelmeleri Temsil Heyeti üyelerinden Bekir Sami Bey tarafından istenmiştir. Fakat Muhittin Paşa, aynı gün Ankara'ya dönmek için Çorum'dan ayrılmıştır. Bunun üzerine Ali Fuat Paşa'dan, Muhittin Paşa'yı tutuklayarak Sivas'a göndermesi istenmiştir. Ali Fuat Paşa'nın, aldığı bu emri yerine getirmek için yaptığı girişim sonuçsuz kalmıştır. Aynı emir, Keskin'de bulunan Kuvvayi Millîye liderlerinden Keskinli M. Rıza Bey'e de verilmiştir.¹²⁵ Keskin – Kırşehir arasında etkili bir güç olan M. Rıza Bey, bu emir üzerine, Eylül 1919 günü, Keskin ile Elmadağ arasında bulunan "Kılıçlar Beli" mevkiinde, Ankara Valisi Muhittin Paşa'yı yakalayıp Sivas'a göndermiştir.¹²⁶ Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın yakalanması ve yakalandığı yer konusunda bazı değişik görüşler bulunmaktadır.¹²⁷

Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın yakalanarak Sivas'a gönderilmesi, İstanbul Hükümeti'nin etkinliğinin, Anadolu'nun merkezi durumunda bulunan Ankara ve çevresinde kırılmasına neden olmuştur. Bu olaydan sonra Ankara halkı, Ali Fuat Paşa ve Yahya Galip Bey gibi liderlerin öncülüğünde Millî Mücadele hazırlıklarına hız vererek,

¹²⁴ Bekir Sıtkı Baykal, **Heyet-i Temsiliye Kararları**, TTK, Ankara, 1974 , s. 3.

¹²⁵ Kansu, **a.g.e.**, C.I., s. 295.

¹²⁶ Karabekir, **a.g.e.**, s. 295., (Eserde bu haberin Mustafa Kemal Paşa tarafından 21 Eylül 1919 tarihinde Kazım Karabekir Paşa'ya çekilen bir telgrafla bildirildiği belirtilmektedir) Cebesoy, **Millî Mücadele Hatıralarım**, s.193.; T.İ.H., C.II., s. 72.; Dinamo, **a.g.e.**, s. 223-224.

¹²⁷ Rıza Nur, **Hayat ve Hatıralarım**, Altınçağ Yayınevi, İstanbul, Bilâ tarih, s. 537 (Bu eserde "Muhittin Paşa İngilizlerin adamı olduğundan onu kaldırmak lazım gelmiş Rıza'ya söylemişler. Beş-on atlı ile gelmiş. Vali şehirden gezmeye çıkarmış. Çankırı kapısının yanlarında pusu kurmuş, Valiyi yakalayıp götürmüş..." şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Dinamo, **a.g.e.**, C.IV., s.224 (Bu eserde "17 Eylül'de Çorum'dan ayrılan Muhittin Paşa, 19 Eylül'de Sungurlu ile Keskin arasındaki yolda pusu kurmuş olan Rıza Bey'in müfrezesince yakalandı..." şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Şapolyo, **a.g.e.**, s. 353 (Bu eserde de "Bu hadise üzerine, Hamitli Rıza ile Polatlı'nın Hacı Tuğrul köyünden Kara Sait çetesi Muhittin Paşa'yı Elmadağ ile Yahşihan arasındaki Kılıçlar Belinde tevkif ederek Sivas'a gönderdiler" şeklinde bir ifade bulunmaktadır.)

bu İl'in yeni kurulacak Türk Devleti'nin merkezi olmasında önemli rol oynamıştır. Ankara Valisi'nin tutuklanmasından sonra M. Rıza Bey, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti ile bağlantısını kesmemiş, 27 Aralık 1919'da Ankara'ya ulaşan heyete rehberlik ederek Dikmen sırtlarından şehre birlikte girmişlerdir.¹²⁸

Sivas Kongresi'nde (4–11 Eylül 1919) alınan kararlar gereğince 21 Aralık 1918 den beri kapalı bulunan Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin açılarak, çalışmasının sağlanması öngörülmüştü. Bundan amaç ise; tamamen İngilizlerin güdümüne girmiş olan Damat Ferit Hükümeti'nin, açılacak meclis ile denetim altına alınarak, Millî Mücadele'ye karşı olumsuz çalışmalarının önlenmesi ve nihayet istifa ettirilerek yerine Anadolu hareketini destekleyecek millî bir hükümetin kurulmasını sağlamaktır. Bu nedenle Temsil Heyeti Sivas'ta; Son Osmanlı Mebuslar Meclisi'ne seçilecek üyelerin, mutlaka Sivas Kongresi kararlarına bağlı olanlardan veya Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti esaslarını ve kararlarını kabul eden ve teşkilata dâhil olan üyelere seçilmesi kararını almıştır.¹²⁹ Alınan bu kararlar ve M. Rıza Bey'in daha önce gösterdiği Millî Mücadele yanlısı olumlu tutumu, 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan son Osmanlı Mebuslar Meclisi'ne Kırşehir Milletvekili olarak seçilmesini sağlamıştır.

İşgal devletlerinin, burada bir meclisin toplanmasına karşı tepki göstermemesinin nedeni ise, toplanacak meclisin, hiçbir zaman savaş yönünde bir karar alamayacağını sanmaları, Türk halkının barış istediğini, meclisten barış yönünde çıkacak kararların ise kendi durumlarını kolaylaştıracağını sanmalarıdır.¹³⁰ Fakat seçim sonuçlarının ortaya çıkmasından sonra, işgal devletleri hayal kırıklığına uğramışlardır. Çünkü hemen her yerde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adayları ya da bu cemiyetin desteklediği diğer kişiler seçilmiştir. 12 Ocak 1920'de seçilen üyeler ile İstanbul'da toplanan Osmanlı Mebuslar Meclisi ilk toplantısını yapmış ve en önemli iş olarak, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin de aldığı kararlara uygun olarak Misak-ı Millî'yi bir beyanname ile ilan ve kabul etmiştir (28 Ocak 1920).

¹²⁸ Ziya Oranlı: **Atatürk'ün Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Anıları**, TTK, Ankara, 1967, s. 44-45.

¹²⁹ Kansu, **a.g.e.**, C.II., s. 400.

¹³⁰ Ahmet Mumcu, **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 44.

Son Osmanlı Mebuslar Meclisi'nde, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bir grubunu kurmak ve böyle adlandırmak, bazı nedenlerden dolayı mümkün olmamış, bunun yerine, Müdafaa-i Hukukçular "Felah-ı Vatan" grubunu kurmuşlardır. Müdafaa-i Hukukçuların çoğunlukta bulunduğu Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin en önemli hizmeti; Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde kabul edilen ve barış şartlarını öngören Misak-ı Millî'yi, diğer bir deyimle "Millî Yemin"i (Ahd-ı Millî) olağanüstü şartlara rağmen kabul ve ilan etmesidir.¹³¹

Başta Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti Üyeleri tarafından hazırlanan Misak-ı Millî'nin metninin, Mebusan Meclisi'nin 28 Ocak 1920 tarihli gizli oturumunda bütün mebuslara imzalatılması ve 17 Şubat 1920 tarihli açık oturumda da basında yayınlamasından sonra, bütün parlamentolara bildirilmesi¹³² üzerine, işgal devletleri gözlerinin önünde toplanan bir meclisin, hiç de beklemedikleri, hatta beklediklerinin de tam tersi kararlar almasına son derece kızmışlardır.

15/16 Mart'ta işgalci devletler yüz elli Türk aydınını yakalatmışlar ve ertesi gün de İstanbul'u resmen işgal etmişlerdir. Mebusan Meclisi'ni de basan işgal güçleri, özellikle Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele'den yana olan milletvekillerini tutuklamışlar ve tehlikeli gördükleri diğer kişilerle birlikte Malta adasına sürmüşler, fırsatını bulanlar ise Ankara'ya kaçmaya başlamışlardır. Bu gelişme başından beri işgal altındaki İstanbul'da millî meclisin toplanmasının sakıncalı olduğunu dile getiren Mustafa Kemal Paşa'yı maalesef haklı çıkarmıştır. Bilindiği gibi Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadelenin başlangıcından itibaren meclis etkinliğinin bulunmadığı dönemlerde dahi, alınan kararlarda silah arkadaşları ile istişarede bulunmuş, millî meclisin toplantı yerinin demokratik bir şekilde tespiti amacı ile de 16-29 Kasım 1919'da Sivas'ta komutanlar arasında bir toplantı yapmış ve alınan karar doğrultusunda hareket edilmişti. Bundan sonra, Ankara ve Mustafa Kemal Paşa, o güne kadar İstanbul'da kalıp bir şeyler yapmak isteyenlerin tek umudu olmuştur. İşte İstanbul'daki bu gelişmeler üzerine, Mustafa Kemal Paşa'nın, ülkenin kurtuluşunun işgalci güçlerin kontrolü altına girmiş

¹³¹ Hamza Eroğlu, **Türk İnkılâp Tarihi**, Savaş Yayınları, Ankara, 1990, s. 138.; Mumcu, **a.g.e.**, s. 44-47.

¹³² Gotthard Jaschke, "*Misak-ı Millî ve Mustafa Kemal*", **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Şubat 1970

olan İstanbul'da olamayacağı şeklindeki görüşü haklılık kazanmış ve bu görüşe katılan ve gerçeği gören milletvekili, aydın ve yurtsever kişiler Ankara'ya koşmuşlardır. M. Rıza Bey de işgalden sonra, Meclis-i Mebusan Reisi Celalettin Arif Bey grubu ile birlikte, Hendek-Düzce-Bolu yolu ile Ankara'ya gelenler arasındadır. Millî Mücadele'yi destekleyen bu gruplar genellikle, Üsküdar Jandarma Karakolu ve Özbekler Tekkesi'nin rehberliği ile Ankara'ya geçmişlerdir.¹³³

Bir ya da ikişer gün arayla İstanbul'dan hareket eden bu gruplardan birinde, Kurmay Albay İsmet (İnönü) Bey, diğerinde Mebuslar Meclisi Reisi Celalettin Arif Bey ve Kırşehir Mebusu M. Rıza Bey, bir diğerinde ise Halide Edip (Adivar) Hanım ile Dr. Adnan (Adivar) Bey ve Yunus Nadi Beyler bulunmaktadır. Zaman zaman bu gruplardan bazıları İstanbul-Ankara yolu üzerinde bulunan konaklama yerlerinde birleşecekler ve Ankara'ya büyük bir topluluk halinde gireceklerdir.

İstanbul'da İngilizler tarafından sıkı bir şekilde takip edilen Millî Mücadele yanlılarının, Ankara'ya farklı zamanlarda ve değişik gruplar halinde hareket ettikleri görülmektedir. Yine bu gruplardan bir kısmı Üsküdar Sultantepe'de bulunan Şeyh Ata Efendi'ye ait tekkeye uğradıktan sonra Ankara'ya hareket etmişlerdir. Halide Hanım bu tekkede, bir gün önce Celaleddin Arif Bey'in, iki gün önce de Kurmay Albay İsmet Bey'in grubunun geçtiğini öğrenmiştir.¹³⁴ Halide Hanım burada Çerkez Ethem'in Ağabeyi Emekli Binbaşı Reşit Bey ile Kırşehir Mebusu ve Kuvvâ-yı Millîyeci Keskinli Rıza Bey'le de karşılaşmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mart 1920 tarihinde On Dördüncü Kolordu Komutanlığına gönderdiği telgrafta, Halide Hanım'ın yirmi dört milletvekili ile yolda olduğunu bildirmektedir. M. Rıza Bey'in de içinde bulunduğu bu grup 23/24 Mart gecesini, İzmit'in yirmi iki kilometre Kuzeydoğusunda bulunan Tekkenişin köyünde geçirmişlerdir.¹³⁵ İngilizler, Kuvvâ-yı Millîyecileri yakalayan veya öldürenleri ödüllendireceklerine dair her tarafa ilanlar asmışlardır. Bu ilanlardan haberi

¹³³ Sakallı, **a.g.e.**, s. 92.

¹³⁴ Halide Edip Adivar, **Türk'ün Ateşle İmtihanı**, Atlas Kitapevi, İstanbul, 1983, s. 61.

¹³⁵ Akşin, **a.g.e.**, C.II., s. 462.

olan Kuvvâ-yı Millîyecileri ister istemez gergin ve huzursuz oldukları bir sırada, havayı yumuşatmak amacı ile Kırşehir Mebusu M. Rıza Bey:

“ - Bende beş bomba, üç tabanca var. Çantanın içinde, korkmayın, savaşa hazırız”

şeklinde konuşarak gruptakilere cesaret vermeye çalışmıştır.

Halide Edip Hanım, M. Rıza Bey'in bu sözlerini abartılı bulmakla birlikte, bu esmer ve saf yüzlü, iyi yürekli adama karşı içinde bir yakınlık duymaktan kendini alamamıştır.¹³⁶

İzmit'e yaklaştıkça biraz daha büyüyen kabile, gizli telgraf merkezinin bulunduğu Kuşçalı Köyü'ne geldiğinde, İsmet Bey'in de aralarında bulunduğu yeni gruplarla karşılaşmıştır. Burada toplanmış olan kişiler arasında, Mebuslar Meclisi Reisi Celalettin Arif Bey, Ali Fuat Paşa'nın babası Fazıl Paşa, Keskinli Rıza Bey, Ethem Bey'in ağabeyi Reşit Bey, Nuri Bey ve Halide Edip Hanım da bulunmaktadır. Bu büyüyen grup, kendilerine kumandan olarak İsmet Bey'i seçmiştir.¹³⁷

İstanbul'dan ayrılan Millî Mücadele yanlıları, İngilizlerin baskısı ve yerel jandarma ekiplerinin takiplerinden kurtulmak için zaman zaman gündüz konaklayıp, gece de yol alarak, 26-27 Mart 1920 tarihinde Bolu'ya ulaşabilmişlerdir. Bolu-Ankara arasındaki yolculukları sırasında, bulabildikleri her türlü ulaşım araçlarından yararlanarak Ankara'ya biran önce ulaşma yollarını aramışlardır. Mebuslar Meclisi Başkanı Celalettin Arif Bey grubuyla birlikte Bolu'ya ulaşınca, Bolu'dan Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği 27 Mart 1920 tarihli telgrafta: “...Arkadaşlarımdan Kırşehir Milletvekili Rıza Bey de saygılarını sunuyor ve kendisinin de Bolu'da bulunduğunu,

¹³⁶ Adıvar, **a.g.e.**, s. 61.

¹³⁷ Dinamo, **a.g.e.**, C.VI., s. 175. (Bu konuda Mustafa Onar, **Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları** adlı eserinde, C.II.,s.61'de yayınlanan, Mustafa Kemal Paşa'nın 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'ya çekmiş olduğu 24 Mart 1920 tarihli telgrafta aşağıdaki isimler bulunmaktadır. Celalettin Arif Bey, Milletvekillerinden İsmail Fazıl Paşa, İbrahim Süreyya, Reşit Rıza Beylerle komutanlardan, Albay İsmet Bey, Kurmay Albay Kâzım, Kurmay Yarbay Seyfi, Kurmay Binbaşı Saffet (Arıkan), Emekli Kolağası Nevres, Üsküdar'ın Özbekiye Tekkesi Şeyhi ve Polis memurlarından Manastırlı Nuri Bey'lerdir. Bu grup 13-29 Mart 1920 tarihinde İzmit'in 22 km. Kuzey Doğusu'nda Tekkenişin adlı köyde konaklamıştır. Milletvekillerinden Cami (Baykut) Bey, Halide Edip, Adnan (Adıvar) Bey de 23-24 Mart gecesini Gebze'de geçirmişlerdir.)

Keskin'deki babasına haber verilmesini çok rica ediyor efendim.”¹³⁸ diyerek, M. Rıza Bey'in de bu heyetle birlikte İstanbul'dan Ankara'ya gelmiş olduğunu belirtmektedir. Bu telgraf konuşmasından, Mustafa Kemal Paşa ile M.Rıza Bey'in yakın bir ilişki içinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

İsmet Bey'in komutanlığını yaptığı, Celalettin Arif Bey ve Rıza Bey'in de içinde bulunduğu grup, Mustafa Kemal Paşa tarafından yakından izlenmiş ve ulaştıkları her yerleşim merkezinde Millî Mücadele yanlıları tarafından misafir edilmeleri sağlanmıştır.

31 Mart 1920 günü Geyve'de oto drezinlere¹³⁹ binen bu heyet, Ankara'ya trenle gidebilmek için Bilecik İstasyonuna doğru ilerlemişlerdir. Ancak Lefke Köprüsü'ne kadar drezinlerle geldiklerinde, köprünün İngilizler tarafından dinamitle uçurulmuş olduğundan, çelik halatlarla çekilen bir sal ile ırmağı geçmek zorunda kalmışlar ve daha sonra Bilecik'te bulunan tren istasyonuna güçlüklerle ulaşabilmişlerdir. Bilecik'te trene binen heyet üyelerini, Eskişehir üzerinden Ankara'ya yaklaştıkça, büyük bir heyecan sarmış ve Ankara'nın artık bir “ümitkent” olacağı düşüncesi herkesçe benimsenmeye başlanmıştır.¹⁴⁰

Ankara İstasyonunda bu önemli Heyet'i, başta Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa, Ankara Valisi Yahya Galip Bey ve kalabalık bir halk topluluğu, büyük bir sevgi ve heyecanla karşılamıştır.

1.1.5.2. TBMM Döneminde M. Rıza Bey

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti Ankara'da, bir taraftan işgal devletlerinin yaptıkları taşkınlık ve zulmü protesto ederken, diğer taraftan da olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin toplanmasını, İstanbul'dan gelen mebusların da Ankara'da açılacak olan bu meclise katılmalarının sağlanmasını gerekli görmüştür. 19.03.1920

¹³⁸ Atatürk, **a.g.e.**, C.I., s. 569.

¹³⁹ Demir yolunda İnsan gücüyle çalışan ve tamir amacı ile kullanılan ulaşım aracı.

¹⁴⁰ Dinamo, **a.g.e.**, C.VI., s. 217.

tarihinde Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti tarafından yayımlanan bir genelge ile her livadan (sancak) beş milletvekili seçilecekti. Genelge doğrultusunda, Kırşehir’de seçimler yapılmış ve milletvekilleri belirlenmiştir. 23 Nisan 1920 Cuma günü, Hacı Bayram Camii’nde kılınan Cuma Namazından sonra, büyük bir merasimle açılan Meclis’te, Kırşehir’i temsil eden yedi milletvekilinden biri de M. Rıza Bey’dir. M. Rıza Bey, milletvekilliği sırasında mecliste, Millî Savunma ve P.T.T. komisyonlarında çalışmıştır.

M. Rıza Bey’in milletvekilliği sırasında, Anadolu’nun çeşitli yörelerinde başlayan ve ağırlıkla Yozgat ve Konya illerinde görülen İstanbul hükümeti yanlısı veya Millî Mücadele karşıtı hareketlere katılmadığı görülmektedir. Ancak; Çapanoğlu Celal Bey, Sorgun ve Yozgat’ı ele geçirdikten sonra, bu isyanı bastırmakla görevlendirilmiş bulunan Kılıç Ali Bey’e gönderdiği mektupta: “Halife Ordusu’nun maksadı Mustafa Kemal ve yedi arkadaşını yakalamaktır. Kırşehir mebusu M. Rıza Bey ile temas ve muhabere halindeyiz. Kırşehir üzerinden Ankara’ya yürüyeceğiz”¹⁴¹ şeklinde bir ifade bulunuyorsa da bu görüş ve düşünceleri destekleyen başka bir kaynağa ve gelişmeye rastlanamamıştır. Hatta söz konusu olayla ilgili olarak M. Rıza Bey, 17 Haziran 1920’de Trabzon Milletvekili Hüsrev (Gerede) Bey ile birlikte TBMM’ne gönderdikleri telgrafta: “Yozgat Ayaklanması, Ankara Valisi Yahya Galip Bey’in idaresizliği, belki de düzenlediği fesat yüzünden çıkmıştır”¹⁴² diyerek, Yahya Galip Bey ile Çapanoğulları arasında, daha önceki ilişkilerden kaynaklanan bazı olumsuzlukların, isyanın gelişmesine yol açmış olabileceğine dikkati çekmeye çalışmıştır. Ayrıca M. Rıza Bey’in mensubu bulunduğu Silsüprüoğulları ailesi ile Çapanoğulları arasında geçmişe dayanan bir düşmanlığın olduğu bilindiğinden, bu iki sülalenin işbirliği yapması da mümkün görülmemektedir.

Tarihi olaylar zaman içerisinde ve değişik ortamlarda farklı farklı algılanmakta ve yorumlanabilmektedir. Nitekim tarihi olayların üzerinden zaman geçtikçe, olayın

¹⁴¹ Tansel, a.g.e., C.III., s.132.

¹⁴² Mete Tuncay, **Bilineceği Bilmek**, Alan Yayıncılık, İstanbul 1983,s. 127 vd.

sıcaklığı ve toplum üzerindeki etkisi azaldıkça yeni bilgi ve belgelerin edinilmesi sonucunda yapılan değerlendirmeler daha objektif olabilmekte ve gerçekleri yansıtabilmektedir. Bu nedenle, Millî Mücadele döneminde ün yapmış kişilerin yanlış ve doğrularını çok iyi inceleyip-irdelemek ve kendi dönemindeki gelişmelerin etkisinden uzak bir şekilde objektif bir değerlendirme yaptıktan sonra gerçek durumlarını ortaya koymak gerekmektedir. Nitekim Millî Mücadelenin başlarında düşmana karşı kahramanca mücadele eden Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe gibi kişilerin, daha sonra hizmetlerinin karşılığını hemen ve fazlasıyla almak istemeleri, yeni kurulacak yönetimde bilgi ve eğitim düzeyleriyle orantılı olmayan yetkilerle donanmak suretiyle etkinliklerini sürdürme çabaları, yanlışlara ve yanılığlara düşmelerine, bu ihtiraslarından dolayı isyankâr bir tavır içine girmelerine ve dolayısıyla da önceden yaptıkları hizmetlerin de heba olmasına neden olmuştur.

Ülke bütünlüğü hususunda birliktelik sağlanmakla beraber, siyasi anlamdaki farklılıkların bütüne zarar vermeden yürütülmesi gerektiği, özellikle Kuvvâ-yı Millîye döneminde büyük destekleri olan bazı şahsiyetlerin, siyasi alanda aynı anlayış ve birlikteliği gösteremediği bilinen bir gerçektir. İşte Kırşehir Mebusu M. Rıza Bey de; başlangıçta, Millî Mücadele’de önemli görevler üstlenmiş, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti’nin rahatlıkla Ankara’ya gelmelerini sağlamak için Ankara Valisi Muhittin Paşa’yı yakalayarak etkisiz hale getirmiş ve ardından Yunanlıların Eskişehir’e kadar yaptıkları saldırı sırasında, kendi milis kuvvetiyle Bilecik’te düşmana karşı çarpışmıştır. M Rıza Bey, cephe dönüşünde birliklerinden bir kısmını Atıf Bey komutasındaki 24. Fırka emrine vermiş, hapishaneden çıkartarak götürdüğü kırk iki kişiyi de beraberinde Kırşehir’e getirerek serbest bırakmıştır. Bu durum üzerine söz konusu mahkûmlar için seferberlik sonuna kadar cephede bulunmadıklarından dolayı, hükümet tarafından, haklarında İçişleri Bakanlığı’nın 15 Aralık 1920 tarih ve 9165/889 numaralı yazılı emirleri ile kovuşturma başlatılmıştır. Aynı zamanda söz konusu hükümlülerin iyi niyetli oldukları ve yararlı hizmetler yaptıkları, bağlı buldukları komutanlar tarafından onaylandığı takdirde, suçlarının affi için TBMM’ye başvurulabileceği, hükümetin 5 Ocak 1921 tarihli yazısı ile Millî Savunma Bakanlığı’na

bildirilmiştir.¹⁴³ İşte yukarıdaki kararname gereğince, M. Rıza Bey, beraberinde getirdiği kırk iki mahkûmun affi için Bakanlar Kurulu'na müracaat etmişse de, mahkûmların savaş sırasında yararlılık gösterdiklerini kanıtlayacak herhangi bir belgenin olmadığı, savaş bitmeden cepheden ayrıldıkları ve halen mahkûm durumda bulunan suçlular için de kötü örnek olacağı gerekçe gösterilerek, Bakanlar Kurulu tarafından reddedilmiştir.¹⁴⁴

Düzenli ordu kurulup Kuvvâ-yı Millîye döneminin sona ermesi ile birlikte, meclisteki görevine dönen M. Rıza Bey, Keskin yöresinden on altı eşkiya ve atmış-yetmiş civarındaki suçluya af belgeleri düzenleyerek vermiştir.¹⁴⁵ Bakanlar Kurulu'nun bu konudaki kararlarına rağmen, M. Rıza Bey'in bu davranışı, hukuk ilkeleri üzerine kurulmakta olan yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel prensiplerine karşı son derece aykırı bir uygulama olarak görülmüştür. Çünkü bir hukuk devletinde bu tür karar verme yetkisi, hukuk kurallarına uygun olarak belirlenen kurul ve kurumlarındır.

Bilindiği gibi 23 Nisan 1920'de kurulan I. TBMM üç yıl çalışmış, Millî Mücadele'yi başarıyla sonuçlandırarak düşmanı yurttan temizlemiş ve ülkenin yönetimini tümüyle ele almıştır. Bu arada saltanat kaldırılmış, egemenlik millete geçmiş ve ülkenin yönetiminde Mustafa Kemal Paşa yapacağı yenilikleri bir gruba veya bir partiye dayanarak yapma gereğine inandığından 9 Ağustos 1923'de Halk Fırkası'nı kurmuştur.¹⁴⁶ Mustafa Kemal Paşa, birinci meclisin artık görevini yaptığını ve bu mecliste yakın dava ve silah arkadaşları ile devlet yönetimi konusunda yol ayrımına gelindiğini, ilke ve inkılâplara karşı bazı gruplaşmaların ortaya çıktığını görmesi üzerine, daha rahat çalışabilmek ve meclis çalışmalarını aksatmamak için kendisine ya da ülküsüne bağlı olanları tek grup içinde toplamaya karar vermiştir. Meclisin açılışından bir yıl sonra Müdafaa-i Hukuk Grubu oluşmuştur. Mustafa Kemal Paşa'ya inanmış kişiler bu grup içinde birleşmişlerdir. Buna "Birinci Grup" adı verilmiştir.

¹⁴³ T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi; Vesika No:0 30 18 01 -02 27 2, Eski Defter, C.II., 75. Karar No: 496; 5 Ocak 1921 tarihli yazı. Bkz. EK:9.

¹⁴⁴ T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi; Vesika No:0 30 18 01 -02 39 20, Eski Defter, C.II., 411., Karar No: 753; 20 Mart 1921 tarihli yazı. Bkz. EK:10.

¹⁴⁵ Tuncay, **a.g.e.**, s. 128.

¹⁴⁶ Mumcu, **a.g.e.**, s. 51-55.

Meclis çalışmalarına artık bu grup egemen olmuş, daha sonraki yıllarda bu gurubun yapısından Halk Partisi doğmuştur (9 Ağustos 1923). Birinci Grubun karşısında yer alanların oluşturduğu gruba da “İkinci Grup” adı verilmiştir. Özellikle İttihatçılar İkinci Gruba girmişlerdir. İkinci Grup mecliste çok sert bir muhalefet etkinliği göstermiştir. Mustafa Kemal Paşa ve grubu, bunlara karşı zorlu bir siyasal kavga içine girmiştir. Ancak her tartışmadan Birinci Grup kazançlı çıkmıştır. Muhalefet etkinliği zaman zaman sert ve kırıncı olmakla birlikte, meclis kararlarının isabetli olmasında, gerçeklerin ortaya çıkmasında yardımcı büyük olmuştur. Denilebilir ki, demokrasimizin büyük eksikliklerinin bulunduğu o dönemde, ilk meclisin yapısı, gerçekten övülecek derecede demokratiktir. Şurası bir gerçektir ki, Mustafa Kemal Paşa, hem Birinci Grubun, hem de meclisin başı olarak bu bunalımlı günlerde, siyasal alanda da üstün bir mücadele başarısı göstermiş, bütün bölünmelere rağmen milletvekillerini ortak bir amaç olan zafer ülküsüne ustaca bağlamıştır. O dönemde milletvekilliği ile komutanlık birlikte yürüdüğünden, Mustafa Kemal Paşa’nın yakın ülkü ve savaş arkadaşları sivil yönetimde hemen karşısına geçmişler ve meclis çalışmaları bu muhalefet sebebiyle kilitlenince 1 Nisan 1923’te meclis kapatılarak yeni seçim hazırlıklarına başlanmıştır. 11 Ağustos 1923’teki seçimlere birinci mecliste olup da, İkinci Grupta yer alanlar ile devlet yönetme tecrübesi, dış politika ve dünya görüşünden yoksun olan kişilerin milletvekilleri seçilmemeleri için başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere yakın arkadaşları ve Halk Partisi tarafından yoğun çaba sarf edilmiş ve bunun sonucu olarak da İkinci Grupta yer alan milletvekillerinin büyük çoğunluğu ikinci dönem TBMM’ye girememişlerdir. İşte Kırşehir Milletvekili M. Rıza Bey de bu milletvekilleri arasındadır. Bu şekilde siyasi hayatı sona eren M. Rıza Bey, Kırşehir’in Kaman ilçesindeki Hamit Kasabası’na yerleşerek çiftçilikle uğraşmış, boş zamanlarında avcılıkla meşgul olmuştur. Millî Mücadele’nin başarı ile sonuçlanmasından sonra yararlılık gösterenler, çeşitli şekillerde ödüllendirilmiştir. Bu arada M. Rıza Bey de Millî Mücadele’ye olumlu katkılarından dolayı TBMM tarafından istiklâl madalyasıyla ödüllendirilmiştir.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Tuncay, a.g.e., s. 128.

1.1.5.3. M. Rıza Bey'in İstiklâl Mahkemesinde Yargılanması ve İdamı

Ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü durumdan dolayı kurulmuş bulunan İstiklâl Mahkemeleri, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yapılanmasında önemli görevler üstlenen, daha çok ülkenin genel menfaatlerini ilgilendiren konuların görüşüldüğü özel mahkemelerdir. Doğuda bulunan Kürt isyanını fırsat bilerek, Kırşehir ve yöresinde de bir ayaklanma hazırlamak, Cumhuriyet idaresini kaldırmak ve devlet yöneticilerini yok etmek için çete kurmak amacı ile hapisanedeki katilleri tahliye ettirmek isteyen ve bu amaçla örgütlenmeye devam etmesi gerekçe gösterilerek tutuklanan M. Rıza Bey, 10 Ocak 1926 tarihine kadar yargılanmıştır. Mahkeme tarafından söz konusu suçların işlendiğine dair yeterli delil ve şahitlerin bulunduğu belirtilmiştir.

Çapanoğlu İsyanı'nın başladığı sırada, isyancıların liderlerinden Celâl Bey, Kılıç Ali Bey'e gönderdiği mektupta, M. Rıza Bey'in kendisi ile işbirliği içinde olduğunu belirtmekte ise de, bu iki ailenin geçmişteki düşmanlıkları dikkate alınırca, böyle bir birlikteliğin kurulması mümkün görülmemektedir. Çapanoğlu Celâl Bey'in gerçeklerle bağdaşmayan bu ifadesinin amacı; kendisini güçlü göstererek, millî kuvvetlere gözdağı vermek istemesi olabilir. M. Rıza Bey, Çapanoğlu ile işbirliği yapmamış, fakat isyancılara karşı müdahale gücü olmasına rağmen isyanın bastırılmasına yönelik bir tutum içerisine de girmemiştir. Çapanoğlu İsyanı'nın bastırılmasında büyük güçlükler çekilmiş ve bu nedenle Çerkez Ethem'den yardım istenmiştir. Çerkez Ethem'den önce Kırşehir ve çevresinde etkili olan M. Rıza Bey ve Trabzon Milletvekili Hüsrev (Gerede) Bey, TBMM tarafından isyan bölgesine gönderilmiştir. M. Rıza Bey'in, isyanın bastırılması yönünde hiçbir girişimde bulunmaması, o günlerde Genel Kurmay Başkanı durumunda bulunan İsmet Paşa tarafından Çerkez Ethem'e : "...hatta Büyük Millet Meclisi Üyesi olan ve kendisinden yararlanmak ümidiyle isyan bölgesine evvelce gönderilen Kırşehir Mebusu Keskinli

Rıza Bey'in de vaziyeti şüpheli görülmektedir"¹⁴⁸ diyerek, Çerkez Ethem'i isyanı bastırmak için iknaya çalışmıştır.

M. Rıza Bey ise, sadece TBMM'ye isyanla ilgili olarak diğer bir Kırşehir milletvekili olan Yahya Galip Bey'i sorumlu gösteren bir rapor sunmuştur. İsmet Paşa'nın, M. Rıza Bey'in durumunu şüpheli olarak nitelendirmesi, Çerkez Ethem'i teşvik amacı ile olabileceği gibi, M. Rıza Bey'in gerçekten Mustafa Kemal Paşa'ya muhalif bir tutum sergilemiş olmasından da kaynaklanmış olabilir.

M. Rıza Bey, Silsüprüoğulları ailesinin "Beylik" unvanını şahsında sürdüren bir kişi olarak, Millî Mücadele'nin başlarında silahlı birlik oluşturmuş ve Kazım (Özalp) Bey komutasında mücadeleye katılmıştır; fakat birliğin dağılmasından sonra, beraberinde Kırşehir'e getirdiği hükümlülere, Başbakanlığın bu durumdaki mahkûmlar hakkında açıklanan kararlarına rağmen, sanki devlet adına yetkiliymiş gibi hareket ederek af belgeleri vermiştir.¹⁴⁹ M. Rıza Bey, siyasi hayatı sona erdikten sonra, Kırşehir Keskin ve köylerinde aşar vergisinin müzayedesine mültezim olarak katılmıştır.¹⁵⁰ Bu konuda devletle olan ilişkileri sırasında prosedüre uymadığı için çeşitli anlaşmazlıklar çıkmış, çiftliğindeki ambarları, malları ve hayvanları hakkında haciz muamelesi yapılmış ve Kırşehir'de mahkemeye verilerek yargılanmıştır. M. Rıza Bey, Keskin gazetesi aracılığı ile Başbakan Fethi (Okyar) Bey'e yazdığı mektupta, vekilinin mahkemeyi protesto ederek çekildiğini belirtmiş, "... bir de garibe-i adliye ihdas olundu." diyerek mahkemeyi küçük düşürücü sözler kullanmıştır.¹⁵¹ Mektubun sonunda "Hamidli Halil Beyzade Rıza" şeklinde bir imzanın bulunması da dikkat çekicidir.

¹⁴⁸ Sakallı, a.g.e., s. 28.

¹⁴⁹ Bkz. Ek: 9-10.

¹⁵⁰ Bayram Sakallı, **Cumhuriyet'in ilk Yıllarında "Keskin" Gazetesi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 224–225. (Osmanlı Devletinde iltizam usûlü ile vergi toplayan kişilere mültezim denir. Bu usûl XVI. yüzyıldan itibaren nakit para sıkıntısı nedeniyle, belli bir yerin aşar veya ağnam vergisi mültezim denilen kişilerden peşin olarak alınarak uygulanmaya başlanmıştır. Bir bakıma vergi toplamanın özelleştirilmesi olan bu uygulamaya "iltizam usûlü" denir.)

¹⁵¹ Aynı yer.

M. Rıza Bey Millî Mücadele'nin başından beri bir çok devlet adamının gösteremediği fedakârlığı ve vatanseverliği göstermiş, gerek siyasî alanda, gerekse cephede savaşıarak, kanını-canını ortaya koyarak vatan ve millet sevgisi ile dolu olduğunu kanıtlamıştır. Ancak, inançlı, İslamî yönü ağır basan, gelenekçi, saf ve samimi bir yapıya sahip olan M. Rıza Bey'in I. TBMM'de muhalefet grubu olarak bilinen ve genellikle Mustafa Kemal Paşa'ya karşı kişilerden oluşan II. grupta yer alan milletvekillerinin arasına katılması, onun bu kişilik yapısının Atatürk karşıtları tarafından kullanıldığı, dolayısı ile kendisinin de Atatürk ve yenilik karşıtı gibi görünmesine neden olduğu anlaşılmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa, o günün şartlarında I. Grubun muhalefetine sabırla tahammül etmiş, fakat II. Meclis için 8 Nisan 1923'te yapılan seçimlerde, II. Grupta yer alan milletvekillerinin meclise girmemesi için her türlü girişimde bulunmuştur.¹⁵² M. Rıza Bey daha sonra da siyasetle ilgisini kesmemiş, Mahbup Efendiden boşalan Kırşehir milletvekilliğine aday olduğunu, 14 Kasım 1924 tarihinde yayımlanan "Keskin" gazetesine çektiği bir telgrafla bildirmiş, gazete, Kuvvâ-yı Millîyenin oluşmasında ve millî mücadele sırasındaki gayretlerinden dolayı kendisine başarılar dilemiştir.¹⁵³ Keskin gazetesinin aynı tarihli nüshasındaki ajans başlıklı yazısında ise Kırşehir vilayetinin Mucur kazasındaki milletvekili seçiminin sonuçlandığı, 34 oy ile Cumhuriyet Halk Partisi adayı Müfit Beyin kazandığı bildirilmektedir. M. Rıza Beyin, merkez seçimlerinde sandıklar açılıp, reyler tasnif olunmadan ikinci seçilmişlerin onda sekizinin oy kullanması gerektiği halde yeterli çoğunluk sağlanamadığından, gece aşçı dükkânından yedi sekiz yüz kişi zorla getirilerek oy kullandırıldığı ve Müfit Beyin kazandırıldığını ileri sürmüş, seçim sonucundan dolayı da Kırşehir halkına teşekkür etmiştir.¹⁵⁴ M. Rıza Bey'in II. TBMM'ne seçilememesi sonucunda hasımları tarafından hilafetçi-saltanatçı ve cumhuriyet karşıtı olarak gösterilmesi, yargılanma sırasında da kendisi hakkında yapılan suçlamaların doğru olmadığını ispatlayamaması sonucunda idam cezasına çarptırılmıştır.

¹⁵² Akşin, a.g.e., s. 189.

¹⁵³ Sakallı, a.g.e., s. 206.

¹⁵⁴ Sakallı, a.g.e., s. 214.

M. Rıza Bey, Ankara İstiklâl Mahkemesince: “Doğuda ortaya çıkan Kürt İsyanını fırsat bilerek Kırşehir ve çevresinde ayaklanma hazırlamak, cumhuriyet idaresini ve devlet yöneticilerini yok etmek için birçok eşkıya ve katil zanlılarını, gerçekle bağdaşmadığı halde kanunî takibattan kurtulmak için, Kuvvâ-yı Millîye’de hizmet etmiş gibi belge vererek hapisshaneden çıkartmak, kötü emellerini gerçekleştirmek için kendilerinden söz alarak emrine aldığı belalı kişilerden çete oluşturmak...”¹⁵⁵ suçlaması ile 13 Mayıs 1925’te tutuklanmıştır.¹⁵⁶ Ankara İstiklâl Mahkemesi tarafından yapılan yargılama sonucunda, Hâkimler Heyeti tarafından alınan kararda, kendisine yöneltilen suçları işlediği, hatta silahlandığı birliklerle Ankara’ya hücum etmek için örgütlenmeye devam ettiği, bu konuda gerekli belgelerin dava dosyasında bulunduğu, ayrıca dinlenen şahitlerin ve delillerin incelenmesi sonucunda suçun işlenmiş olduğu konusunda kesinlik derecesine ulaşıldığı ifade edilmektedir. Delillerin yeterli bulunduğu kanaat getiren mahkeme üyeleri, M. Rıza Bey’in Anayasa’yı kısmen veya tamamen güç kullanarak değiştirme girişiminde bulunduğunu, bu nedenle Ceza Kanununun 55. maddesinin I.ve II. fıkraları ile 56. ve 57. maddelerine dayanarak 10 Ocak 1926’da idamına karar vermiştir¹⁵⁷. Karar, Miralay Osman, İsmail Hakkı ve Rifat ile birlikte 12 Ocak 1926 tarihinde Ankara’da infaz edilmiştir.¹⁵⁸ Arapça ve Fransızca bilen M. Rıza Bey, iki çocuk sahibi idi.¹⁵⁹ İri yapılı, heybetli, kara bıyıklı

¹⁵⁵ Ankara İstiklâl Mahkemesinin 43. 108 tevhid 1341 (1925) tarih ve 16 nolu kararı. Bkz. EK:11.

¹⁵⁶ Fahri Çoker ve Bşk, **a.g.e.**, s. 655’te M. Rıza Bey’in tutuklanma tarihini 13 Mayıs 1924 olarak göstermektedir.

¹⁵⁷ Bkz;Ankara İstiklal Mahkemesinin 1925 Tarih ve 16 Nolu Kararı; Prof Dr. Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri**, İleri Kitapevi yayınları, İzmir, 1995, s.414’te “Eyüp Sabri, Refet Kaptan, Şükrü, Bahri, İsmail Hakkı ve Miralay Kasap Osman ile birlikte yargılanan M. Rıza Bey’in soruşturma dönemlerinin uzun sürmesinden dolayı 11 Ocak 1926 tarihinde yargılanmaya başlanmış, 25 Ocakta yapılan duruşmada ise M. Rıza Bey’in dosyasına; yetkisi olmadığı halde yanında gezen suçlulara usul dışı belgeler verme, Hükümeti devirmek için anarşi çıkartmaya çalışma suçları da eklenmiştir.” Denilmekte ve idam kararının 27 Ocaktaki son duruşmada verildiği belirtilmektedir. Cumhuriyet Gazetesi “Heyet-i Fesadiye” 12 Ocak 1926 tarihli kaynakta ise suçluların idamla cezalandırıldıkları hakkında bir bilgi vardır.

¹⁵⁸ Bkz. EK:12. Mete Tuncay, **Bilineceği Bilmek** adlı eserinin 128 ve 129’uncu sayfalarında M. Rıza Bey’in Nizamî ordu fikrine şiddetle karşı olduğunu, Mecliste İkinci Grupta yer aldığını, Terakkiperver muhalefet hareketiyle ilişki kurduğunu belirtmekle beraber, mahkemece yöneltilen komploculuk suçlamalarının mümkün olmadığını, “Heyet-i Fesadiye”nin bir balon olduğunu, bu eski kahramanların tehlikeli görüldükleri için öldürülmüş oldukları görüşünü savunmaktadır.

¹⁵⁹ Çoker, **a.g.e.**, C.III., s. 655.

ve kalın kaşlı olan M. Rıza Bey'in¹⁶⁰, iyi huylu bir yapıya sahip olduğu belirtilmektedir. Kendisine aşırı bir güven duyan M. Rıza Bey'in, uyarılara aldırılmayarak:

“ - Tabancayı belime takınca... Dâhiliye vekilini de, hariciye vekilini de, Allah'ın inayetiyle cebimden çıkarırım!” şeklinde konuşabilecek cesaretle ve yapıda olduğu belirtilmektedir.¹⁶¹ Osmanlı döneminde merkezi otoritenin bozulması sırasında edinilen alışkanlıkları devam ettirmek isteyenlere karşı, ilke ve inkılâpların yerleştirilip benimsetilebilmesi için devletin bir takım tedbirler alması da kaçınılmazdır.

1.2. Askerî Yönden Katkıları

Kırşehir halkı, Balkan Harbi'nde (1912–1913) ve Birinci Dünya Harbi'nde (1914–1918) ülkenin içinde bulunduğu savaş yıllarında çeşitli cephelere gönderdiği evlatları ile ülke savunmasına fiilen katıldığı gibi, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra yabancı işgaline uğramamasına rağmen, millî heyecan ve mücadele ruhu sürekli canlı kalmış, muhtemel tehlikelere karşı askerî yönden de gereken hazırlıkları yapmaya başlamıştır. Nitekim 19 Mayıs 1919'da Samsun'da başlayan ve 27 Aralık 1919'da Ankara'da sona eren Türk milletinin yeniden diriliş mücadelesinde, Kırşehir önemli bir destek merkezi olmuş, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kayseri sınırından itibaren Ankara'ya kadar güvenlik içerisinde ulaşması Kırşehirli tarafından sağlanmıştır. Ayrıca Sivas Kongresi sırasında Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının, İstanbul Hükümeti yanlısı olan Ankara Valisi Muhittin Paşa tarafından tutuklanmaları hususundaki plânın bozulması da o dönemde Kırşehir yöresinde etkili bir kişi olan, M. Rıza Bey yönetimindeki “Kırşehir Millî Müfrezesi”nin, Ankara Valisini tutuklayarak etkisiz hale getirmesi sonucunda gerçekleşmiştir.¹⁶²

¹⁶⁰ Bkz. Resim:7.

¹⁶¹ Şevket Süreyya Aydemir, **Suyu Arayan Adam**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993, s. 380 (Rıza Nur, **Hayat ve Hatıralarım** adlı eserinde M. Rıza Bey'i: “iri yapılı, Türk simalı, cahil ama pek zeki, hele aklı selimi pek galip, Türk huylu ve adaletli biri idi” diye tanımlanmaktadır.)

¹⁶² Tansel, **a.g.e.**, C.II., s. 119; Kansu, **a.g.e.**, C.II., s. 488; Mete Tuncay, “*Kuvvâ-yı Millîye Kumandanlarından Kırşehir Mebus-u Sabıkı Keskinli Rıza Bey*”, **Birikim**, C.V., Sayı: 33, s. 60-61; Sakallı, **a.g.e.**, s. 16-17; Nur, **a.g.e.**, s. 536-537 (Dr. Rıza Nur eserinde, Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın

İstanbul Hükümeti ise görevden uzaklaştırılan Vali Muhittin Paşa'nın yerine başka bir vali göndermeye kalkınca, Ankara Müdafaa-i Hukuk Derneği Başkanı Müftü Rıfat Börekçi Efendi sert bir çıkış yaparak, Eskişehir'e gelmiş olan Damat Ferit'in valisini, tekrar İstanbul'a göndermiştir.¹⁶³

Mustafa Kemal Paşa Mucur'a geldiği 21 Aralık 1919 tarihinde, Mucur halkı tarafından coşkulu bir şekilde karşılanmıştır. Heyetin karşılanması ve muhtemel bir baskının önlenmesi için, Jandarma Komutanı Yüzbaşı Sadık (Vicdani) Bey'in yönetiminde, Mucur ve çevre köylerden oluşturulan yirmi kişilik bir gönüllü müfreze birliği kurulmuştur. Bu çekirdek kuvvetin her türlü ihtiyacı Mucur halkı tarafından karşılanmış, daha sonra bu birlik takviye edilerek "Mucur Millî Süvari Müfrezesi" adıyla İnönü Cephesi'ne gönderilmiştir. Bu şekildeki teşkilatlanmadan son derece memnun olan Mustafa Kemal Paşa: " - Siz şimdiden millî davamızı muhitinizde kat'i bir muvaffakiyet tebarüz ettirmiş bulunuyorsunuz"¹⁶⁴ demiştir.

Kırşehir halkı Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Millî Mücadele yanlısı bir tutum içerisine girerek, İstanbul Hükümeti ve dış güçler tarafından yapılan kışkırtma ve telkinlere kanmamış, Kuvvâ-yı Millîye'den yana olmuş, hatta yanı başında baş gösteren Çapanoğlu İsyanı'na taraftar olmayıp, karşı bir tutum sergilemiştir.

Millî Mücadele'de düzenli ordu kurulması aşamasında; Batı Cephesi Komutanlığı'nca 4 Ağustos 1920 günü, Genel Kurmay Başkanlığı'na sunulan ve Batı Cephesi'nin insan gücü faaliyetlerini açıklayan raporda: "500 mevcutlu Kırşehir Taburu'nun kuruluş, donanım ve silahlandırma işlerine hızla devam edildiği"¹⁶⁵ açıklanmaktadır.

I. Dönem Kırşehir Milletvekili olan M. Rıza Bey de, kendisine bağlı kişiler ve hapisneden çıkartmış olduğu mahkûmlardan meydana gelen beş yüzden fazla kişiden

Çankırı kapısı tarafında, Kırşehirli M. Rıza Bey tarafından, beş-on atlı ile pusu kurularak yakalandığını belirtmektedir.)

¹⁶³ Dinamo, **a.g.e.**, C.V., s. 219.

¹⁶⁴ Tansel, **a.g.e.**, C.II., s. 170.

¹⁶⁵ **T.İ.H.**, C.VII., s.73.

oluşan bir kuvvet ile “Ertuğrul Grubu” Komutanı Kazım Özalp Bey’in emrinde, İnegöl, Bilecik ve Yenişehir havalisine giderek Millî Mücadele’ye destek vermiştir.¹⁶⁶

M. Rıza Bey’in Millî Mücadele döneminin başlaması ile birlikte, Kırşehir-Keskin hapisanesinden çıkartılan mahkûmların da katılmasıyla oluşturduğu “Millî Süvari Alayı” ile birlikte, gönüllü olarak cepheye gitmiş ve Yunan Ordusu’na karşı mücadele etmiştir. Bu konuda 9 Eylül 1920 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığı’nca Millî Savuma Bakanlığı’na sunulan raporda: “Kırşehir’de örgütlendikten sonra Ankara’ya gelen M. Rıza Bey emrindeki Millî Süvari Alayı, personel ve diğer yönden desteklenerek cepheye gönderilmiştir...”¹⁶⁷ denilmektedir. Raporun devamında ise, Maliye Bakanlığı’nın bu kuvvetlere gereken ödenek yardımını yapmaması yüzünden, cepheye gelen bu birliklerin, zaman içerisinde dağıldığından bahsedilmektedir.¹⁶⁸ M. Rıza Bey’in, kendi emrinde İnegöl Cephesi’ne götürdüğü gönüllü sayısının beş yüz atlı kadar olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir.¹⁶⁹ M. Rıza Bey emrindeki birliklerle İnegöl, Lefke, Bilecik ve Yenişehir yörelerinde “Ertuğrul Grubu” Kumandanı Kazım (Özalp) Bey’in emrinde, düzenli ordu kuruluncaya kadar, gönüllü olarak silahlı mücadeleyi sürdürmüştür. M. Rıza Bey, Kazım Bey tarafından emrindeki atlı birliklerle Temmuz 1920’de önce Bilecik’te, daha sonra da Lefke’de, düşman ordularının ileri hareketini durdurmak amacı ile görevlendirilmiştir.¹⁷⁰ M. Rıza Bey buradan 22 Ağustos 1920 tarihinde, Yenişehir’in ilerisinde bulunan Köprühisar’a keşif yapmak üzere gönderilmiştir. Yenişehir’de kurulan süvari müfrezesi, Bilecik’te bulunan Kırşehirli M. Rıza Bey’in Millî Süvari Alayı tarafından desteklenmiştir.¹⁷¹ M. Rıza Bey’in yönetimindeki süvari kuvvetlerinin görev alanı olarak, 189. alay mevzilerini savunacağı ve bu arada eski görevlerine de devam edecekleri Ertuğrul Grubu Komutanı Kazım Bey tarafından bildirilmiştir.

¹⁶⁶ Kazım Özalp, **1912-1922 Millî Mücadele**, C.I, TTK, Ankara, 1988, s. 153-161; Nur, **a.g.e.**, C.II., s. 536-537; **T.İ.H.**, C.VII., s. 75.

¹⁶⁷ Harp Tarihi Arşivi, No:1/4405, Dip. 9.G.5 Kls. 558, Dosya 14, F.2-8.Bkz. T.İ.H. C.VII., s. 75.

¹⁶⁸ **T.İ.H.**, C.VII., s.75.

¹⁶⁹ Çoker, **a.g.e.**, C.III., s. 654.

¹⁷⁰ Özalp, **a.g.e.**, C.I., s. 153.

¹⁷¹ **a.g.e.**, s. 160.

Başta İngiltere ve Fransa olmak üzere yenen devletler tarafından desteklenerek Anadolu'ya gönderilen düzenli Yunan birliklerine karşı yarı bölgesel, yarı askerî güçlerle mücadele ederek başarı elde etmenin mümkün olamayacağını anlaşılması üzerine, düzenli orduya geçme gereği ortaya çıkmıştır.

M. Rıza Bey'in emrinde bulunan alay, Ertuğrul Grubu ile adı geçen yörelerde, dört ay kadar hizmet ettikten sonra, ihtiyaçlarının Maliye Bakanlığı ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nce karşılanmasındaki koordinasyon eksikliğinden dolayı dağılmıştır.¹⁷²

Millî Mücadele'de hazırlık safhası bitip düzenli ordunun kurulmasından sonra da cepheye çağrılan Kırşehir gençlerinden birçoğu şehit olmuştur. Savaş yıllarında Kırşehir Gençler Derneği yöneticilerinin hemen hemen tamamının askere alınması, dernek faaliyetlerinin durmasına sebep olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nda tespit edilebilen şehit sayısı; Kırşehir merkezden iki yüz on, Mucur'dan yetmiş beş, Avanos'tan seksen beş kişidir.¹⁷³

1921 Temmuz başlarında Batı cephesine ulaştırılmak üzere Ankara, Yahşihan, Akşehir, Köprüköy, Kırşehir, Kayseri ve Ulukışla gibi yurt içi cephanelik depoları oluşturulmuş, Köprüköy ve Kırşehir deposunda 1600 Osmanlı, 100 Alman, 1000 Rus, 1316 İngiliz, 261 Avusturya, 67 sandık da Fransız cephanesi olmak üzere toplam 1120 sandık Kırşehir deposunda, 1014 sandık da Köprüköy deposunda piyade cephanesi depolanmıştır.¹⁷⁴ Bunlara ek olarak Kırşehir millî savunma deposunda 1159 Osmanlı seri sahra top cephanesi ve 2186 İngiliz sahra top cephanesi bulunuyordu.¹⁷⁵

Millî Savunma Bakanlığı tarafından kurulan “menzil teşkilatlarının”¹⁷⁶ korunması amacı ile Ankara Komutanlığı, 100 mevcutlu bir muhafız bölüğünü

¹⁷² T.İ.H., C.VII.,s.75.

¹⁷³ Kırşehir İl Yıllığı, 1973, s.18.; Bkz. Ek:5, Ek:6., Resim: 8, Resim: 9

¹⁷⁴ T.İ.H., C.VII., Çizelge:4-A.

¹⁷⁵ T.İ.H., C.VII., Çizelge:4-B.

¹⁷⁶ Millî Savunma Bakanlığı tarafından askeri teçhizatın ilgili yerlere ulaştırılması için kurulan teşkilat şeması şöyledir: Millî Savunma Bakanlığı→Sevkiyat Genel Müdürlüğü→Menzil Bölge Müfettişi→Menzil Müfettişi→Menzil Hat Komutanlığı.

Kırşehir'e göndermiştir. Bölük merkezi Kırşehir olmak üzere, Köprüköy-Kırşehir ve Küçüktaş'ta birer takım bulunuyordu. 8 Eylül 1920'de ilk defa Kırşehir'de kurulan "Koruma Birliği" 8 Kasım 1920'de kaldırılarak birlik, Bakanlık emri ile Kayseri'ye gönderilmiştir. 17 Şubat 1921'de ise Kayseri Menzil Bölge Müfettişliği'ne bağlı, Kırşehir'de bir Menzil Hat Komutanlığı kurulmuştur.¹⁷⁷

Kırşehir Menzil Hat Komutanlığı; Kırşehir, Hacıbektaş, Keskin ve Mucur'da "Menzil Nokta Komutanlıkları"; Kırşehir, Hacıbektaş, Keskin'de "erzak ambarı", Topaklı'da "ambarlı konak", Kırşehir'de bir "kol" şeklinde idi.¹⁷⁸

Yine Kırşehir ve Mucur'da "iaşe merkezleri", Kırşehir'de bir "revir ile silah ve teçhizat deposu" bulunmakta idi.¹⁷⁹ Millî Savunma Bakanlığı Kütahya-Eskişehir savaşlarından sonra duyulan ihtiyaç üzerine 28 Temmuz 1921 tarihinde menzil teşkilatlarına araştırma, biriktirme ve toplama görevleri de vermiştir. Kırşehir Menzil Bölge Müfettişliği de ek olarak, Aksaray-Konya Ereğlisi arasında karayolu nakliyatı kurmuştur. Sivas-Kayseri bölgesiyle Yozgat, Çorum, Kırşehir bölgelerinde 100.000 insan ve 50.000 hayvan iaşesini karşılamak amacı ile stok ambarlar kurulması kararlaştırılmış ve karar doğrultusunda Köprüköy ve Kırşehir'de ambarlar açılmıştır.¹⁸⁰ Kurtuluş Savaşı'nın hangi şartlar altında kazanıldığının daha açık bir şekilde anlaşılması açısından, Kırşehir Hat Komutanlığı'nın nasıl çalıştığını belirtmekte yarar vardır. Komutanlık emrindeki müteahhit nakliye kolları, 232 numaralı çift araba kolu, 231 numaralı devre kolu ve iki eşek kolundan oluşturulmakta idi. Dört koldan ibaret olan bu birliklerde toplam olarak 4 nakliye müteahhit eri ile 8 er, 10 çift atlı araba, 25 deve ve 90 eşek bulunmakta idi.¹⁸¹ Oluşturulan hat komutanlıkları ile cephelerde ihtiyaç duyulan malzemeler Anadolu'dan toplanarak sevk edilmekte idi. Mesela Sakarya Meydan Muhaberesi döneminde Kayseri-Kırşehir-Yahşihan yolu ile 10.5 ton çeşitli çap ve

¹⁷⁷ T.İ.H., C.VII., s. 237-238-243.

¹⁷⁸ T.İ.H., C.VII., s. 388.

¹⁷⁹ T.İ.H., C.VII., s. 244.

¹⁸⁰ T.İ.H., C.VII., s. 334-335.

¹⁸¹ T.İ.H., C.VII., s. 412 (Söz konusu nakliye kolu toplam olarak 11 ton 35 kg. taşıma kapasitesine sahipti)

büyükte silah, 44.5 ton cephane, 152 ton yiyecek ve yem, 20 ton donatım ve gereç malzemesi gönderilmiştir.¹⁸²

26 Ağustos 1922’de başlayan Büyük Taarruz hazırlığı kapsamında, Kayseri-Kırşehir-Yahşihan yolu ile 48.5 ton silah, 221.5 ton cephane, 1367 ton yiyecek ve yem, 49.5 ton da donatım ve gereç malzemesi gönderilmiştir.¹⁸³

Harp Encümeni 26 Şubat 1922’de yaptığı toplantıda aldığı karar üzerine, Kırşehir taşıt araçları Aksaray’da toplanan tahılların nakledilmesi için geçici bir süre ile Aksaray komisyonu emrine verilmiştir.¹⁸⁴

1921 yılı Aralık ayında Keskin’de 500, Avanos’ta 750, Kırşehir’de 1500 yataklı askerî hastaneler bulunuyordu. Ancak, daha sonra Kırşehir’deki hastanenin yatak sayısı 400’e düşmüştür.¹⁸⁵

Hastanelerden taburcu edilip, uzun süre dinlenmesi gereken subaylar için cephe gerilerinde, havası iyi bir yerde bir “Nekahethane”¹⁸⁶ kurulması, Mayıs 1920’de Ordu Sağlık Daire Başkanlığı tarafından Kızılay kurumuna önerilmiştir. Bu öneri dikkate alınmış, Kırşehir’de Lise binasında bir subay nekahethanesi kurulmuştur. Daha sonra binanın noksanları tamamlanmış, 100 yataklı bir nekahethane haline getirilmiştir. 13 Temmuz 1921’de Kütahya, Afyon ve Eskişehir yönüne doğru başlayan düşman saldırısı üzerine, Eskişehir’de bulunan Kızılay Hastanesi zorunlu olarak Kırşehir’e taşınmıştır. Kırşehir’de Devlet Hastanesi olmadığından fakir halk ile subay ailelerinin muayene ve tedavileri burada yapılıp, hastaların ilaçları ise Kızılay tarafından verilmiştir. Hastane üç buçuk ay hizmet verdikten sonra 1 Aralık 1921’de kapatılmıştır.¹⁸⁷

¹⁸² T.İ.H., C.VII., s. 351.

¹⁸³ T.İ.H., C.VII., s. 416.

¹⁸⁴ T.İ.H., C.VII., s. 443.

¹⁸⁵ T.İ.H., C.VII., s.542.

¹⁸⁶ Nekahethane: Hastalık sonrası zayıf düşen vücudun dinlendirilerek güçlendirildiği yer, bir nevî sağlık evi, hastane veya sanatoryum; Ferit Develioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara, 1986, s. 981.

¹⁸⁷ T.İ.H., C.VII., s.565; (Bu hastaneye Temmuz 1921-Kasım 1921 tarihleri arasında 500 hasta gelmiş, bu hastalardan 294’ü taburcu olmuş, 237’si başka hastanelere nakledilmiş, yedisi ölmüştür.)

1.3. Diğer Yönden Katkıları, İşgal ve Haksızlıklara Karşı Tepkiler

Kırşehir halkı, Millî Mücadele için yola çıkmış olan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına gösterdiği ilgi ile arkalarında kendilerine destek olacak heyecanlı bir toplumun varlığı hususunda güvence vermiş ve Heyet üyelerinin morallerinin yüksek tutulmasını sağlamıştır.

Kırşehir halkı, Millî Savunma Bakanlığı'nın, Harp Encümeni'nin kararlarına ve "Tekalif-i Millîye" emirlerine, güçleri oranında katkıda bulunarak Millî Mücadele'ye destek olmuştur. Millî Mücadele'ye yalnız askerî ve siyasî yönden katkı sağlamakla kalmayan Kırşehirli, Mucur Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından, o zaman için yüksek bir miktar olan kırk bin kuruş göndererek, maddî yönden de desteklemiştir.¹⁸⁸ Ayrıca Mucur Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Ankara'da açılan ilk meclis binasının yapımı ve onarımında kullanılmak üzere otuz bin kuruş daha göndererek bu yöndeki desteklerini sürdürmüştür.¹⁸⁹

Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutan olarak Batı Cephesi Komutanlığı'na gönderdiği emirde; Koçhisar ve Aksaray alım komisyonlarının çalışmaları sırasında, Kırşehir Mutasarrıflığı'ndan ve Yol Komutanlığı'ndan yardım isteyebilecekleri ve bu isteklerinin hemen yerine getirileceğini bildirmesi, Mustafa Kemal Paşa'nın bölge halkına olan güvenini açıkça ortaya koymaktadır. Bu konuda Başkomutanlık tarafından 14 Şubat 1922'de yayımlanan altı maddelik emir de aynen şöyledir:

23.01.1992 gün ve 1 sayılı Başkomutanlık emrindeki kurallara göre kurulup çalışmak üzere, Keskin ve Kırşehir'de de büyük yerel yöneticilerin başkanlığında birer alım komisyonu kurulacaktır.

Savunma Bakanlığı'nca Kırşehir Komisyonluğuna hafta da yirmi bin lira, Keskin Komisyonluğuna haftada on bin lira verilecektir.

¹⁸⁸ Bilal N. Şimşir, **Bir Başkent'in Doğuşu**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1988, s. 70.

¹⁸⁹ Sakallı, **a.g.e.**, s. 96. Bkz. 153 nolu dipnot

Komisyonlar, arpa, buğday, un ve para vererek alıp (peşin ödeme) paralı taşıtlarla Yahşihan Askeri Deposu'na bırakacaklardır. Alınacak yiyeceğin oranını Millî Savunma belirler, komisyonlara bildirir.

Komisyonlar (1) sayılı emrin 15. maddesi gereğince yaptıkları çalışmaları tutanaklarla belgeleyerek Millî Savunmaya vereceklerdir.

Alımlarda ve taşınmalarda sıkı çalışma ve çabukluktan komisyonlar sorumludur.

14.02.1922 gün ve 3 sayılı olan bu buyruk Millî Savunma Bakanlığı ile Kırşehir Sancağı'na, Ankara iline, Keskin Kaymakamlığı'na ve bilgi için İçişleri Bakanlığı'na verilmiştir.¹⁹⁰

Kırşehir halkı, Mondros Ateşkes Antlaşması'na da uymayarak, çeşitli bahanelerle çıkarlarına uygun gördükleri Anadolu topraklarını işgal eden İtilaf Devletleri ve yandaşlarına karşı da tepkilerini değişik şekillerde ortaya koymuştur.

15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgal ettiğini haber alan Mucur halkı, ilgili makamlara başvurarak bu haksız işgali, hem ülke genelinde hem de uluslararası düzeyde protesto etmiştir. Çeşitli Avrupa hükümetlerine yaptıkları müracaatları ile işgalin kaldırılmasını istemiş, şayet bu istekler yerine getirilmez ise haklarını kendi güçleri ile alacaklarını bildirmiştir. Mucurlular, duygu ve düşüncelerini, "Mucur Cemiyet-i İslâmiye ve Millî Heyeti"¹⁹¹ imzası ile Harbiye Nezareti'ne gönderdikleri telgrafta şöyle anlatmaktadır. "Sevgili vatanımızın mühim bir parçası bulunan İzmir'in, Yunanlılarca işgâli ve ilhâk edilmek üzere bulunduğu haberi felâketini bugün aldık. Halkımız galeyan halinde ve oradaki kardeşlerimize yardım edebilmek için hazırlanmaktayız. Aynı zamanda Avrupa hükümetlerine müracaattan geri durmuyoruz.

¹⁹⁰ Onar, a.g.e., C.II.,s. 326.

¹⁹¹ Aslında Mucur'da böyle bir cemiyet olmamakla beraber, millî davada tüm duyguların, dinsel ve millî bir bütünlük içerisinde bulunduğu gösterilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Eğer Avrupa bizim bu haklı feryadımızı duymazsa, hakkımızı kendi kuvvetimizle korumak hususundaki azmimiz kat'idir. Bize rehber olunuz.”¹⁹²

İzmir'in işgali üzerine Çiçekdağı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve gençlik örgütü ile birlikte Türk Ocağı Çiçekdağı şubesi, Dâhiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'ne hitaben, Hariciye Nezareti Celilesine, Yunan işgal ve mezalimini telgrafla protesto ettiklerini bildirmek maksadıyla aşağıdaki telgrafi çekmişlerdir: “İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ile icra edilen mezalimden dolayı bazı ifadati havi mahalleri müdafaa-i hukuk-i millîye cemiyetleri rüesasından Konya, Mecidiye, Osmancık ve Hasankale'den çekilen dört kıta telgrafname leffen savb-ı ali-i nezaretpenahilerine tesyar kılınmış olmağla ol babda”.¹⁹³

Millî Mücadele yıllarında yönetim bakımından Kırşehir'e bağlı bulunan Keskinliler de, İzmir ve dolaylarının Yunanlılar tarafından işgal edilmeye başladığını duyunca büyük bir üzüntü içerisine girmişler, 16 Mayıs 1919 tarihinde binlerce kişinin katıldığı büyük bir miting ile durumu protesto etmişlerdir. Konu ile ilgili olarak Keskinliler, bütün halk adına Müftü Mehmet Sadık ve daha birkaç kişinin imzaladığı Millî Mücadele'ye hazır olduklarını bildiren bir metin yayınlamışlardır. Metinde, İzmir'in işgalinden dolayı halkta derin bir üzüntü meydana geldiği belirtilerek şöyle denilmiştir : “Bu işgâl hareketini millî haysiyetimize, hukukumuzla açık bir tecavüz telakkî ederek, bütün heyecanımızla harekete hazırız. Dört devletin millî haklar hakkındaki vaatlerine güvenerek, sükûnet ile mütarekenin başlangıcından beri hakka riayet edileceğini umduğumuz halde, iş bu vaatlere müstenid ilmî görüşlere de uymayan işgal hareketini millî şeref ile mütenasip bir suretle muhalefette bulunulmasını ‘Hükümet-i Seniye’den talep ve temenni eder, bu hususta maddî ve manevî bütün fedakârlığa hazır ve âmade bulunduğumuzu arz ederiz”.¹⁹⁴

¹⁹² Şahingöz, **a.g.e.** s.250.,Bkz. Dip Not:2. A.T.E.S.E., K1:12, D.74, F.18

¹⁹³ Durmaz, **a.g.m.**, s.52.Bkz. Dip Not 2. Başbakanlık Osmanlı Arşivi,Dahiliye Kalem-i Mahsus Müdüriyeti, Dosya No:52-5,Belge No:221338.

¹⁹⁴ Şahingöz, **a.g.e.**, s.170-171.

İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından 16 Mart 1920 tarihinde işgal edilmesi de Kırşehir halkı tarafından büyük bir üzüntü ile karşılanmış, batılı devletlerin uzun süreden beri dile getirdikleri milliyet, hürriyet, bağımsızlık ve vatanseverlik ilkelerine uymayan bu davranışları, Kırşehir halkı tarafından büyük bir miting yapılarak protesto edilmiştir. Miting sonunda "Kırşehir Müdafaa-i Hukuk Reisi Hilmi" imzası ile Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanlığı'na aşağıdaki karar metni gönderilmiştir:

" Bu tecavüz Osmanlı hâkimiyetinden ziyade yirmi asırlık insanlık medeniyetinin meydana getirdiği hürriyet, milliyet ve vatanseverlik esaslarına bir darbe teşkil edeceği ve Osmanlı milletinin varlığını ve istiklâlini koruması hususundaki azim ve imanına bu hadisenin hiçbir tesiri olmayacaktır. Yalnız hür milletlerin bu haksızlığı kabul etmekle büyük bir tarihi mesuliyetin altına girmiş olacaklarından bu üzücü hadiseyi kemal-i şiddetle protesto ederiz. Bu hadiseden doğacak her türlü mesuliyetin de müsebbiplerine ait olacağını arz ve haksızlığın bir an evvel tamirini bekleriz".¹⁹⁵

İstanbul'un işgali üzerine Mucurlular tarafından da 19.03.1920 tarihinde bir miting düzenlenmiş ve miting sonrasında işgalci güçlerin temsilciliklerine çektikleri telgraflarla, durum protesto edilmiştir. Kaymakam Cevat Bey, yaptıkları çalışmalarını aşağıdaki telgrafla temsil heyetine bildirmiştir: "Bugün mübarek Cuma namazının edasını müteakip Belediye dairesi önünde büyük bir miting akd edilerek sevgili İstanbul'umuzun son vaziyeti münasebetiyle hazır bulunan ümmet-i islâmiyenin vatanperver duygularını açıklayan şiddetli ve müessir ifadeleri içine alan protesto telgraflarının sureti bilcümle mümessillere gönderildi"¹⁹⁶

İstanbul'un işgali Hacıbektaşlılar tarafından da büyük bir tepki ile karşılanmış, Hacıbektaş Dergâh-ı Şerif Türbedarı ve Postnişin'i (Dede Postu Vekili) Salih Niyazi Baba, 17.03.1920 tarihinde Temsil Heyeti'ne bir telgraf göndererek olaya üzüldüklerini

¹⁹⁵ Şahingöz, a.g.e., s.447.

¹⁹⁶ a.g.e., s.469.

belirtmiş; “Memleketin selamete ulaştırılması için Heyet-i muhtereminizce alınacak tedbirler ve mütalâaların netice vermesini arzu ettiklerini”¹⁹⁷ söylemiştir.

Mondros ile birlikte yurdun her köşesinde işgal, öldürme, talan ve yağma şeklinde başlayan olumsuz hareketleri yakından izleyen Mucur halkı, Fransızlar ile birlikte hareket eden Ermenilerin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaptıkları zulüm ve Maraş’ın işgali üzerine 26.01.1920 tarihinde, hem ilgili devletlere karşı durumu protesto etmiş, hem de “Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi” ne çekilen telgrafla, bölge halkının konuya duyarlılıklarını dile getirmiştir. Son derece anlamlı olan telgraf metni, emperyalist devletlere karşı Mucur halkının haykırışı niteliğindedir: “Şimdi Maraş’ta medeni bildiğimiz Fransızların, Ermenilerle işbirliği yaparak, top ve mitralyöz ateşleri altında din kardeşlerimize can verdirdikleri, insanlık ve medeniyet eserlerini tamamen yok ettikleri haberini aldık. Ey !.. Medeniyetin ve insanlığın vicdanı olarak tanıtılan Amerika Devleti ve Avrupa Devletleri !.. Daimî adalet, medeniyet ve insaniyet sözleriyle bütün dünyayı kana boyayan ve bu suretle avutan bu sahte medeniliğin hakikî kararını hemen, tereddütsüzce tasdik et !... Veyahut bu kötü fikri, göstereceğin adil ve seri icraatla ispat ve tezip et!. Ey İtalya, Fransa, İngiltere, tarihin kara sayfeleri ile dolduracağı kara ve lekeli katreleri olmaktan, bütün insanlık âleminin vereceği büyük fikrî kararlar tarihî mesuliyetten sakın! Hak ve hakkaniyeti tarafsız olarak insanlığa yakışacak bir surette bir an evvel teslim et !... Bu namerdâne insanlığa mugayir hareketleri artık kır, yık, ez !.. Bununla şöhret kazan, bütün insanlığın hürmetini daima kendine topla ve düşünmeye çalış. Yapılan hareketi kemal-i nefret ve şiddetle protesto eder, hemen hadisenin durulmasıyla beraber mesullerinin acilen ve pek şiddetli bir surette cezalandırılmalarını talep ederiz.”¹⁹⁸

Kırşehir halkının, İstanbul’daki siyasî gelişmeleri ve hükümette meydana gelen değişiklikleri de yakından takip ettiğini görmekteyiz. Ali Rıza Paşa kabinesinin istifası üzerine çekilen telgraflar, Kırşehir halkının devlet politikasını ve yaşanan olaylar ve gelişmeleri çok yakından takip ettiğini göstermektedir. Konu ile ilgili olarak Mucur

¹⁹⁷ a.g.e., s.446 ,Bkz Dip Not 1.A.T.A.S.E., KI : 27. D.1336/21, F.2.133.

¹⁹⁸ Şahingöz, a.g.e., s. 347-348.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Nuri Bey'in Mebuslar Meclisi'ne çektiği telgrafta; Kabine'nin, yabancı devletlerin baskısı sonucu istifa ettirildiğini, yerine millî amaçlara karşı bir kabinenin kurulmak istendiğini, milletin kesinlikle böyle bir duruma katlanamayacağını bildirmiştir.¹⁹⁹

Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin istifası üzerine Keskin'den de, “Keskin Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Sadık” ve arkadaşlarının imzaları ile 5 Mart 1920 tarihinde gönderilen telgrafta: “Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin istifasını haber aldık. Yerine millî çıkarlara ve millî amaca uygun olarak çalışacak bir kabine kurulmasını arz eder, aksi halde milletin katlanamayacağını bildiririz, efendim.”²⁰⁰ denilmiştir.

Sivas Kongresi'nde (4–11 Eylül 1919) “manda” tartışmaları yapılırken, Kırşehir halkının, gerek işgaller karşısındaki tepkisi, gerekse Damat Ferit Paşa'nın izlemiş olduğu teslimiyetçi politikaya karşı, millî davayı savunan Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin istifası ve işgallere karşı gösterdikleri tepkilerden tam bağımsızlık için hareket ettikleri, bu politikanın önderi olan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına tam bir destek vererek her türlü özveride buldukları görülmektedir.

Özetle belirtirsek; Kırşehir halkı, Millî Mücadele'ye maddî ve manevî desteği vermeye çalışmıştır. Nitekim yetiştirmiş olduğu asker ve sivil kişileriyle, Millî Mücadele'ye etkin bir şekilde katıldığı gibi, güvenilir bir belde olarak da her türlü silah ve teçhizatın saklanması, sevkıyatın yapılması, dernek ve cemiyet çalışmaları ile Millî Mücadele'ye önemli katkılarda bulunmuştur.

Kırşehir ileri gelenleri ve aydınları önce Millî Mücadele'ye destek olmuş, daha sonra da inkılâpların benimsenip yayılmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sırasında Vali Yahya Galip Bey, milletvekilleri Müfit Kurutluoğlu ve M. Rıza Bey, öğretmenlerden Ömer Aydın Genç, Cevat Hakkı Tarım, Arif Sıtkı Gönendik ve Habip Arıöz gibi birçok kişinin önemli rolleri olmuştur. Ayrıca

¹⁹⁹ Mehmet Şahingöz, **Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin İstifası ve Tepkileri**, A.Ü. T.İ.T.E. Ankara, 1996, s. 226.

²⁰⁰ **a.g.e.**, s. 123-124.

Cumhuriyetin bir fazilet rejimi olarak sevilip benimsetilmesinde de üstün gayretleri görülmüştür.

III. BÖLÜM

5. 1. MUSTAFA KEMAL PAŞA’NIN MİLLÎ MÜCADELE’DEN SONRA KIRŞEHİR’LE İLİŞKİLERİ

1.1. Mustafa Kemal Paşa’nın Kırşehir’i İkinci Ziyaretleri

Millî Mücadele’ye hazırlık aşamasında yaklaşık beş gününü Kırşehir’de geçiren Mustafa Kemal Paşa’nın, Millî Mücadele’yi başarıya ulaştırıp, Cumhuriyeti kurduktan sonra da Kırşehir’i ve Kırşehir halkını unutmadığını görüyoruz.

Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı olarak 17 Ekim 1924 tarihinde saat 17.00 sularında eşi Latife Hanım ile birlikte Kırşehir’e gelmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa ve heyet, şehrin dışında Vali Atıf Bey, Belediye Başkanı Baktıroğlu Ziya Bey, Daire Başkanları ve bir kısım halk tarafından coşkulu bir şekilde karşılanmıştır. Şehrin girişinde ise bütün Kırşehirli, okullar, köy ve kasabalardan gelen kalabalık bir halk tarafından “Yaşa Büyük Başbuğumuz” şeklindeki sevgi gösterileri ve alkışlarla karşılanmıştır. Şehrin girişinden merkezine kadar uzanan cadde boyunca kurulan takların altından geçen Gazi Mustafa Kemal Paşa için kurbanlar kesilmiştir. Kırşehirli bayanlar ise Hükümet Konağı karşısındaki alanda toplanmıştır. Hükümet binasının önündeki alanda yenilikçi bir öğretmen olan Habip Arıöz Kırşehirli adına “hoş geldiniz” diyerek, Kırşehir halkının minnet, şükran ve bağlılıklarını belirten bir konuşma yapmıştır. Öğretmenin bu konuşmasında; Cumhuriyet, İnkılâplar ve yenileşme yolundaki çalışmalarında Gazi Mustafa Kemal Paşa’yı tam bir bağlılıkla izleyeceklerini söylemiş ve bu konuda güvence vermiştir.²⁰¹

Gazi Mustafa Kemal Paşa belediye başkanını, tüccar heyetlerini, memurları ve Mucur heyetini Hükümet binasında kabul etmiş ve bu sırada Gazi: “Asayişin sağlanmasında en önemli etken nedir?” diye sorunca, orada bulunanlar hep bir ağızdan; “Cumhuriyetin ilanıdır!” cevabını vermişlerdir.

²⁰¹ Tarım, a.g.e., s. 25-26; Bkz. EK:7

Burada Kırşehir Valisi Atıf Bey, Latife Hanım'a bir çift Kırşehir işi halı armağan etmiştir.²⁰² Mustafa Kemal Paşa ve yanındakiler 17 Ekim akşamı şimdiki Yeşilyurt İlköğretim Okulunda ağırlanmışlardır. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa yanında bulunan Kırşehirlilere okulun adını sormuş, onlar da burasının bir kız mektebi olduğunu söylemişlerdir. Mustafa Kemal Paşa:

“ – Yani bu mektebin adı yok mu ?”

diye sorunca oradaki ilgililerden biri:

“ – Hayır Paşam”

demiştir. Mustafa Kemal Paşa her okulun bir adının olması gerektiğini söyledikten sonra, pencereden çevreye bakarak:

“ – Bakınız, etraf yemyeşil. Bu mektebin adı Yeşilyurt olsun”

dedikten sonra kız ve erkek öğrencilerin birlikte okumaları gerektiğini de sözlerine eklemiştir.²⁰³

Geceyi Yeşilyurt İlkokulunda geçiren Mustafa Kemal Paşa, 18 Ekim Cumartesi sabahı saat: 07.30'da Ankara'ya ulaşmak üzere Kırşehir'den ayrılmıştır.²⁰⁴

1.2. Mustafa Kemal Paşa ile Kırşehirlilerin Yerköy' Tren İstasyonundaki Görüşmeleri

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Kırşehirlilerle üçüncü görüşmesi 20 Eylül 1928 tarihinde Yerköy tren istasyonunda olmuştur. Harf İnkılâbı münasebetiyle 14 Eylül 1928'de İstanbul'dan başlayan yurt gezisinde, İzmir vapuru ile Sinop'a, oradan 16 Eylül'de Samsun'a, daha sonra da Amasya, Sivas ve Kayseri yoluyla 21 Eylül 1928

²⁰² Nuri Onat, **Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Sonbahar Gezileri**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1984, s. 145–146.

²⁰³ **Atatürk ve Kırşehir Okulları**, Kırşehir Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırması, Kırşehir, 1986, s. 2.

²⁰⁴ Ahmet Bekir Palazoğlu, **Başöğretmen Atatürk**, C.I, TCMEB Eğitim Araştırmaları ve Donatım Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1991, s. 197. ; Bkz. Resim:11.

günü Ankara'ya dönmüştür.²⁰⁵ Yeni harflerin benimsetilmesi amacı ile Anadolu gezisine çıkan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, Yerköy'den geçeceği haberi alınınca, Kırşehir Valisi B. Nazım Akyürek başkanlığında altmış-yetmiş kişilik Kırşehir heyeti otomobiller ile Yerköy'e gitmiştir. Kırşehir, Yozgat, Çiçekdağı ve Yerköy halkı tarafından doldurulan istasyonun her tarafı Kırşehir'den getirilen halılar, bayraklar ve renkli radyum lambaları ile donatılmıştır. Kırşehirli ellerinde kırmızı zemin üzerine beyaz harflerle “Kırşehir Halkı Büyük Kurtarıcısını Saygıyla Selamlar” şeklinde bir pankartla; Mecidiyeliler (Çiçekdağ) ise, “Mecidiyeliler Ulu Gazisini Hürmetle Selamlar” yazılmış bir pankartla karşılamıştır. Trenden inen Atatürk ve diğer misafirler, toplanan halkı selamladıktan sonra, Atatürk:

“ - Nasıl yeni harfleri öğreniyor musunuz ?”

diye sormuştur. Kırşehir heyeti içerisinde bulunan Cevat Hakkı Tarım Bey ve orada bulunan halk hep birlikte:

“ - Yeni harfleri öğrenmek bizim için millî haysiyet ve vicdan borcudur.”

diye cevap vermiştir. Atatürk'ün bu ziyareti bir bakıma harflerin öğrenilip öğrenilmediğini denetleme niteliğini de taşıyordu. İstasyonda salona giren Atatürk, Cevat Hakkı Tarım Bey tarafından hazırlanan kara tahtaları görünce tebeşir istemiş ve Cevat Bey'e tahta başına geçmesini emretmiştir. Tam bu sırada Yozgat heyetinden bir kişi Atatürk'e bir cep defteri ile kalemini uzatarak Türk Ocağı adına imzalamalarını istemiştir. Atatürk ise:

“ - Şimdi sırası mıdır ?”

diye gülümseyerek o kişiyi tahta başına göndermiş ve şu cümleyi yazdırmıştır: “Türk Ocakları milleti tenvir için çok kıymetli bir fırsata malik bulunuyorlar”

Bu görüşme sırasında Cevat Hakkı Tarım Bey'in Atatürk'e hitaben:

²⁰⁵ Mehmet Önder, **Kırşehir Gül Destesi**, Filiz Yayınları, Ankara, 1976, s. 59-60.

“ - Paşam, Ulus’un bütün sayfaları yeni harflerle yayın yaparsa, halka daha da kolaylık yapılmış olacak”

şeklindeki teklifini yerinde bulan Atatürk, yanında bulunan CHP Genel Sekreteri Saffet Arıkan Bey’e:

“ - Saffet, not et...”

şeklinde vermiş olduğu emir üzerine, resmi gazete niteliği taşıyan *Ulus Gazetesi*, önceleri yalnızca baş sayfayı yeni harflerle çıkarırken, bu konuşmadan sonra tamamını yeni harflerle çıkarmıştır.²⁰⁶

Atatürk’ün yenilikçi düşüncelere karşı gösterdiği olumlu yaklaşımından cesaret bulan Cevat Hakkı Bey, ikinci bir öneride bulunarak:

“ - Paşam, halkımız (ch) harflerini birleştirerek (ş) şeklinde okumakta güçlük çekiyor. (s) harfine (,) sedil²⁰⁷ işaretini koyarak (ş) harfi şeklinde yazılırsa kolaylık olur kanısındayım”

diye bir teklifte bulunmuştur. Bu isteği de akla yakın bulan Atatürk:

“ - Saffet, bunu da not et” emrini vermiştir.²⁰⁸

Daha sonra Atatürk orada bulunanlara yeni harflerle yazılmış okuma kitabından parçalar okutmuş, bazı yazım kuralları ve ifade yanlışlıkları üzerinde durmuş ve düzeltmeler yapmıştır.

Kırşehir’e ilk gelişlerinde kendisini son derece sıcak ve saygıyla karşılayarak fener alayı düzenleyen, yaptıkları konuşmalar ve uğurlanışı sırasında büyük ilgi gösteren Öğretmen Ömer Aydın Bey’i görünce, hemen kendisini hatırlamış, burada da ona övgü

²⁰⁶ Bu hususta Kırşehir heyetiyle birlikte Yerköy’e giden ve bu olaya tanık olan Öğretmen Arif Sıtkı Gönendik, o günkü gelişmeleri 24 Nisan 1973 tarihinde yazmış olduğu mektubunda belirtmektedir. Bkz. EK:8.

²⁰⁷ Develioğlu, **a.g.e.** de bu kelime “askı” diye tanımlanmaktadır.

²⁰⁸ Öğretmen Arif Sıtkı Gönendik’in Yerköy’e ait anılarını içeren söz konusu mektubun aslı Kırşehirli Gazeteci Dursun Yastıman Bey’in özel arşivinde bulunmaktadır. Bkz. Ek:8

dolu sözler söylemiş ve “Türk milleti’nin Nurlu Ordusu, Yüksek Erkânı Muallimler, cidden milleti kendilerine minnettar kılacak vaziyette bulunuyorlar”²⁰⁹ cümlesini yazdırarak, bu şerefli eğitim ordusuna karşı yüksek takdirlerini ve sevgilerini bir kez daha açıklamıştır.

Atatürk daha sonra, Çiçekdağı İlçesi İlkokulu Başöğretmeni (Müdürü) Oğuz Bey’e de bir cümle yazdırarak, ilçedeki yeni harfleri öğrenme ve öğretme çalışmaları hakkında bilgi almıştır.

Bu teftişi sırasında, yeni harfleri öğrenmeye bir hafta önce başlamış olan Naci Genç ve Nesibe Gönendik adlı öğretmenlerin, yeni harflerle kusursuz okuyup yazdıklarını gören Atatürk, son derece memnun olmuş ve inkılâplarının benimsenerek hayata geçirilmiş olmasından engin bir mutluluk duymuştur. Mustafa Kemal Paşa uygun ortamı ve konuyla ilgilenen öğretmenleri bulunca, yol yorgunu olmasına rağmen istasyon binasında bir saatten fazla bir süre yazım kuralları ile ilgili birçok konuda aydınlatıcı açıklamalar yapmıştır. Daha sonra kendisi için hazırlanan koltuğa oturan Atatürk, Cevat Hakkı Tarım Bey’in uzattığı okuma kitabını, 20 Eylül 1928 tarihini yazarak imzalamıştır.²¹⁰ Daha sonra bu konuda Atatürk, kendi imzası ile 21 Eylül’de Ankara’dan telgrafla Valiliklere yeni yazım kuralları ile ilgili bir genelge göndermiştir.²¹¹

1.3. Mustafa Kemal Paşa’nın Kırşehir’i Üçüncü Ziyaretleri

Mustafa Kemal Paşa’nın Cumhurbaşkanı sıfatıyla Kırşehir’e son gelişleri 1 Şubat 1934²¹² tarihindedir. 31.01.1934 gecesi saat 02.00’ sularında maiyetiyle birlikte

²⁰⁹ Tarım, **a.g.e.**, s. 9.

²¹⁰ **a.g.e.**, s. 9-10.

²¹¹ **a.g.e.**, s. 12.

²¹² Ali, **a.g.e.**, s. 98-99. Önder, **Kırşehir Güldestesi**, s. 60.; Önder, **Atatürk’le Adım Adım Türkiye**, s. 226., Atatürk’ün Kırşehir’e söz konusu gelişini ile ilgili olarak 1973 **Kırşehir İl Yıllığı** sayfa 22’de ve Cevat Hakkı Tarım’ın **Atatürk Kırşehir’de** adlı eserinin 14. sayfasında geliş tarihi 1933 olarak belirtilmektedir. Bu tarih yanlış olup, doğrusu 1 Şubat 1934’tür. Mehmet Önder’in **Atatürk’le Adım Adım Türkiye** adlı eserinin 225. sayfasında ise Atatürk’ün söz konusu gelişinden bahseden yazı, ikinci gelişini olarak başlıklandırılmıştır. Oysa Atatürk’ün Kırşehir’e ikinci gelişini 17 Ekim 1924 tarihinde gerçekleştirmiştir. 1 Şubat 1934’teki ziyaret, Atatürk’ün Kırşehir’i üçüncü ziyareti olmaktadır.

Çankaya'dan hareket eden Atatürk, saat 05.30'da Balâ'ya gelmişlerdir. Balâ'da verilen iki saatlik mola sırasında Atatürk, halkın ileri gelenleri ve hükümet yetkilileri ile görüşmüştür. Beynam'dan itibaren yoğun kar ve tipi altında Kırşehir'e kadar devam eden yolculuk takriben 15–16 saat kadar sürmüştür. Heyeti, Kırşehir Valisi Kaman'ın kuzeyinde karşılamıştır.²¹³ Çok şiddetli bir kış günü gerçekleştirilen bu ani ziyaretin nedenini Kılıç Ali şöyle anlatmaktadır: “Bir gece Ankara'da uykumun arasında telefon çaldı. Başyaver:

– Derhal seyahate çıkılıyor. Hemen köşke gelmenizi emir buyurdular dedi. Saate baktım. Vakit, gece yarısını hayli geçmişti. Hazırlandım, Köşke gittim. Meğer o gün Gazi, Kırşehir İdare-i Hususiye Muallimlerinden, birkaç aydan beri maaş alamadıklarından dolayı şikâyet mektubu almış. Sofrada bulunan alâkalı Vekilden, muallimlerin niçin birkaç aydır maaş alamadıklarını sormuş. Vekil Bey de:

– Havalarda kış, belki de onun için postalar işleyememiştir' diye söylemiş. Gazi, bu cevap üzerine:

– Ya !.. Demek şimdi muhasaradayız, öyle mi? O halde şimdi kalkar, gider, hem yolu açarız; hem de Kırşehir'de muallimlerin dertlerini yakından dinleri” demiş ve derhal hareket emrini vermiştir.

Mevsim kış, hava fena halde yağışlı ve soğuktu. Gazi sofrada davetli bulunanlardan bazılarını da beraberlerine alarak, gece yarısından sonra yola çıktı. Hava o kadar puslu idi ki, bir ara yolu kaybettik. Bir köyün kahvesine sığındık. Kahvenin sac sobasını yaktırdık. Isındıktan sonra tekrar yola devam ettik.

Ertesi günü (1 Şubat 1934), Kırşehir hududuna girmiştik. Protokol talimatnamesi gereğince Vali, başında silindir, arkasında firak olduğu halde hududa gelmiş, Gazi'yi karşılıyordu. Bu esnada Gazi'nin otomobili bir tarlaya saplanmış, etraftan yetişen köylüler, otomobili kurtarmaya çalışıyorlardı. Vali de o resmi

²¹³ Orhan Topçuoğlu, **Atatürk Günlüğü**, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara, 1989, s.14.

kıyafetiyle, çamurlar içinde köylülere, jandarmalara emirler veriyordu. Gazi, Vali'nin haline baktı, gülerek:

– İşte nazari yapılan talimatnameler, hatta kanunlar, günün birinde böyle gülünç olurlar” diyerek Vali'nin haline acıdı ve derhal arkasına kalın bir palto giymesini tavsiye ederek, zahmetlerinden dolayı kendisine teşekkür etti.

Birçok zorluklardan, zahmetlerden sonra, nihayet Kırşehir'e girildi. Muallimler çağrılarak, hepsi ayrı ayrı dinlendi ve Konya üzerinden Ankara'ya dönüldü.”²¹⁴

Bu yolculuk sırasında Atatürk'ün otomobili, Kaman Kocapınar mevkiinde çamura saplanmış, yakın köylerden yardıma gelen köylülerin camızlarının (Manda) yardımı ile araçlar çamurdan çıkartılabılmıştır. Bu sırada yakınlarda bulunan Dedelerin çiftlik evinden gelen kahvaltı sofrası ile kahvaltı yapmışlar, sofranın Dedelerin Mustafa tarafından hazırlatıldığını öğrenince;

“-Dede ata demektir. Ata evladını düşünür. Sağ olsun”

Diye sofrayı hazırlatanlara teşekkür etmiştir.²¹⁵ Atatürk ve arkadaşları Şevket Çavuş'un (Aslan) handa bir müddet istirahat eder. Kaldıkları yerin yakınında bulunan çeşmenin suyunu çok beğendiğini söylemesi üzerine, yöre halkı bu pınara “Paşapınarı” adını verir. Atatürk, Kaman belediye başkanına da Ankara yolunu geçmesi gereken güzergâhı tarif eder. Daha sonra açılan bu yola Kamanlılar “Atatürk Caddesi” adını verirler.²¹⁶

Bu beklenmedik ziyaretle ilgili olarak Kırşehir'de de bir hareketlilik başlamış, haberi duyan ve yola çıkan Cevat Hakkı Tarım Bey, karşılaştığı birinci dönem TBMM'de Kırşehir Milletvekili olarak görev yapan A. Müfit Kurutluoğlu'na;

“ - Bu karda kıyamette bu seyahatin sebebi nedir acaba?” diye sormuştur. Müfit Bey de:

²¹⁴ Ali, **a.g.e.**, s. 100-101.

²¹⁵ Soyadı kanunu çıktıktan sonra, Dedelerin Mustafa ve akrabaları Atatürk'ün bu iltifatından dolayı kendilerine “Ata” soyadını almışlardır. Bkz, Şahin, **a.g.m.**, s.14

²¹⁶ Aynı yer.

“ - Bilirim Hazreti, O bir şeye karar vermesin yoksa... Muhali mümkün kılar...”²¹⁷ demiştir.

Vali B. Nazım Akyürek’in sadece jandarma kumandanı ile Atatürk’ü karşılamaya gittiğinin duyulması üzerine, başta Cevat Hakkı Tarım Bey ve eşi, Turgut Çopuroğlu ve kızı, Ortaokul öğretmenlerinden Arif Sıtkı Gönendik ve eşi Öğretmen Nesibe Hanım ile Müfit Bey’in Eşi Mihribanu Hanım tarafından oluşturulan grup “Dağ başını duman almış” marşını söyleyerek Özbağ mevkiine kadar gitmiştir. Havanın aşırı soğuk olmasından dolayı akşam karanlığına kalacaklarını düşünen karşılayıcılar, şehir girişindeki hastane önünde bekleyen halkın arasına katılmak için tekrar dönmüşlerdir. Atatürk, yanında bulunan Kılıç Ali Bey, Afet İnan, Falih Rıfkı Atay, Ruşen Eşref Ünaydın, bazı komutanlar ve diğer arkadaşları ile birlikte Balâ-Kaman üzerinden Kırşehir’e gelmiştir.²¹⁸ Atatürk ve diğer misafirleri getiren otomobil konvoyu, coşkulu sevgi gösterilerinde bulunan kalabalığın önünde durmuştur. Atatürk, otomobilinden inerek, ön safta bulunan hükümet erkânı ve ileri gelenlerle el sıkıştıktan sonra, hastaneye gitmiş, hastaları ziyaret etmiş ve Müfit Bey’in eşi ve yanındakilerle de tanıştıktan sonra, büyük bir kalabalık eşliğinde, kendisi için hazırlanan Halk Partisi binasına gelmiştir. Ani yapılan bu yolculuk, Ankara’daki makamları da telaşa düşürmüştü, yola çıkılmadan önce her türlü güvenlik tedbirlerinin alınması ve özel bir karşılama töreninin düzenlenmesi yönünde çekilen telgraf nedeni ile Kırşehir Valisi B. Nazım Bey Atatürk’ün gelişini halka duyuramamıştır.²¹⁹

Atatürk ve misafirler çay ve kahvelerini içip, bir süre dinlendikten sonra, görüşebilmek için kapıda bekleyen Kırşehir ileri gelenlerine doğru kızgın bir şekilde hızla yürüyerek dışarı çıkmışlardır. Atatürk’ü kızdıran durum ise; Atatürk’ün parti başkanından, misafirlerin nerede kalacağını sorması üzerine, bir Genel Meclis Üyesi’nin Arap harfleri ile yazdığı yazıyı Atatürk’e uzatmış olmasıdır. Atatürk: “Ben böyle yazı tanımıyorum” diyerek kâğıdı fırlatmış ve dışarı çıkmıştır. Atatürk’ün üzülmeye neden

²¹⁷ Tarım, **a.g.e.**, s. 14.

²¹⁸ Mehmet Önder, **Kırşehir Güldestesi**, Filiz Yayınları, Ankara, 1976, s. 60.

²¹⁹ Tarım, **Atatürk Kırşehir’de**, s.14–15–16–17.

olan bu olay, orada bulunan Kırşehir halkını da son derece üzmüştür. Şehir merkezinin Kuzeydoğusu'na düşen İmaret Mahallesiindeki (Celal Efendi'ye ait) Vali Konağı'na gitmek için yola çıkan Atatürk, şehir merkezi ile Vali Konağı arasındaki yolun, son derece kötü ve çamurlu olması nedeniyle, Vali'nin arabası, konağa gelirken çamura saplanmıştır. Yolun kötülüğünden Atatürk de rahatsız olmuş ve bu konuda Vali Bey ile aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir. Atatürk::

“ - Oturduğunuz ev çok güzel, hangi sokaktan gidiyorsunuz ?”

Vali, pencereden dar ve çamurlu bir sokağı gösterir. Atatürk ise:

“ - Kaç yıldır bu evde oturuyorsunuz ?” diye sorar. Vali:

“ - Yedi yıldır” deyince Atatürk kaşlarını çatar. Atatürk:

“ - Eve her gidiş-gelişte sokağa bir taş koysaydınız, bu çamur sokak kaldırım olurdu. Yazık!”²²⁰ diyerek üzüntülerini belirtmiştir. Akşam Vali konağında yenilen yemek sırasında Atatürk, A. Müfit Kurutluoğlu Bey'i sormuş, Vali Bey de, dava takibi için yakın kazalardan birine gittiğini, olsaydı sofrada mutlaka bulunacağını söylemiştir. Bunun üzerine Atatürk:

“ – Hoca burada olmasalardı, eşi onun iznini almadan karşılamaya gelmezdi. Ben Hocanın memleketine misafir olarak geldim. Eski arkadaşlığımızın hatırını sayarak, gelmeleri icap ederdi. Hoca, eşini göndermek suretiyle Türklerin güzel bir geleneğini ihya etmiş oldular. Selâmlarımı söylersiniz” diyerek durumun farkında olduğunu ve Müfit Kurutluoğlu ile aralarındaki siyasî dargınlığı yumuşatmak istediğini açıklayan bir konuşma yapmıştır.²²¹ Atatürk, geceyi Vali konağında geçirdikten sonra 2 Şubat 1934'de Yerköy üzerinden Yozgat'a gitmek üzere, kendisini uğurlamak için gelen Kırşehirlilerle vedalaştıktan sonra diğer arkadaşlarını da beklemeden yola çıkmıştır.²²²

²²⁰ Önder, **a.g.e.**, s. 61.

²²¹ Tarım, **a.g.e.**, s.17.

²²² Bkz. Resim: 8.

Vali B. Nazım Bey, Cevat Hakkı Tarım Bey'e daha önce Adana Valisi olduğu sıralarda Mustafa Kemal Paşa'nın Halep'ten dönerken Adana'ya uğradığını ve aralarında şöyle bir konuşmanın geçtiğini belirtmiştir. Atatürk:

“ - Vali Bey, Vali Bey! Bu memleketi hürriyet ve istiklâline kavuşturacak en acil ve cezrî tedbir, Anadolu'nun bağrında millî bir hükümet kurmaktır. Bu işe hemen burada başlayabiliriz...!”

şeklindeki ifadesine karşı, Vali Bey'in:

“ - Paşam, İstanbul'da altı yüz asırlık bir Saltanat ve Hilafet, onun kurulmuş bir hükümeti mevcut, ordularımız bu vaziyette, düşmanlar memleketin bi çok aksamını istilâ etmiş bir halde iken, böyle bir teşebbüse girişmek, bilmem ki nasıl karşılanır ?”²²³

diye cevap verdiğini söylemiştir. Bu ifade ile Vali B. Nazım Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı iken söylediklerini, o zaman için gerçekleştiremeyecek bir hayal ürünü gibi karşılamış olduğunu, oysa bu düşüncenin artık düşünce olmaktan çıkıp, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurmuş olduğunu dile getiriyordu.

Kırşehir Valisi B. Nazım Bey'in, olumsuz durumu Atatürk tarafından tespit edilmiş, fakat emekliliği yaklaştığı için hemen görevden alınmamıştır. Atatürk bu konuda da lütuf göstererek, B. Nazım Bey'in Ordu Valiliği'ne tayinini yaptırıp, emekli olması için gereken zamanı burada fazlasıyla doldurarak, emekliliğe ayrılmasını sağlamıştır.

Kırşehir'den ayrılan Atatürk ve arkadaşlarının, bir gün de Yozgat'ta kalacaklarını öğrenen Yozgat Valisi Bekir Sami Bey, karla kapalı olan yolları açtırarak heyetin Yozgat'a rahatlıkla ulaşmalarını sağlamıştır.

Atatürk'ün Kırşehir'e bu son gelişlerinin anlam ve önemi üzerinde biraz düşünülürse, O'nun muazzam askerlik kabiliyeti yanında devlet yönetimindeki üstün

²²³ Tarım, a.g.e., s. 19.

başarısına, öğretmenlere verdiği değerle, eğitim ve öğretim konusundaki hassasiyete, ülke yönetimi söz konusu olduğunda suiistimaller hususundaki tavizsiz tutuma, en kritik günlerde kurtuluş savaşına destek veren Kırşehirli öğretmenleri unutmayarak kar ve tipinin yoğun olduğu çok şiddetli bir kış gecesinde uzun ve zahmetli bir yolculuktan sonra Kırşehir'e gelerek vefalı kişiliğe, ayrıca sabırlı ve hoşgörülü bir karaktere sahip mükemmel bir lider olduğu açık bir şekilde görülür.

6. 2. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA KIRŞEHİR

Kırşehir halkının, Atatürk ilke ve inkılaplarına, cumhuriyet yönetimine, demokrasiye sahip çıkacağını, bu konuda Atatürk'ün yanında yer alacağını, daha 24 Aralık 1919'dan itibaren yörenin ileri gelenleri ve aydınlarının Atatürk'e gösterdikleri teveccühten açık bir şekilde anlamak mümkündür. Nitekim sonraki yıllarda Cumhuriyetin ilk yıllarında Kırşehir halkı, geleneksel olarak halıcılık mesleğini, kendi evlerinde kurdukları el tezgâhlarıyla sürdürmüşlerdir. Nitekim halıcılık günümüze kadar az da olsa geleneksel yöntemlerle Kırşehirli kadınlar tarafından devam ettirilmekte ve aile bütçesine katkı sağlanmaktadır. Zamanımızda ise Kırşehir ekonomisi tarım, bağcılık, meyvecilik ve hayvancılığa dayanmakta olup henüz sanayi alanında ilerleme gösterememiştir.

2.1 Atatürk Döneminde Kırşehir'deki Yöneticiler

2.1.1 Milletvekilleri

Son Osmanlı Mebusan Meclisinde Kırşehir Milletvekilleri (12 Ocak 1920)

1-Ali Rıza Bey

2-M. Rıza (silsüpür) Bey

I. Devre Milletvekilleri (23 Nisan 1920)

1-A. Müfit (Kurutluoğlu) Bey

2-M. Rıza (silsüpür) Bey

3-Yahya Galip (Kargı) Bey

4-Bekir (Kocaoğlu) Efendi

5-Cemalettin (Çelebi) Efendi

6-Cevdet (Seçkin) Bey

7-Sadık (Savtekin) Bey

II. Devre Milletvekilleri (11 Ağustos 1923)

1-Lütfi Müfit (Özdeş) Bey

2-A. Rıza Bey

3-Refik İsmail (Kakmacı) Bey

4-Yahya Galip (Kargı) Bey

5-Mahbup Bey

6-Şevket Turgut Bey

III. Devre Milletvekilleri (1 Kasım 1927)

1-Lütfi Müfit (özdeş)

2-Yahya Galip (Kargı) Bey

3-Haşim (Börekçi) Bey

IV. Devre Milletvekilleri (4 Mayıs 1931)

1-Lütfi Müfit (Özdeş) Bey

2-Haşim (Börekçi) Bey

3-Serdar Ahmet Bey

V. Devre Milletvekilleri (1Mart 1935)

1-Lütfi Müfit Özdeş

2-Haşim Börekçi

3-Mehmet Seyfeli

4-Ali Rıza Esen

2.1.2 Valiler

1919 yılından itibaren Cumhuriyet dönemine kadar Kırşehir’de görev yapan mutasarrıflar:

1-Necip Bey (1919)

2-Ekrem Bey (1920)

3-Sait Bey (1920)

4-Fatih Bey (19229)

5-Atıf Bey (1923)

1939 yılına kadar görev yapan Kırşehir Valileri:

1-İbrahim Nazım Bey (1925–1927)

2-Safa Apaydın Bey (1927–1928)

3-B.Nazım Akyürek (1928–1934)

4-A.Mithat Salyam (1934–1939)

2.2 Kırşehir'deki Gelişmeler

Bilindiği gibi Mustafa Kemal Paşa, kurtuluş mücadelesi ile birlikte toplumun her alanında kapsamlı bir yenilik hareketini de başlatmıştı. Siyasi, kültürel, hukuk, eğitim, sosyal ve ekonomik alanda yapılan inkılâplarla Türk halkının ilerlemesinin önündeki engeller kaldırılmıştı. Ülkenin genelinde olduğu gibi Kırşehir ve çevresi de dünyadaki gelişmelere açılmış, modern çağdaş demokratik ve teknik gelişmelerden payını almaya başlamıştır.

Kırşehir ve yöresinde kuruluş yıllarındaki ekonomik faaliyetler genellikle tarım, hayvancılık, bağcılık, meyvecilik ve halı dokumacılığı şeklinde görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, uzun süren savaşlar nedeni ile tarım alanındaki iş gücü faaliyetleri çoğunlukla kadınlar tarafından yürütülmüştür. Savaşın sona ermesi ile birlikte erkeklerin de üretime katılmaları ve Cumhuriyet dönemindeki önemli yatırımlarla birlikte, Kırşehir'de de diğer illerde olduğu gibi ekonomik alanda hızlı bir canlanma başlamış, halkın refah seviyesi hızla yükselmiştir.

28 Ekim 1927 tarihinde Cumhuriyet döneminde yapılan 1. nüfus sayımında il genel nüfusunun 127,067'ye ulaştığı görülmüş, 1935 yılındaki 2. nüfus sayımında ise %17 oranında artarak 145,932 olmuştur.²²⁴ Halen Ankara ve Kayseri gibi iki büyük vilayet arasında olmasına rağmen Kırşehir'in nüfusla birlikte birçok yönden hızla geliştiği görülmektedir.

2.3 Kırşehir Halkının Atatürk İlke ve İnkılâplarına Bakışı

Henüz Millî Mücadele'ye hazırlık döneminde iken Kırşehir'de faal olan kişiler arasında öğretmenlerin de önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. Mucur'da, Mustafa Kemal Paşa'nın karşılanması sırasında ailesi ile birlikte törene katılan öğretmen Servet Fikret Hanım, Kırşehir merkezde Ömer Aydın (Genç) Bey, Öğretmen Cevat Hakkı

²²⁴ Kırşehir İl Yıllığı, 1993, s. 45.

(Tarım) Bey, Habip (Arıöz) ve Tayyip Bey gibi öğretmenler millî birlik ve beraberliğin oluşmasında önemli rol oynayan seçkin kişiler olarak görülmektedirler. Ayrıca bu yurtsever kişiler, Kırşehir'deki dernek ve cemiyetlerin çalışmalarında da aktif görevler üstlenmişler, yukarıda bahsettiğimiz kurtuluş mücadelesine verilen destekle birlikte, Atatürk ilke ve inkılâplarının tanıtılıp benimsetilmesinde de yöre halkına önderlik yapmışlardır. Millî mücadeleye ve Atatürk'e en baştan beri inanan Kırşehir aydınları inkılâpların benimsetilip yaşatılmasında da adeta halkla bütünleşmişler, Atatürk'ün görüş ve düşüncelerinin aksine bir yapılanmaya asla müsaade etmemişlerdir.

Eylül 1928'de Yeni Türk harflerinin benimsetilmesi amacı ile çıkılan yurt gezisi sırasında Atatürk'ün Yozgat'a bağlı Yerköy ilçesinden geçeceğini duyan Kırşehir halkının, ilçelerinden de katılan vatandaşlarla birlikte, 127kilometre uzakta olmasına ve de o günün ulaşım imkânsızlıklarına rağmen, kalabalık bir grubun Yerköy tren istasyonuna gelerek Atatürk'le görüşmüş olmaları, hem halkın Atatürk'e bağlılığını ve sevgisini, hem de yapılan inkılâpları ne kadar yakından takip ettiklerini gösterir. Ayrıca bu buluşma sırasında Kırşehirli öğretmenler tarafından yapılan önerilerin, Atatürk tarafından ne kadar önemsendiği ve değer verildiğini de görmek mümkündür. Yeni Türk harflerinin daha çabuk öğrenilebilmesi için gazetelerin yeni harflerle yayınlanması fikri hemen hayata geçirilmek istenmiş, nitekim yaklaşık iki ay içinde gazeteler puntolarını yeni harflere göre ayarlayarak yayınlarına devam etmeye başlamışlardır. Kırşehirli öğretmenler de gece kursları düzenleyerek halkın yeni harfleri bir an önce öğrenmesi için çalışmışlardır.²²⁵ Yeni Türk alfabesine, diğer Batılı alfabelerde bulunmayan “ş” harfinin de Kırşehirli öğretmen Cevat Hakkı Tarım Bey'in önerisi ile girmiş olması, Kırşehir halkının inkılâpları nasıl sahiplendiğini ve bu konudaki samimiyetini açıkça ortaya koymaktadır.

1973 yılında Kırşehir'de vali olarak görev yapan Sayın Mustafa Bezirgân öncülüğünde, Millî Mücadeleye katılmış, Atatürk'ü tanımış olanlarla yapılan röportajlar, halkın Atatürk'e ve inkılâplarına bakışı hakkında bize çok önemli bilgiler vermektedir. Kırşehir'in Mucur ilçesine bağlı Karkın köyü doğumlu Derviş Taşdemir ile yapılan

²²⁵ Kırşehir İl Yıllığı, 1973, s. 20.

röportajda, Atatürk'ün kurtarıcı bir önder olarak ortaya çıkmasının önemi ile kurtuluş yıllarında yaşanan sıkıntıların boyutu açıkça anlaşılmaktadır.

“Ben Mucur’un Karkın köyünden Ahmet oğlu 1313 (1897) doğumlu Derviş Taşdemir’im. I. Dünya Savaşında, Arabistan’dan Batum’un Çürüksu’ya, oradan tekrar Arabistan ve sonra Ankara... Mustafa Kemal Paşa’nın geldiğinde ben oradaydım... Yol boyunu asker ve başıbozuk doldurmuş... Selam vererek geçti, iki tarafa... Ben çok yer gördüm, çok olay geçti başımdan. Ama ben şunu bilirim. Bu vatani kurtaran O idi. Mustafa Kemal Paşaydı... Ülkemizi, yılan elinden kurtarır gibi kurtardı düşman elinden... Mustafa Kemal Paşa Ankara’ya geldiğinde, halkın coşkun gösterisine, İngilizler şaşkın şaşkın bakarlardı duvar artlarından. Muhipler Cemiyeti kuracaklardı Ankara’da... Bir haftaya kalmadı, gittiler Ankara’dan.”²²⁶

1919–1939 yılları arasında Kırşehir halkının sosyal ve kültürel yapısı hakkında maalesef şu an için fazla bir bilgiye sahip değiliz. Yalnız, mücadele yıllarında Türk Ocağı ve Gençler derneğinin yöneticilerinden olan ve halk arasında “Hacı Bey” diye bilinen Sıtkı Doğu’nun kızı Neriman Hanımın özel arşivindeki resimler, Osmanlı devleti döneminde birçok müesseseye girmiş olan taassubun, diğer Anadolu vilayetlerinde olduğu gibi Kırşehir’de benimsenmediğini Atatürk Cumhuriyetinin değerlerinin ise hemen sahiplenildiğini açıkça ortaya koymaktadır.²²⁷

²²⁶ Kırşehir İl Yıllığı, 1973, s.24.

²²⁷ Bkz, Resim:13., 14., 15., 16., 17., 18.

SONUÇ

Çalışmalarımızı yürütürken, Kırşehir halkının Millî Mücadele dönemine ait yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve eldeki bazı bilgilerde de birçok yanlışlıkların bulunduğunu, halk arasında gittikçe değişen söylentilerin sürüp gittiğini üzülenek gördük. Daha önce yazılmış birçok eserdeki, konumuzla ilgili yanlışlıklara yeri geldikçe işaret etmeye ve eldeki bilgiler ışığında düzeltmeye çalıştık. Ayrıca, Millî Mücadele yıllarındaki iletişim araçlarının yetersizliğine rağmen Kırşehirlili öğretmenlerin ve aydınların ülke gündemini takip etmedeki üstün gayretleri, isabetli görüşleri ve sorumluluk anlayışları karşısında bugün dahi hayretler içerisinde kaldığımızı ifade etmek istiyoruz. Kırşehir halkının, Millî Mücadelenin başından itibaren Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının yanında yer alması, kurdukları dernek ve cemiyetler ile Millî Mücadele'den yana bir tutum izlemeleri, işgaller karşısında gösterilen duyarlılık ve tepkiler, gerçekten Kırşehirliler için takdir edilecek önemli davranışlardır. Bu davranışların gelecek kuşaklar tarafından bilinmesinin ne denli yararlı olacağını takdirlerinize sunuyoruz.

I.Dünya Harbi'nden hemen sonraki günlerde Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin emrine girerek Millî Mücadele'ye destek veren M. Rıza Bey'in, bir hukuk devleti olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı tutum ve tavrı, hukuk açısından sakınca teşkil etmiş ve daha önce yaptığı olumlu katkılarının da boşa gitmesine neden olmuştur.

Kırşehir halkı sadece savaş yıllarında değil, ilke ve inkılâpların benimsenip yerleştirilmesinde de Atatürk'ün yanında yer alarak çağdaş ve modern bir cumhuriyetin kuruluşunu desteklemişlerdir.

Yapılan çalışmalar sonucunda; Kırşehir halkının kuvvetli önsesiziyle, Millî Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer aldığı ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun temel harcında görev üstlendiği görülmüştür.

1919'un Aralık ayında Kayseri-Ankara arasında geçen tarihi yolculukla ilgili olarak yaptığımız çalışmanın yakın tarihimize ışık tutması, daha fazla ve doğru bilgilerin ortaya

ıkması açısından yararlı olmasını temenni ediyor, çalışmamızın ülkemiz ve tarihimiz açısından hayırlı olmasını diliyoruz.

KAYNAKÇA

- ADIVAR, Halide Edip; **Türk'ün Ateşle İmtihanı**, Atlas Kitapevi, İstanbul, 1983.
- AKŞİN, Sina; **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele**, Cem Yayınevi İstanbul, 1992.
- ALİ, Kılıç; **Atatürk'ün Hususiyetleri**, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.
- Ankara İstiklâl Mahkemesinin 43. 108 tevhid 1341 (1925) tarih ve 16 nolu kararı
- ARMSTRONG, H.C.; **Bozkurt**, Arba Yayınları, İstanbul, 1998
- ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Nutuk**, TTK, Ankara, 1989.
- AYBARS, Ergün; **İstiklâl Mahkemeleri**, İleri Kitapevi Yayınları, İzmir, 1995.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya; **Suyu Arayan Adam**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya. **Tek Adam**, C.1., Remzi Kitapevi, İstanbul, 1999
- BARDAKÇI, Cemal; **Alevilik-Ahilik Bektâşilik**. Vilayet Matbaası, Ankara, 1970.
- BARDAKÇI, İlhan; Taşhan'dan Kadife Kaleye, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1975.
- BAYKAL, Bekir Sıtkı; **Heyet-i Temsiliye Kararları**, TTK, Ankara, 1974.
- BELEN, Fahri; **Türk Kurtuluş Savaşı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983
- CEBESOY, Ali Fuat; **Millî Mücadele Hatıralarım**, Vatan Neşriyatı, İstanbul, 1953
- CEBESOY, Ali Fuat; **Sınıf Arkadaşım Atatürk**, C. I. , Cumhuriyet Gazetesi Yayını, İstanbul, 1997
- Cumhuriyet Gazetesi, "Heyet-i Fesadiye" 12 Ocak 1926
- ÇOKER, Fahri ve Bşk.; **Türk Parlamento Tarihi**, TBMM Yayınları, Ankara, 1994.

DENİZLİ, Hikmet; **Sivas Kongresi Delegatesi ve Heyet-i Temsiliye Üyeleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996

DEVELİOĞLU, Ferit; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi, Ankara, 1986.

DİNAMO, Hasan İzzettin; **Kutsal İsyân**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1970.

DURMAZ, Selehattin; “Çiçekdağı (Mecidiye) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Çapanoğlu İsyânına Karşı Gösterdiği Yararlılıklar” http://www.mudafaaihukuk.com.tr/arsiv/-subat02_16.html, 20/06/2006

ERDAHA, Kamil; **Millî Mücadelede Vilayetler ve Valiler**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1975.

ERDOĞAN, Şermin ve bşk., **Kırşehirliiler Rehberi**, Er Ajans Reklamcılık Hizmetleri, İstanbul, 1991

EROĞLU, Hamza; **Türk İnkılâp Tarihi**, Savaş Yayınları, Ankara, 1990.

GÖNENDİK, Arif Sıtkı; “Atatürk’ün Yerköy’ü Ziyareti Hakkında Hatıra Mektubu”, Ankara, 1973. KARDEŞ, Sırrı; **Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir’de**, C.H.P. Halkevleri Bürosu Yayınları, Ankara, 1950.

“*İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*”, **Türk İstiklal Harbi**, C.VI. T. C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Ankara, 1974

JASCHKE, Gotthard. “Misak-ı Millî ve Mustafa Kemal”, Cumhuriyet Gazetesi, 2 Şubat 1922

KANSU, Mazhar Müfit; **Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

KARABEKİR, Kazım; **İstiklâl Harbimiz**, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960

KARS, Zübeyr; **Millî Mücadelede Kayseri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1993.

Kırşehir Askerlik Şubesi Kayıtları.

Kırşehir İl Yıllığı. Ankara, 1973.,1993.,1998.

KUTAY, Cemal; **İstiklâl Savaşımızın Maneviyat Ordusu**, Yelken Matbaası, İstanbul, 1977.

MUMCU, Ahmet; **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996.

MUMCU Uğur; **Kürt-İslam Ayaklanması, 1919-1925**, Um:Ag Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993

NUR, Rıza; **Hayat ve Hatıralarım**, Altınçağ Yayınevi, İstanbul, Tarihsiz.

NURAL, Mustafa Hilmi; *“Atatürk’ün Kırşehir’i İlk Ziyaretleri”*, **Halkın Sesi Gazetesi**, sayı: 191–193, Kırşehir, 1962

OKER, Hasan Hüseyin Baha; *“Atatürk’ün Mucur’a Gelişi”*, (yayımlanmamış hatırat)

ONAR, Mustafa; **Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları**, C.I., Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.

ORANLI, Ziya; **Atatürk’ün Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Anıları**, TTK, Ankara, 1967.

OZANKAYA, Prof. Dr. Özer; **Cumhuriyet Çınarı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997

ÖNDER, Mehmet; **Atatürk’le Adım Adım Türkiye**, Kültür Ofset Matbaacılık, Ankara, 1984.

ÖNDER, Mehmet; **Atatürk Evleri, Atatürk Müzeleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1988.

ÖNDER, Mehmet. **Kırşehir Güldestesi**, Filiz Yayınları, Ankara, 1976.

ÖZALP, Kazım; **1912-1922 Millî Mücadele**, TTK, Ankara, 1988.

ÖZEL, Mehmet; **Atatürk Albümü**, Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü. Ankara, 1996.

PALAZOĞLU, Ahmet Bekir; **Başöğretmen Atatürk**, TCMEB Eğitim Araştırmaları ve Donatım Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1991.

SAKALLI, Bayram; **Ankara ve Çevresinde Millî Faaliyetler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

SAKALLI, Bayram; **Cumhuriyetin İlk Yıllarında “Keskin” Gazetesi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

SARIHAN Zeki; **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, C.I, TTK, Ankara, 1993

SARIKOYUNCU, Ali, **Millî Mücadelede Din Adamları** ,_C.II., Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

SELEK, Sabahattin; **Anadolu İhtilali**, Cem Yayınları, İstanbul, 1976.

SELEK, Sabahattin; **Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 1982,

ŞAHİN, Yaşar; *“Mustafa Kemal Paşa ve Kırşehir”*, **Kırkkültür**, Sayı: 7, Çetin Ofset A.Ş., Ankara, 2005, s.10-14

ŞAHİNGÖZ, Mehmet; **Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası ve Tepkileri**, A.Ü. T.İ.T.E., Ankara, 1996.

ŞAHİNGÖZ, Mehmet; **İzmir, Maraş ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler**, A.Ü. T.İ.T.E. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1986.

ŞAPOLYO, E. Behnan; **Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi**. Rafet Zaimler Yayınevi, İstanbul, 1958.

ŞİMŞİR, Bilal N. **Bir Başkent'in Doğuşu**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1988.

TANSEL, Selahattin; **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991.

TANSEL, Selahattin; **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991.

TARIM, Cevat Hakkı; **Atatürk Kırşehir'de**, Memleket Matbaası, Ankara, 1956.

TARIM, Cevat Hakkı; **Gazi'yi Dinlerken**, Kırşehir Vilayet Matbaası, Kırşehir, 1933.

TARIM, Cevat Hakkı. Kırşehir Tarihi, Kırşehir İl Basımevi, Kırşehir, 1947.

T.B.M.M. Albümü 1920-1991. Engin Karapınar ve Başk., Ankara, 1994

T.B.M.M. Arşivi. T.3, Dosya 392.

T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları. Ankara, 1985.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.I, II, III, IV, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985

T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. No:0 30 18 01 – 02 27 2, Eski Defter Cilt 2, S.no: 175, Karar No:496, 5 Ocak 1921 Tarihli yazı.

T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. No:0 30 18 01 – 02 39 20, Eski Defter Cilt 2, S.no: 411, Karar No:753, 20 Mart 1921 Tarihli yazı.

T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. Atatürk'le İlgili Arşiv ve Belgeleri. Yayın No:1 Gn. No: 060. Ankara, 1982. S.187. Belge No:78/9.

TOPÇUOĞLU, Orhan; **Atatürk Günlüğü (1934)**, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara, 1989.

TURAN, Prof. Dr. Refik ve Bşk.; **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi**, Şelale Matbaacılık, Ankara, 2002

Türk İstiklâl Harbi, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1974

ÜNAL, Tahsin; **Türk Siyasî Tarihi**, Emel Yayınları, Ankara, 1978.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet; **İlk Meclis Millî Mücadelede Anadolu**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1990.

ULUSOY, Veliyettin; *“Kurtuluş Savaşında Cemalettin ve Veliyettin Çelebi.”* **Alevilerin Sesi Dergisi**, Sayı: 27, Köln, Ağustos 1998

قيمتيه كمنه يله ، وطنه و كمنه كمنه قيمته بر اتمودهي اولدقده ي
ايجات ايه صد افلا نيه و سوره ايله محمد بولنده ي
ضا عليه وضع امضا ايدن - كانون اول ١٤٤٥

محمد كمال
نظمينده ي
اعده اسم

M. Kemal ve Arkadaşlarının 24 Aralık 1919 günü Kırşehir Gençler Derneği
Defterine Yazıp İmza Ettikleri İzlenimleri

ATATÜRK'ÜN KIRŞEHİR GENÇLER DERNEĞİNDEKİ SÖYLEVİ

(24 Aralık 1919)*

Milletimiz teşkilat fikrini henüz zihnine sokmamıştır. Ekseriya bunu hükümete terk eder. Bu, milletimizin öteden beri itiyat ettiği bir ahlaktır. Fakat zaman, hadisat ve tecarüb gösterdi ki bizatihi milletin mütehasıs ve mütefekkir olması lazım. Her ne şekilde ve vasıfta olursa olsun ahara terk etmemek lazımdır, ederse bugünkü netice hâsıl olur.

Nazarımızı tarihe çevirecek olursak, millet derecei hâkimiyetinden aşağı doğru inmeğe başlamıştır. Fakat düşününüz! Milletimizin her ferdi mütefekkir ve mütehasıs bir tarzda yetiştirilmiş olsaydı muhakkak bu hale gelmeyecekti. Memleketi ve milletin idaresini deruhde etmiş olanlar, içtihadatında hata etmiş olur, fakat bütün bu hataların netice-i müellimesinden millet mutazarır olmuştur.

Mütarekeyi müteakip milletimiz, teessüfle söylenir, mukadderatının müsamahakârı bir halde bulunuyor, mevcudiyetimizi imhaya hahişker olan düşmanlar, acı darbeler indiriyorlar, memleketimiz parçalanmaya namzet bulunuyordu. Şayanı teşekkürdür ki, bazı ahval, haizi kıymet olan milletimizi teyakkuz ve intibaha getirdi. Yer yer efradı milletimiz, yekdiğerini aramağa, bulağa başladı. Bunun neticesi olarak, teşkilat meydana geldi. Devletimizin istiklalini mahvetmeye çalışan ecanib, milletimizden böyle bir ruhun tecelli edeceğine intizar etmiyorlardı. Burada yaşayan insanları hissiz mahluktan ibaret zannediyorlardı. “ Böyle bir milletin ahlakı bekası olamaz!” karalarını ittihazda bir millet mevcudiyeti nazar-ı dikkate alınmadı, milletimizin hadisat ve darebat neticesi olarak yer yer taazuv etmesine ehemmiyet vermemişlerdir. Bu ehemmiyet verilmeyen parçaların müdafaa etmek istedikleri ve verdikleri karar ve bütün milletin kabul ettiği nokta-i esasi: Kuvayı milliyenin amil, iradei milliyenin amil olmasıdır.

Ve bu teşkilatın ruhu budur. Bu maksatla teşkilatı teşmile başladığı zaman, ecanib nazarı dikkatini Türkiye'ye çevirmeye başladı, mahiyeti asliyesine inanamadı; muhtelif memurlar, heyetler gönderdiler; bizde bir hissi hayat keşif ve onu yakından temas ile tetkikew başladılar. Ve binaenaleyh anladılar ki, miskin bir millet değildir, altı yüz sene ve daha evvelden beri hâkimiyetini ispat etmiş, efendilik yapmış bir millet, onların tasavvur ettiği esir bir millet değildir. Binaenaleyh ecanib tamamen kani olmalıdır ki; Türkiye ve Türkiye'de yaşayan millet, başlı başına bütün cihan milletleri içinde müessir bir mevcudiyete maliktir, bu izale edilemez. Elhamdülillah devletimiz ve milletimizin istiklali mevzuu bahsolmaktan çok uzaklaşmıştır. İstiklalimize her ne suretle hürmet edilmesi tahakkuk etmiştir. Bu bizim için kafi değildir, bu maksat ve gayemizi temin edemez, maddeten takarrürünü görmek mecburiyetindeyiz, tamamen mutmain olmak atideki küşayış ve temeddünü bihakkın temin edebilmek için vatan sahibi olarak görüşmeliyiz.

* Bu konuşma A. Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü tarafından resmi belge olarak kabul edilmiştir.

Müstakil yaşamak için feyizli vatanın teminine muhtacız. Çizdiğimiz bir hudut vardır, bu hududu ecanibin eline bırakmayacağız, emniyetimiz pek kavidir.

Bu teşkilat henüz bir şekilden ibarettir, bugün yarın buna bir şekil hendesi gibi bakamayız, buna ruh verebilmek için de her ferd-i milletimizin dimağını inkişafettirmek, heyet-i umumiyenin mukadderatına vuku bulacak taarruz ve tecavüzden kendilerini muhafaza edebilmek için teşkilata müttehiden tevessül etmek lazımdır.

Vahdeti vatana ait fikirlerimiz kısa oluyor,diğer vatandaşlarımıza vuku bulacak zarardan müteessir oluyoruz.Bütün millet bir vücut gibi bir hale getirilmelidir.Her millette olduğu gibi bizde de bir işe müteşebbisler başlar, en son ferde ve yukarıya doğru sirayet ettirilir. Az zamanda matlup veçhile istikameti hakikiyeye sevk edebilmek için münevver daha çok vazifedardır. Münevverlerin vazifeleri gayet büyüktür. Hiç bir millet yoktur ki, ahlak esasatına istinat etmeden tefeyyüz etsin. Münevverlerimiz vatan ve millet fikirlerini vermekle beraber rakip milletlere karşı muhafazai mevcudiyeti için lazım olan hususatı temin ederlerse vazifelerini daha vasi surette ifa etmiş olurlar.**

** Yukarıdaki metin Kırşehir Gazetesi'nin 30.08.1936 tarihli nüshasından alınmıştır.

آنچه در این باره در روزنامه های مختلف
تذکار شده است.

معدود کمالیات در تقاسم دولت نام ساعت اوچ راه راه آفریه به دانند اولی دره لولوییم حضرت
 ما برام اول قدر سره اعال جعفری که تر با شیز درین زیارت این کده صکره حکومت بنیکا هر لولوی
 سکره اهل لولوی سرنگار از آفرید در اولی به آلوب تر با بند زنج و خلافتیاه اعظم و پادشاه
 دولتیم قدر جعفری در دولت و مکتوب سعادت نامز دهار ایله کده صکره موراب لولوی
 به نالده بر لولوی ایله درک تقیم و لایحه و تقوا در دو فرمانده لولوی در راه جاس
 در عتبه انام ایلطه و بعد ایلطه در دو بر سره اولی و اقامتیه تقصیر اولی در اعت
 مده کتبی در استقبالی سکره اوچ ساعت مسافر لولوی عموم آنچه اهل سکره مکتوب
 کله شرف و اعیان و مدافعه مکتوبه به حقیقت اداره ایله کده مکتوبه کده
 بکده سوار سوار بیله افراس اشته اینک و بر این بکده اهل وقایه در مکتوبه
 بر ساعت مسافر در بر ایله مکتوبه قدر آیلو لولوی اولی در استقبالی شتاب
 اینک در دهینک به ها و همین آفرید ایله کده یکی در آنچه در سکره لولوی
 تبلیغ و فالقانه اربور اویا خدین تقصیرت برسم و ایلو حاله
 اوقانه بر ساعت بد تقصیرت و مکتوبه کده و همینک عامر بکده قریب
 بیله جمال الدیه انفا طرفه مسافر ایله کده در کاه شریف بود کمال
 طرفه ضیافت و بر لولوی و طریق نازینه رحانیه علویک قورس بیله داخل
 اولی در کده قریب دره یا محمود در کده کده کده کده کده کده کده کده کده
 ابر ایله کده مکتوبه در کده کده کده کده کده کده کده کده کده کده
 مکتوبه لولوی

BÂB-I ÂLÎ

DAHİLİYE NEZARETİ

Kalem-i Mahsus

ANKARA VİLAYETİNDEN GELEN 28 ARALIK 1919 TARİHLİ ŞİFRE TELGRAFİN
SURETİDİR

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, dün akşam sat üç sıralarında Ankara'ya giderek doğruca Bayram-ı Velî Hazretlerinin mübarek türbelerini ziyaret ettikten sonra hükümet önünde toplanan binlerce halk tarafından sevinç içinde, alkışlarla ortaya alınıp kurbanlar kesilmiş, halifelik ve Padişah efendimiz hazretleriyle devlet ve milletimizin mutluluğu için dualar edildikten sonra, Mustafa Kemal Paşa tarafından da aynı anlamda bir konuşma yapılmış, vilayet makamında ve Kolordu Kumandanlığı dairesinde kendilerine çay ve kahve ikram edilmiştir. Daha sonra iki seneden beri boş olan ve ikametlerine ayrılan Ziraat Okulu'na gitmişlerdir. Karşılama şehre üç saatlik mesafeden bütün Ankara halkı ile çevre ilçelerin ileri gelenleri, yönetici durumunda bulunan şahıslar ve Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye idâre heyetleriyle, yine çevre ilçelerden gelen binlerce Kuvâ-yi Milliye atlılarının katıldıkları, yüz binlerce halk-kadın ve çocuklar da olduğu halde bir saatlik mesafeden başlayarak, hükümete kadar iki yakalı olarak karşılamaya koştukları heyetin pek sıcak ve samimî alkışlar arasında geçtiği, Ankara zeybekleri tarafından kılıç ve kalkan oyunları oynandığı, karşılayıcıların mühim bir kısmının silahlı olduğu halde en ufak bir uygunsuzluk bile kesinlikle meydana gelmediği, Heyetin Hacı Bektaş köyünde Çelebi Cemâleddin Efendi tarafından misafir edildiği, dergahın dedeleri tarafından kendilerine ziyafet verildiği, Bektaşî tarikatı ileri gelenleriyle Alevîlerin Kuvâ-yi Milliye'ye girdikleri ve yine Kırşehir'de de şiddetli yağmur yağmasına rağmen, pek büyük bir merasim yapıldığı, mutasarrıf vekâletinden alınan telgraftan açıkça anlaşılacakla ilâve olarak arz olunur.

**KIRŞEHİRLİ İSTİKLÂL MADALYASI ALAN GAZİLERDEN TESPİT
EDİLEBİLENLERİN LİSTESİDİR**

S.N.	ADI VE SOYADI	D.TARİHİ	BABA ADI	DOĞUM YERİ	İL/İLÇE
1	A.Rıza AŞKUN	1312	İsmail	B.Solaklı	MUCUR
2	A.Zari TEMİZ	1315	Abdurrahman	Alaoğlu	MUCUR
3	Abbas HANGÜL	1313	Mustafa	Sarıuşağı	KAMAN
4	Abdullah DURMUŞ	1304	İbrahim	Durmuşlı	KAMAN
5	Abdullah GÜNDOĞDU	1317	Süleyman	Mucur	MUCUR
6	Abdullah ÖNER	1314	Ali	B.Solaklı	MUCUR
7	Abdullah ÖZDOĞAN	1311	Şih İbrahim	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
8	Abdullah Selçuk	1309	Adil	Solaklı	MUCUR
9	Abdullah YILDIRIM	1317	Mustafa	Hamidiye	MUCUR
10	Abdulvahit DEMİR	1315	Mehmet	Orta	KAMAN
11	Abdurrahman APİK	1316	Hüseyin	Cemele	KIRŞEHİR
12	Abdurrahman AYDIN	1317	İbrahim	Boztepe	KIRŞEHİR
13	Adem DURAK	1317	Hasan	Köşker	KAMAN
14	Ahmet ALBAYRAK	1313	Mehmet	Kurugöl	MUCUR
15	Ahmet DİRAZ	1314	Ali	Alaoğlu	MUCUR
16	Ahmet DUMAN	1316	Mustafa	Karacalı	MUCUR
17	Ahmet KASAPOĞLU	1316	Ömer	B.Yenice	MUCUR
18	Ahmet KONUK	1317	İsmail	Hacıyunus	MUCUR
19	Ahmet ORMAN	1315	İsmail	Yelek	KAMAN
20	Akif BIYIKLI	1315	Salih	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
21	Ali ARMUTLU	1311	Mustafa	Yenice	KIRŞEHİR
22	Ali AYDOĞAN	1317	Mehmet	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
23	Ali BALTACI	1313	Halil	İmaret	KIRŞEHİR
24	Ali BEKİRFAKI	1315	Halil	Ömerhacılı	KAMAN
25	Ali BORHAN	1316	Osman Çavuş	Akpınar	AKPINAR
26	Ali ÇAĞLAYAN	1316	Fevziaga	Hamidiye	KIRŞEHİR
27	Ali Osman SELAM	1312	Mehmet Emin	Yenice	KIRŞEHİR
28	Ali ÖKSÜZ	1316	Mustafa	Alaoğlu	MUCUR
29	Ali ÖZTÜRK	1316	Veli	Ömerhacılı	KAMAN
30	Ali Rıza GENÇ	-	Süleymanoğlu	Yenice	KIRŞEHİR
31	Ali ŞAHİN	1309	Hasan	Yelek	KAMAN
32	Arif ÇAKIR	1315	Mehmet	İsahocalı	KAMAN
33	Asım KOÇAK	1317	Osman	İsahocalı	KAMAN
34	Battal DOĞAN	1316	Hüseyin	Ömerhacılı	KAMAN
35	Bekir ARSLAN	1309	K.Mustafa	Karacaali	MUCUR
36	Bekir İBİŞOĞLU	1313	Kadir	İsahocalı	KAMAN
37	Bekir MARAŞLI	1308	M.Ali	Başköy	KAMAN
38	Bekir TOZAN	1316	Hamdi	Kayaşeyhi	KIRŞEHİR
39	Cafer OCAK	1316	Yahya	Kındam	KIRŞEHİR
40	❖ Cevat Hakkı TARIM	1309	Hakkı	Yenice	KIRŞEHİR
41	Derviş TAŞDEMİR	1313	Ahmet	Kargın	MUCUR
42	Duran BAYRAKTAR	1313	BEKİR	Geycek	MUCUR
43	Emin AKBAY	1315	Osman	Bağbaşı	KIRŞEHİR

44	Emin YAMAN	1316	Bilal	Ulupınar	KIRŞEHİR
45	Etem YALÇINKAYA	1303	Hasan	Ahievran	KIRŞEHİR
46	Ethem EKEN	1316	Haşim	Karahalarlı	KAMAN
47	Eyüp GÜNEN	1316	Süleyman	Ardanuç	KIRŞEHİR
48	Fazıl TOPÇU	1314	Hamit	Solaklı	MUCUR
49	Ferhat KURA	1317	Yusuf	Hamidiye	KIRŞEHİR
50	Fuat TARIM	1316	Hakkı	Yenice	KIRŞEHİR
51	H.Bayram YAPRAK	1302	Ömer	Mucur	MUCUR
52	H.Hüseyin AYDOĞMUŞ	1312	Ali Osman	Hamidiye	MUCUR
53	H.Hüseyin ÇETİN	1317	Mehmet	Medrese	KIRŞEHİR
54	H.Hüseyin SUN	1305	Hüseyin	Bağbaşı	KIRŞEHİR
55	H.İbrahim ÖZCAN	1316	H.Mehmet	Mucur	MUCUR
56	H.İbrahim SAYLAM	1316	Veli	Budak	MUCUR
57	H.İbrahim TORUNOĞLU	1315	Mustafa	K.Yenice	KIRŞEHİR
58	Hacı KARAKILIÇ	1313	Veli	S.Meryamkaşık	KAMAN
59	Hacı Mehmet UĞURLU	1314	Mustafa	Kındam	KIRŞEHİR
60	Hacı Osman KÖKSAL	1313	Ömer	Hamidiye	MUCUR
61	Hakkı GÜRSES	1316	Kaşif	Bağbaşı	KIRŞEHİR
62	Hakkı KUZU	1315	Mehmet	Hamit	KAMAN
63	Halil CEYLAN	1315	Ali	Karacaören	KIRŞEHİR
64	Halil DEMİRBAŞ	1316	Ali	Kuşdilli	KIRŞEHİR
65	Halil DERE	1313	Mustafa	Gaffar	KAMAN
66	Halil GÖKMEN	1312	Ahmet	Toklumen	KIRŞEHİR
67	Halil KILIÇ	1316	H.Mahmut	K.Selimağa	KAMAN
68	Halil KOYUNCU	1314	Mustafa	Yeniyapan	MUCUR
69	Halil SEVEN	1302	Ali	Nasuhdede	KIRŞEHİR
70	Hallu ÇETİNER	1316	Feyzullah	H.Selimli	KAMAN
71	Hamit GÖKÇEK	1316	Mehmet	Saraycık	KIRŞEHİR
72	Hamit ÜNAL	1317	Osman	Kurugöl	MUCUR
73	Hanifi HATİPOĞLU	1313	Ali	Gaffar	KAMAN
74	Hasan DOĞAN	1316	Abdurrahman	D.İnlımurat	KIRŞEHİR
75	Hasan ERDĞAN	1316	İbrahim	Karahıdır	KIRŞEHİR
76	Hasan GÖNENDİK	1309	Sittik	Yenice	KIRŞEHİR
77	Hasan IRMAK	1312	Süleyman	Mucur	MUCUR
78	Hasan SEZER	1302	İbrahim	Kayaşeyhi	KIRŞEHİR
79	Hasan SOYSAL	1312	Bekir	Kuşdilli	KIRŞEHİR
80	Hasan TUNCER	1316	İbrahim	K.Yenice	MUCUR
81	Hasan YALÇINKAYA	1316	Ahmet	Hacıraplı	KAMAN
82	Haşim ÜNLÜTÜRK	1310	İsmail	Yeniyapan	MUCUR
83	Haydar Ali DEMİRKOL	1317	H.Süleyman Cafer	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
84	Haydar ÇETİNARLAN	1311	Osman	K.Yenice	KAMAN
85	Haydar MUTLU	1316	Ethem	Kırşehir	KIRŞEHİR
86	Haydar ÖZCAN	1310	Mustafa	Güzyurdu	MUCUR
87	Haydar YUMUŞ	1312	Davut	K.Yenice	KAMAN
88	Haydar YÜKSEL	1317	Raif	Nasuhdede	KIRŞEHİR
89	Hidayet DEDEBALI	1315	Yusuf	K.Yenice	KAMAN

90	Hilmi KIYAK	1317	Hasan	Solaklı	MUCUR
91	Hsan NAZLI	1313	Abdullah	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
92	Hurşit KARAKAYA	1315	Hasan	Kuşdilli	KIRŞEHİR
93	Hüseyin AKÇA	1311	Ramazan	Alaoğlu	MUCUR
94	Hüseyin AKYOL	1315	Ali	Hamidiye	KIRŞEHİR
95	Hüseyin ASLAN	1316	Hasan	Çuğun	KIRŞEHİR
96	Hüseyin Avni GÖLLÜ	1315	Göllüoğullarından	Mucur	MUCUR
97	Hüseyin BAHADIR	1311	Alioğullarından	Mucur	MUCUR
98	Hüseyin HASKILIÇ	1316	Abdullah	Çağırkan	KAMAN
99	Hüseyin YAVUZ	1311	Arif	Yenice	KIRŞEHİR
100	Hüsnü ÇAĞLAYAN	1314	Ali Osman	Mucur	MUCUR
101	İbiş ÖZHAN	1302	Süleyman	Kızılca köy	KIRŞEHİR
102	İbiş PİRİ	1316	Yakup	Ömerhacılı	KAMAN
103	İbo UÇAR	1316	Mustafa	Mollaosmanlar	KAMAN
104	İbrahim BADEM	1314	İbrahim	Hamidiye	MUCUR
105	İbrahim IŞIK	1307	Osman	S.Ağzıboz	KAMAN
106	İbrahim KALIĞ	1316	İsmail	Hamidiye	KIRŞEHİR
107	İbrahim ÖCAL	1309	Osman	B.Solaklı	MUCUR
108	İbrahim POLAT	1316	Veis	Karakaya	KAMAN
109	İbrahim TABAN	1308	Ömer	Medrese	KIRŞEHİR
110	İbrahim YAŞAR	1315	Ali	S.Küçükboğaz	KIRŞEHİR
111	İhsan DALAN	1316	Mustafa	Yenice	KIRŞEHİR
112	İhsan ÜNSAL	1316	Alim	Kayabaşı	KIRŞEHİR
113	İlyas ÖZBAY	1301	İbrahim	Solaklı	MUCUR
114	İsmail GÜNDÜZ	1308	Yakup	Karacaören	KIRŞEHİR
115	İzzet ERKAN	1315	Ahmet	K.Solaklı	MUCUR
116	Kadem ŞENTÜRK	1317	Mehmet	Kındam	KIRŞEHİR
117	Kadir KÖKSAL	1313	Hacı Feyzullah	Yazıkınık	MUCUR
118	Kadir ÖKTEM	1316	Mehmet	Medrese	KIRŞEHİR
119	Kamil ŞEN	1317	Ali	Örcün	KIRŞEHİR
120	M. Lütfi GÖKBULUT	1316	Mehmet	Solaklı	KAMAN
121	M. Turan BURUCU	1316	Arif	Kayaşeyhi	KIRŞEHİR
122	M.Ali KAYNAK	1317	Hüseyin	Alaoğlu	MUCUR
123	M.Ali SAYGI	1316	Ramazan	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
124	M.Emin KAZIK	1316	Salih	Kuşdilli	KIRŞEHİR
125	Mahmut ERSAN	1311	Sarı Mahmut	Medetsiz	MUCUR
126	Mehmet AKEREN	1316	Zeynel	Medrese	KIRŞEHİR
127	Mehmet ALA	1315	Hamdi	Güldiken	KIRŞEHİR
128	❖ Mehmet Ali BALTA	1312	Halil	Kındam	KIRŞEHİR
129	Mehmet ALKAN	1311	Bekir	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
130	Mehmet ALTUNÇANAK	1315	H.Halil	K.Yenice	MUCUR
131	Mehmet ATAÇ	1316	Süleyman	Yenice	MUCUR
132	Mehmet AYDIN	1315	Osman	Orta	KAMAN
133	Mehmet AYDIN	1316	Ali Onbaşı	Kızılca	KIRŞEHİR
134	Mehmet AYDIN	1316	Selim	Örcün	KIRŞEHİR
135	Mehmet BAYTEMİR	1316	Battal Fettan	Karahıdır	KIRŞEHİR

136	Mehmet ÇATALBAŞ	1316	Hüseyin	Hacıyumuş	MUCUR
137	Mehmet ÇAVUŞ	1309	Hidayet	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
138	Mehmet DOĞAN	1303	Osman	Altinyazı	MUCUR
139	Mehmet DÖNMEZ	1316	Bekir	Karacalı	MUCUR
140	Mehmet DURAK	1310	Abdullah	Helvacılar	KIRŞEHİR
141	Mehmet EMENİ	1315	Ali	S.Meryemkaşı	KAMAN
142	Mehmet GÜMÜŞ	1315	Burhan	Yenice	KIRŞEHİR
143	Mehmet GÜNDOĞDU	1309	Hasan	K.Yenice	MUCUR
144	Mehmet HARMAN	1316	Osman	Helvacılar	MUCUR
145	Mehmet KAÇAR	1309	İbrahim	Alışar	KAMAN
146	Mehmet KARAABDİ	1316	Halil	Temirli	KAMAN
147	Mehmet KARAGÜLLE	1314	Sadık	Yenice	KIRŞEHİR
148	Mehmet KARAKAŞ	1316	Osman	Güldiken	KIRŞEHİR
149	Mehmet KARAKILIÇ	1312	Hasan	S.Büyükoba	KIRŞEHİR
150	Mehmet KARIŞMAZ	1316	Mustafa	H.Selimli	KAMAN
151	Mehmet KESKİNKILIÇ	1315	Hasan	Örcün	KIRŞEHİR
152	Mehmet KILIÇ	1316	Dedehasan	Karadurak	KIRŞEHİR
153	Mehmet KOÇAK	1313	Osman	İsahocalı	KAMAN
154	Mehmet ÖZTÜRK	1307	Mustafa	K.Solaklı	MUCUR
155	Mehmet POLAT	1316	Osman	Karaboğaz	KIRŞEHİR
156	Mehmet SALMAN	1313	İsmail	Bekirkadı	KIRŞEHİR
157	Mehmet TANYERİ	1313	Halil	Bekirkadı	KIRŞEHİR
158	Mehmet TEKDOĞAN	1315	Süleyman	Medrese	KIRŞEHİR
159	Mehmet TEKELİ	1314	Ali	Kurancılı	KAMAN
160	Mehmet TUFAN	1312	Mehmet	Kargin	MUCUR
161	Mehmet YAĞCI	1315	Ahmet	Kırşehir	KIRŞEHİR
162	Mehmet YILMAZ	1307	H.Sait	Sarıuşağı	KAMAN
163	Mehmet YILMAZ	1315	Ali	K.Yenice	KAMAN
164	Memduh BİLGİ	1315	Süleyman	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
165	Memduh DÜNDAR	1315	Bekir	Kuşdilli	KIRŞEHİR
166	Memiş AŞÇI	1312	Yusuf Ağa	Hamidiye	KIRŞEHİR
167	Merdan BAĞCI	1315	İbrahim	Mucur	MUCUR
168	Muharrem KADIOĞLU	1316	Salih	Bağbaşı	KIRŞEHİR
169	Muharrem ŞANAL	1308	Mehmet	B.Yenice	MUCUR
170	Muhlis ŞENTÜRK	1314	Emrullah	Kindam	KIRŞEHİR
171	Muhsin KILIÇASLAN	1302	Ahmet	Medrese	KIRŞEHİR
172	Mukdat SUNGUR	1315	Veli	Erevik	KIRŞEHİR
173	Musa ABLAK	1314	Mehmet	B.Yenice	MUCUR
174	Musa KARACA	1316	Ömer	İsahocalı	KAMAN
175	Musa KARAKUŞ	1304	Ramazan	Helvacılar	KIRŞEHİR
176	Mustafa CERİT	1311	İsmail	K.Solaklı	MUCUR
177	Mustafa ÇALIŞKAN	1317	Hamdi Çavuş	Kızılca	KIRŞEHİR
178	Mustafa ÇELİK	1315	Yusuf	Asmaköy	MUCUR
179	Mustafa DARA	1311	Mahmut	Hamidiye	MUCUR
180	Mustafa DEMİREL	1315	Ali	K.Solaklı	MUCUR
181	Mustafa EREN	1316	Yusuf	B.Solaklı	MUCUR

182	Mustafa FAYDACI	1317	İbrahim	B.Solaklı	MUCUR
183	Mustafa GÖKŞEN	1316	Karaali	Budak	MUCUR
184	Mustafa GÜVEN	1316	Abdullah	K.Yeniyapan	MUCUR
185	Mustafa KARADENİZ	1317	Hızır	Kındam	KIRŞEHİR
186	Mustafa KILIÇ	1316	Hacı	Bahçecik	MUCUR
187	Mustafa KULA	1316	Veli	Hacıyunus	MUCUR
188	Mustafa ORUÇ	1304	Ömer	Medrese	KIRŞEHİR
189	Mustafa ÖZDEMİR	1313	Hasan	İsahocalı	KAMAN
190	Mustafa ÖZHAN	1316	Süleyman	Kızılca	KIRŞEHİR
191	Mustafa ÖZYURT	1304	Ömer	Hamidiye	KIRŞEHİR
192	Mustafa ÜNSAL	1311	Ömer	Gümüşkümbet	MUCUR
193	Mustafa YOLDAŞ	1307	H.Ahmet	Yenice	KIRŞEHİR
194	Mükremin KIRATLI	1314	Bilal	Karkın	MUCUR
195	Mükremin YUMUŞAK	1315	Mehmet	K.Yenice	KAMAN
196	Nafi NALDÖKEN	-	Ali	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
197	Nasuh YILMAZ	1312	Aşır	Köpekli	MUCUR
198	Nazmi ÖZKAN	1312	Bekir	Yenice	KIRŞEHİR
199	Nebi ŞEN	1312	İsa	Erevik	KIRŞEHİR
200	Nurettin GÖKTÜRK	1314	Bekir	Sallak	KAMAN
201	Nuri EREN	1314	Ahmet	B.Yenice	MUCUR
202	Nuri KAMAN	1306	Mustafa	Çiftlik	KAMAN
203	Osman ASLAN	1316	Ahmet	Akçaağıl	KIRŞEHİR
204	Osman ATEŞ	1312	Halil	K.Yenice	KAMAN
205	Osman ATEŞ	1312	Halil	Küçükyenice	MUCUR
206	Osman BOZDOĞAN	1313	Ömer	Yenice	KAMAN
207	Osman GÜNEŞ	1316	Hacı Halil	Geycek	MUCUR
208	Osman GÜVEN	1317	Ömer	K.Yenice	MUCUR
209	Osman KANDEMİR	1316	Halil	B.Yenice	MUCUR
210	Osman KARALAR	1314	Halil	Hamidiye	KIRŞEHİR
211	Osman TAŞ	1311	Abdurrahman	Kızılca	KIRŞEHİR
212	Osman TEKAY	1310	Mustafa	Nasuhdede	KIRŞEHİR
213	Ömer BACAKSIZ	1315	Hasan	Örcün	KIRŞEHİR
214	Ömer BAHADIN	1302	Süleyman	Tataryeğenağa	MUCUR
215	Ömer BERK	1317	Mehmet	Bağbaşı	KIRŞEHİR
216	Ömer EREN	1316	Ahmet	B.Yenice	MUCUR
217	Ömer GÜNEY	1316	Mehmet	B.Solaklı	MUCUR
218	Ömer KILIÇASLAN	1303	Mustafa	Çuğun	KIRŞEHİR
219	Ömer KOYUNCU	1314	Cafer	Solaklı	MUCUR
220	Ömer Lütfi Ef.(DİNÇ)	1315	Mustafa	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
221	Ömer ÖZÇİÇEK	1315	Hasan	Örcün	KIRŞEHİR
222	Rafik KOÇAK	1315	İbrahim Ethem	Yenice	KIRŞEHİR
223	Ramazan AYDOĞAN	1310	Mehmet	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
224	Ramazan ÇAPAR	1311	Hasan	Bağbaşı	KIRŞEHİR
225	Ramazan ÇOBAN	1313	Mustafa	Karıncalı	KIRŞEHİR
226	Ramazan GÜNİNDİ	1314	Hüseyin	Çatalarkaç	MUCUR
227	Ramazan KARACA	1317	M. Sait	İnaç	MUCUR

228	Ramazan KARAHAN	1315	Hasan	Helvacılar	KIRŞEHİR
229	Ramazan MERT	1316	Ali	Hacıselimli	KAMAN
230	Ramazan SAYGI	1316	Hüseyin	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
231	Ramzan ÇİÇEK	1317	Ömer	İsahocalı	KAMAN
232	Ramzan KARADENİZ	1317	Osman	Kındam	KIRŞEHİR
233	Raşit AKKOÇ	1317	Ahmet	Sofular	KAMAN
234	Raşit AYDIN	1316	İsmail	Cemele	KIRŞEHİR
235	Recep BARAN	1308	Süleyman	Başköy	KAMAN
236	Recep GÖKALP	1317	İbrahim	Medrese	KIRŞEHİR
237	Reşit HOŞCAN	1311	Osman	Kırşehir	KAMAN
238	Rıza BİÇİCİ	1316	Vehbi	Bağbaşı	KIRŞEHİR
239	Rıza GENÇ	1305	Bekir	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
240	Rüştü KARDEŞ	1315	Naşit	Ahievran	KIRŞEHİR
241	Sabri SÜLÜKÇÜ	1316	Abdurrahman	Güldiken	KIRŞEHİR
242	Salih BOR	1314	Veli	Gaffar	KAMAN
243	Salih ÇELİK	1316	Hüseyin	İnaç	MUCUR
244	Salih DELİOĞLAN	1307	Hasan	Başköy	KAMAN
245	Salih GÜLBAHAR	1314	İshak	Kındam	KIRŞEHİR
246	Salih KARADAĞ	1315	H.Hüseyin	Teperidelik	KIRŞEHİR
247	Salih KILIÇ	1315	Bekir	Bahçecik	MUCUR
248	Salih METİN	1317	Hidayet	B.Solaklı	MUCUR
249	Salih ÖKSÜZ	1316	Ömer	B.Yenice	MUCUR
250	Salih ÖZEKEN	1317	Hidayet	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR
251	Salim Fikirkoca	1311	Süleyman	Yenice	MUCUR
252	Sayit ESEN	1310	İsmail	Temirli	KAMAN
253	Süleyman DURMUŞ	1315	Bayraktar	Gümüşkumbet	MUCUR
254	Süleyman EROĞLU	1316	Bekir	Karacaören	KIRŞEHİR
255	Süleyman SEYFELİ	1316	Hacıali	Yenice	KIRŞEHİR
256	Süleyman SÖNMEZ	1316	Mehmet	Ulupınar	KIRŞEHİR
257	Süleyman ULUĞ	1311	Süleyman	Bağbaşı	KIRŞEHİR
258	Şaban DOĞAN	1316	Ömer	Cemele	KIRŞEHİR
259	Şaban YILMAZER	1309	Abdullah	Direkliköşe	KIRŞEHİR
260	Şevket ASLAN	1314	Necip	Çiftlik	KAMAN
261	Şevket CÜMLE	1308	Mustafa	Kındam	KIRŞEHİR
262	Şevket SİRRI YURTERİ	1315	Derviş Hızır	B.Solaklı	MUCUR
263	Şevki AKDOĞAN	1316	Hasan	Medrese	KIRŞEHİR
264	Şükrü EKŞİ	1316	Hüseyin	Bağbaşı	KIRŞEHİR
265	Şükrü YÜKSEL	1316	Mehmet	Budak	MUCUR
266	Tevfik DEMİR	1317	Ömer	Orta	KAMAN
267	Turan SATILMIŞ	1308	Ali	Yelek	KAMAN
268	Turgut ÇOKLUOĞLU	1317	Hakkı	Yenice	KIRŞEHİR
269	Veli POLAT	1313	Mehmet	Darıözü	KAMAN
270	Veli TOKER	1317	İbrahim	B.Yenice	MUCUR
271	Yakup ÇAM	1310	Sadettin	Çağırkan	KAMAN
272	Yusuf ARICA	1307	Ramazan	Ahievran	KIRŞEHİR
273	Yusuf DURANDURDU	1316	Hidayet	Aşıkpaşa	KIRŞEHİR

274	Yusuf KARACA	1311	Hasan	Çiflikbala	KAMAN
275	Yusuf KORKMAZ	1314	İsmail	Kızılca	KIRŞEHİR
276	Yusuf ÖZAVCI	1316	Hızır	Kuruağıl	KIRŞEHİR
277	Zeki ŞAHİN	1315	Mahmut	Orta	KAMAN
278	Ziya DEMİRKOL	1317	Mehmet	Mucur	MUCUR

- ❖ Mehmet Ali BALTA'nın askerlik kayıt bilgileri Çorum Askerlik Şubesinde dir.
- ❖ Cevat Hakkı TARIM'ın istikâl madalyasına sahip olmasına rağmen Kırşehir Askerlik Şubesindeki gaziler defterinde kaydı bulunmamaktadır.
- ❖ Yukarıdaki Bilgiler Kırşehir Askerlik Şubesi İstiklâl Madalyası Kayıt Defterinden Alınmıştır.

İstiklâl Harbinde Şehit Olan Kırşehirliilerin Listesidir.

S. NO	ADI	BABA ADI	İLİ/İLÇESİ	D. TARİHİ RUMİ/MİLÂDİ	ÖLDÜĞÜ YER	Ö. TARİHİ
1	Abdurrahman	Osman	KIRŞEHİR/MERKEZ	1312-1896	Gediz Harbinde	24.08.1920
2	Ahmet Mevlüt	İbrahim	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Kırmızı Tepe Harbinde	28.08.1921
3	Ahmet Mevlüt	İbrahim Efendi	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Sığırcık Çifte Taşlı Tepe	28.06.1921
4	Akif	Ahmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1312-1896	Ankara Merkez Hastahanesi	14.04.1922
5	Ali	Hamza	KIRŞEHİR/MERKEZ	1304-1888	Eskişehir Muharebesi	25.03.1921
6	Ali	Mustafa	KIRŞEHİR/MERKEZ	1310-1894	Sandıklı Menzil Hastahanesi	12.07.1922
7	Bekir	Halil	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Eski Polatlı Muharebesi	10.07.1921
8	Cemal	Hafız Mehmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1311-1895	Sakarya Muharebesi	02.07.1921
9	Cumali	Hafız Ahmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1311-1895	Eskişehir Muharebesi	26.08.1921
10	Hasan	Mehmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	I. İnönü Harbinde	29.01.1921
11	Hasan	Mehmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1308-1892	Polatlı Harbinde	21.08.1921
12	Hasan	Mehmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1309-1893	Beştepeler Harbinde	28.06.1921
13	Hasan	Şaban	KIRŞEHİR/MERKEZ	1310-1894	Gediz Harbinde	24.08.1920
14	Hasan	Şecu	KIRŞEHİR/MERKEZ	1307-1891	Eskişehir Merkez Hastahanesi	02.11.1921
15	Kadir	Yusuf	KIRŞEHİR/MERKEZ	1314-1898	II. İnönü Harbinde	27.03.1921
16	Mehmet	Lütfi	KIRŞEHİR/MERKEZ	1311-1895	Tekke Tepe Muharebesi	04.04.1921
17	Mehmet	Feyzullah	KIRŞEHİR/MERKEZ	1311-1895	Tekke Tepe Muharebesi	01.04.1921
18	Mehmet	Halil	KIRŞEHİR/MERKEZ	1316-1900	Meydan Harbinde	19.09.1922
19	Mehmet	Hasan	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	II. İnönü Harbinde	29.03.1921
20	Mehmet	Hıdır	KIRŞEHİR/MERKEZ	1307-1891	Ankara Merkez Hastahanesi	19.11.1922
21	Mehmet	Hüseyin	KIRŞEHİR/MERKEZ		Meydan Harbinde	05.10.1921
22	Mehmet	Mehmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1313-1897	Meydan Harbinde	29.08.1921
23	Mehmet	Osman	KIRŞEHİR/MERKEZ	1307-1891	Koyuncu Vakıası	10.01.1921
24	Mehmet	Salih	KIRŞEHİR/MERKEZ	1308-1892	Polatlı Harbinde	21.08.1921
25	Mehmet Tevfik	Halil	KIRŞEHİR/MERKEZ	1296-1880	Ankara Hastahanesi	28.07.1921
26	Mustafa	Durmuş	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Eskişehir Muharebesi	12.09.1921
27	Mustafa	Bekir	KIRŞEHİR/MERKEZ	1314-1898	Gediz Harbinde	24.08.1920
28	Mustafa	İsmail	KIRŞEHİR/MERKEZ	1312-1896	Baba Resul Dağı Muharebesi	29.09.1922
29	Mustafa	Şeyh Recep	KIRŞEHİR/MERKEZ	1312-1896	Tezekli Yaylası	26.06.1922
30	Mustafa Efendi	Şeyh Haydar	KIRŞEHİR/MERKEZ	1312-1896	Tezekli Yaylası	26.06.1922
31	Mustafa Şükrü	İbrahim Vehbi	KIRŞEHİR/MERKEZ	1311-1895	Eskişehir Muharebesi	25.05.1921
32	Nuri	Süleyman	KIRŞEHİR/MERKEZ		II. İnönü Harbinde	17.04.1921
33	Nuri Efendi	Mustafa	KIRŞEHİR/MERKEZ	1310-1894	Köse Abdal Muhr.	26.06.1921
34	Nuri Efendi	Süleyman	KIRŞEHİR/MERKEZ	1314-1898	Kavalca Muharabesi	30.01.1921
35	Osman	Ahmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1309-1893	II. İnönü Harbinde	28.03.1921
36	Osman	Mehmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1306-1890	Dumlupınar Muharebesi	04.04.1921
37	Osman	Ahmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1314-1898	Meydan Harbinde	26.08.1921
38	Osman	Hamit	KIRŞEHİR/MERKEZ	1316-1900	Meydan Harbinde	12.06.1922
39	Osman	İsa	KIRŞEHİR/MERKEZ	1311-1895	Samsun Hastahanesi	22.02.1922
40	Osman	Mehmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	II. İnönü Harbinde	27.07.1921
41	Ömer	Kadir	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Çaldağı Harbi	18.09.1921

42	Ömer (Muhtar)	İbrahim	KIRŞEHİR/MERKEZ	1308-1892	Kılıçarslan Tepede	27.06.1922
43	Recep	Derviş	KIRŞEHİR/MERKEZ	1300-1884	Polatlı Harbinde	21.08.1922
44	Süleyman	Ali	KIRŞEHİR/MERKEZ	1308-1892	Polatlı Harbinde	26.08.1921
45	Süleyman	Halil	KIRŞEHİR/MERKEZ	1311-1895	Nasuh Çal Harbinde	20.06.1921
46	Süleyman	Himmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1310-1894	Meydan Harbi	16.07.1921
47	Şemsettin Sami	İsmail Hakkı	KIRŞEHİR/MERKEZ	1312-1896	Beştepe Taaruzu	26.06.1922
48	Tevfik Efendi	Halil	KIRŞEHİR/MERKEZ	1296-1880	Ankara Hastahanesi	28.07.1921
49	Vahab	Musa	KIRŞEHİR/MERKEZ	1311-1895	II. İnönü Muharebesinde	30.03.1921
50	Yakup	Ahmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1312-1896	Meydan Harbi	??.1921
51	Yakup Efendi	Abdullah	KIRŞEHİR/MERKEZ	1312-1896		12.07.1922
52	Yusuf	İbiş	KIRŞEHİR/MERKEZ	1313-1897	İncirli Sırtlarında	16.03.1921
53	Yusuf	Hüdaverdi	KIRŞEHİR/MERKEZ	1300-1884		09.04.1922
54	Yusuf	Mustafa	KIRŞEHİR/MERKEZ	1304-1888	Tınaz Tepede	26.08.1922
55	Yusuf	Sadullah	KIRŞEHİR/MERKEZ	1304-1888	Kazuçuran Harbi	26.08.1922
56	Zabit	Edheb	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Kırşehir Merkez Hastahanesi	07.05.1921
55	Zekeriya	Mustafa	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Sivrihisar Hastahanesi	28.10.1920
58	Zekeriya Macit	Kadir	KIRŞEHİR/MERKEZ	1310-1894	Sulusaray Civarında	20.10.1920
59	Ahmet	Mahmut	KIRŞEHİR/MERKEZ	1314-1898	Gediz Harbinde	24.08.1920
60	Ahmet	Nuri	KIRŞEHİR/MERKEZ	1316-1900	Ankara Merkez Hastahanesi	17.11.1926
61	Akif	Hüseyin	KIRŞEHİR/MERKEZ	1310-1894	II. İnönü Muharebesinde	29.03.1921
62	Ali	Hüseyin	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Elvanlar Baskınında	06.07.1921
63	Hasan	Mustafa	KIRŞEHİR/MERKEZ	1301-1885	Tezekli Yayla Harbi	26.08.1922
64	İsmail	Mehmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1314-1898	Gündüzbey Harbi	27.01.1921
65	Kenan	Mehmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1309-1893	Isırganlı Muharebesinde	27.03.1921
66	Mehmet	Mustafa	KIRŞEHİR/MERKEZ	1311-1895	Teke Tepe Harbi	30.01.1921
67	Mehmet	Süleyman	KIRŞEHİR/MERKEZ	1314-1898		29.07.1921
68	M. Ali	Osman	KIRŞEHİR/MERKEZ	1311-1895	Kazuçuran Harbi	26.06.1922
69	Mustafa	Abdullah	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Salihli Harbi	??.1921
70	Osman	Ahmet Ali	KIRŞEHİR/MERKEZ	1314-1898	Maraş Müsademesinde	13.04.1922
71	Osman	Ali	KIRŞEHİR/MERKEZ	1317-1901	Meydan Harbi	29.08.1922
72	Ramazan	Ahmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Dumlupınar Muharebesi	23.01.1921
73	Raşit	Hüseyin	KIRŞEHİR/MERKEZ	1314-1898	Çaldağı Muharebesi	29.06.1921
74	Raşit	Ahmet	KIRŞEHİR/MERKEZ	1315-1899	Gündüzbey Harbi	30.06.1921
75	Recep	İsmail	KIRŞEHİR/MERKEZ	1314-1898	Gediz Harbinde	24.08.1920
76	Rıza	Bekir	KIRŞEHİR/MERKEZ	1307-1891	Toydemir	28.08.1921
77	Samet	Ali	KIRŞEHİR/MERKEZ	1313-1897	Arpalı Tepe	31.08.1922
78	Vakkas	Hasan	KIRŞEHİR/MERKEZ	1303-1887	Meydan Harbi	28.02.1922
79	Ahmet	Ali	MUCUR	1316-1900	Arpalı Tepe	28.08.1922
80	Hamit	Süleyman	MUCUR		Erzurum Merkez Hastahanesi	13.09.1920
81	İsmail	Mustafa	MUCUR	1314-1898	I. İnönü Muharebesinde	10.10.1921
82	Mervan	Mervan	MUCUR	1315-1899	II. İnönü Muharebesinde	01.02.1921
83	Süleyman	Ahmet	MUCUR	1309-1893	Aslanlı Harbinde	16.05.1921
84	Ahmet	Osman	MUCUR	1311-1895	Meydan Harbi	01.11.1921
85	Ali	Mehmet	MUCUR	1315-1899	Polatlı Harbi	10.07.1921
86	Bayram	Hasan	MUCUR	1309-1893	Kanlıpınar Harbi	21.05.1921
87	Bekir	Ali	MUCUR	1312-1896		26.06.1921

88	Hasan Hüseyin	Halil	MUCUR	1303-1887	Basritepe	12.07.1921
89	Hüseyin	Hasan	MUCUR	1307-1891	Kanlıpınar Harbi	21.05.1921
90	İshak	Molla Osman	MUCUR	1316-1900	Bursa Civarında	19.08.1922
91	İsmail	Mehmet	MUCUR	1314-1898	Eskişehir Muharebesi	12.09.1921
92	İsmail	Ömer	MUCUR	1312-1896	Eskişehir Muharebesi	21.05.1921
93	Kadir	Yusuf	MUCUR	1304-1888	II. İnönü Muharebesinde	30.03.1921
94	Mehmet	Bektaş	MUCUR	1315-1899	Kanlısirt'da	27.01.1921
95	Mehmet	Abdullah	MUCUR	1300-1884	Sirkesaray Grubu	30.08.1922
96	Mehmet	Bekir	MUCUR	1314-1898	Meydan Harbi	15.07.1921
97	Mehmet	Halil	MUCUR	1304-1888	Çekirdeksiz Harbinde	01.05.1921
98	Mehmet	Mehmet	MUCUR	1309-1893	Yeşil Bursa Yolunda	09.11.1921
99	Mehmet	Mustafa	MUCUR	1304-1888	Ankara Merkez Hastahanesi	03.11.1921
100	Mehmet	Nuh	MUCUR	1309-1893	Nasuh Çal Harbinde	15.05.1921
101	Memiş	Mehmet	MUCUR	1308-1892	I. İnönü Muharebesinde	10.11.1921
102	Merdan	Merdan	MUCUR	1315-1899	I. İnönü Muharebesinde	10.11.1921
103	Musa	Mehmet	MUCUR	1315-1899	Çal Dağı Meydan Harbide	10.07.1921
104	Mustafa	Yusuf	MUCUR	1315-1899	Cebeci Merkez Hastahanesi	11.04.1921
105	Niyazi	Feyzullah	MUCUR	1314-1898	Gediz Harbinde	24.08.1921
106	Numan	Süleyman	MUCUR	1308-1892	Çal Habinde	16.05.1921
107	Osman	Ahmet	MUCUR	1314-1898	Gediz Harbinde	24.08.1921
108	Osman	Süleyman	MUCUR	1308-1892	Çaltepe Harbinde	30.06.1922
109	Ömer	Mustafa	MUCUR	1312-1896	Bal Mahmut Muharebesinde	14.12.1921
110	Ömer	Mehmet	MUCUR	1315-1899	II. İnönü Muharebesinde	27.03.1921
111	Salih	Ali	MUCUR	1306-1890	Ankara Hilal-i Ahmer Hasth.	20.07.1921
112	Süleyman	Musa	MUCUR	1312-1896	Meydan Harbi	24.01.1921
113	Şeyh Kadri	Yusuf	MUCUR	1314-1898	Mucur Tepesinde	02.07.1921
114	Yakup	Hasan Çavuş	MUCUR	1305-1889	Meydan Harbi	08.10.1921
115	Ali	Hacı Ali	ÇİÇEKDAĞI	1314-1898	Batarya Tepede	31.01.1921
116	Ali	Ömer	ÇİÇEKDAĞI	1310-1894	Viranşehirinde	02.07.1920
117	Ali	Ömer	ÇİÇEKDAĞI	1300-1884	Ankara Merkez Hastahanesi	10.08.1920
118	Bekir	Ahmet	ÇİÇEKDAĞI	1315-1899	Meydan Harbi	11.02.1921
119	Hacı Ali	İsmail	ÇİÇEKDAĞI	1314-1898	Gündüzbey Harbi	01.02.1921
120	Halil	Mehmet	ÇİÇEKDAĞI	1315-1899	Saykan Harbi	01.03.1921
121	Hasan	Ali	ÇİÇEKDAĞI	1299-1883	Meydan-ı Harbi	?.?.1922
122	Hasan	Halil	ÇİÇEKDAĞI	1299-1883	Meydan Harbi	28.02.1922
123	Hasan	Raşit	ÇİÇEKDAĞI	1301-1885	Meydan Harbi	28.02.1922
124	Haydar	Mustafa	ÇİÇEKDAĞI	1312-1896	Gediz Harbinde	24.08.1921
125	Hüseyin	Musa	ÇİÇEKDAĞI	1319-1903		02.09.1921
126	Mehmet	Ali	ÇİÇEKDAĞI	1305-1889	Alciyan Harbi	25.04.1921
127	Mehmet Ali	İsmail	ÇİÇEKDAĞI	1311-1895	Dümrek Harbinde	16.07.1921
128	Mustafa	Halil	ÇİÇEKDAĞI	1310-1894	Ilgaztepe Harbi	18.05.1921
129	Mustafa	Halil	ÇİÇEKDAĞI	1305-1889	Ilgazdere Harbi	18.05.1921
130	Mustafa	Ömer	ÇİÇEKDAĞI	1300-1884	Taşlıtepe Muharebesinde	30.06.1921
131	Nuri	İbrahim	ÇİÇEKDAĞI	1315-1899	Taşhan Grubu Hastahanesi	20.08.1921
132	Osman	Hasan	ÇİÇEKDAĞI	1314-1898	Kartaltepede	12.05.1921
133	Osman	İbrahim	ÇİÇEKDAĞI	1308-1892	Meydan Harbi	27.06.1922

134	Ömer	Ahmet	ÇİÇEKDAĞI	1315-1899	II. İnönü Muharebesinde	27.03.1921
135	Süleyman	Himmat	ÇİÇEKDAĞI	1310-1894	Meydan Harbi	12.05.1921
136	Yakup	Mustafa	ÇİÇEKDAĞI	1309-1893	Mudanya Muharebesi	12.07.1922
137	Ahmet	Ali	KAMAN	1301-1885	Karacahoca Harbinde	10.09.1921
138	Ahmet	Hüseyin	KAMAN	1313-1897	Dedeoğaçta	11.12.1921
139	Ahmet	Ömer	KAMAN	1316-1900	Nasuh Çal Harbinde	23.11.1922
140	Ali	Ahmet	KAMAN	1312-1896		16.05.1921
141	Behçet	Yusuf	KAMAN	1315-1899	Meydan Harbi	16.06.1921
142	Derviş	Veli	KAMAN	1309-1893	Elvanlar Baskınında	06.07.1921
143	Duran	Ömer	KAMAN	1313-1897	Nasuh Çal Harbinde	16.05.1921
144	Esat	Mehmet	KAMAN	1314-1898	Haymana Civarında	29.08.1922
145	Hacı	Haydar	KAMAN	1314-1898	Kaplan Kayada	03.08.1922
146	Halil	Tevfik	KAMAN	1314-1898	Gediz Harbinde	24.08.1920
147	Hasan	İsmail	KAMAN	1311-1895	Çay Mevki Hastahanesi	13.07.1922
148	Haydar	Hasan	KAMAN	1312-1896	Gündüzbey Harbinde	02.01.1921
149	Hüseyin	Veli	KAMAN	1307-1891	Ankara Sarı Kışla Hastahanesi	25.09.1921
150	İbiş	Mehmet	KAMAN	1311-1895	Kazuçuran Harbi	27.06.1922
151	İbrahim	Cemal	KAMAN	1307-1891	Ankara Merkez Hastahanesi	21.11.1921
152	Kamil	Osman	KAMAN	1303-1887	Kaplantepe	27.06.1922
153	Mehmet	Mahmut	KAMAN	1315-1899	I. İnönü Muharebesinde	10.11.1921
154	Mehmet	Feyzullah	KAMAN	1313-1897	II. İnönü Muharebesinde	29.01.1921
155	Mevlüt	Nuri	KAMAN	1315-1899	Sakarya Muharebesinde	25.08.1921
156	Mustafa	Bektaş	KAMAN	1310-1894	Tekke Tepe Harbi	31.01.1921
157	Mustafa	Halil	KAMAN	1308-1892	Tekke Tepe Harbi	10.02.1921
158	Mustafa	Mülazim	KAMAN	1311-1895	Ezine Hariciye Hastahanesi	21.07.1922
159	Nebi	Mahmut	KAMAN	1312-1896	Mangaltepe Harbi	27.07.1921
160	Nebi	Mehmet	KAMAN	1313-1897	Bayrak Bayırda	26.06.1921
161	Ömer	Ali	KAMAN	1313-1897	Salihli	05.09.1922
162	Ömer	Ali	KAMAN	1314-1898	Salihli Harbi	05.07.1922
163	Ramazan	Ömer	KAMAN	1314-1898	Gündüzbey Harbinde	28.07.1921
164	Sait	Hüseyin	KAMAN	1314-1898	Duatepede	12.09.1921
165	Sait	Mehmet	KAMAN	1311-1895	Üç Şehitler Tepesi	31.01.1921
166	Seyit	Hasan Çavuş	KAMAN	1314-1898	Polatlı Garp Sırtlarında	26.07.1921
167	Şevket	Hasan	KAMAN	1314-1898	Tınastepe Harbinde	26.06.1922
168	Veli	Mehmet	KAMAN	1307-1891	Güzelim Tepede	03.08.1921
169	Yusuf	İbiş	KAMAN	1313-1897	Gündüzbey Harbinde	27.01.1921
170	Ali	Mehmet	BOZTEPE	1300-1884		07.07.1923
171	Bekir	Abdurrahman	BOZTEPE	1315-1899	Ankara Merkez Hastahanesi	04.12.1921
172	Halil İbrahim	Hacı Mehmet	BOZTEPE	1315-1899	7. Fırka Bölüğü Sıhhiye Hasth.	26.06.1921
173	Nafiz	Mustafa	BOZTEPE	1298-1882	Meydan Harbi	31.06.1922
174	Ömer	İsmail	BOZTEPE	1302-1886	Salihli Harbi	05.09.1922
175	Ömer	Mehmet Ali	BOZTEPE	1318-1902	Çapakçur Civarında	08.02.1925
176	Ali	Mustafa	AKPINAR	1307-1891	Eski Polatlı Muharebesinde	10.07.1921
177	İsmail	Mehmet	AKPINAR	1314-1898	Sakarya Muharebesinde	26.06.1921
178	Mehmet	Mehmet	AKPINAR	1303-1887	Meydan Harbi	27.08.1922

**ÖĞRETMEN HABİP ARIÖZ TARAFINDAN 17 EKİM 1924 TARİHİNDE
MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN KIRŞEHİR'E GELİŞİ MÜNASEBETİ İLE
YAPILAN KONUŞMA**

Soylu Türk Milleti'nin göz bebeği Gazi Paşamız! Asırlardan beri Türk'ün kanıyla varlığını sürdürerek, kendisine Allah'ın gölgesi süsünü vererek, zihinlerde yerleşen, düşmanlarımızla birlikte büyük milletimizin, büyük Kemaller'ini yetiştiren şu nazlı vatani temelinden yıkmak, Türk milletini sonsuza kadar tutsak etmek hayalini kurarken onu tutsaklıktan, ölümden kurtarmak amacı ile kahramanca meydana atılarak üç yıl önce şehrimizden geçmiş ve o zaman üzgün kalplerimize bir kurtuluş ve ümit ışığı yakmıştınız!

Çok geçmedi: Kararlı, kahraman ve olağan üstü gücünüzle altı yüz yıldan beri, dünya tarihinin yazmadığı büyüklükte denizler kadar engin, şanlı bir zaferi gerçekleştirerek milletimizin ve bütün İslâm dünyasının sonsuz teşekkürleri ile şerefledirdiniz, taktirlerini topladınız.

Senelerden beri kalpleri istek ve şevkle çarpan Kırşehir halkı, Türk milletinin laik olduğu yüksek hedefe ulaştıran yenilik, ilerleme yollarında bizlere aydınlık gelecekleri gösteren Gazi Cumhurbaşkanımızı selamlamak onuruna sahip olduğumuzdan dolayı kendilerini mutlu ve bahtiyar bilirlen.

Burada büyük milletimizin duygularını dile getirerek diyorum ki: Biz Kırşehir halkı, saygıdeğer Cumhurbaşkanı Paşamızın kurtarıcı kılıcı ile kurtardığı ve güçlü kalemi ile belirlediği ilkeler etrafında toplandık. Kutsal amacımızın gerçekleştiğini görmek ve son hedefe ulaşmak için açtığımız gerçek yolda: Genç ve sağlam cumhuriyetimizin güçlü ve aydınlık ışıklarında sizinle birlikte yürüyeceğiz bizi bu hakikat yolundan çevirecek hiçbir güç yoktur. Önümüze çıkan her engeli korkusuzca aşacağız. Milletimizin şu demirden yumruğu: Zulüm, esaret, bağımsızlık ve bilgisizlik zincirlerini parçaladığı gibi, her cehennem ateşini söndürmeye yeterlidir.

Biz Türkler, yeni ve güçlü cumhuriyetin gerçek koruyucusu ve sahibiyiz. Millî ve kutsal düşüncemiz budur. Cumhuriyet fidanını gerekirse kanımızla sulamaktan ekinmeyeceğiz. Yaşasın Türk Cumhuriyeti, Yaşasın Türk Milleti, Yaşasın Büyük Gazi Paşamız.

**ÖRETMEN ARİF SITKI GÖNENDİK BEY'İN 24 NİSAN 1973 TARİHİNDE
YAZMIŞ OLDUĞU, ATATÜRK'ÜN YERKÖY ZİYARETİ HAKKINDAKİ
HATIRA MEKTUBU**

“ANKARA 24 NİSAN 1973”

Başöğretmen Atatürk Yerköy’de bizi imtihan etmişti. 1928 yılında Harf İnkılâbı yapılmıştı. Ben o yıl Haziran ayında orta öğretmen okulu edebiyat şubesini bitirmiş, Kırşehir Ortaokulu Türkçe öğretmenliğine atanmıştım.

O günlerde bütün bir ulus Harf İnkılâbı seferberliğine yönelmiş; öğretmen, aydın, memur bu seferberliğin öncüleri olarak açılan kurslara devam ediyorduk. Ankara’dan Halkevlerine, Milî Eğitim Müdürlüklerine ve her dereceli okula yeni harflerle basılmış broşürler, fasiküller halinde kitaplar geliyor, Hakimiyet-i Millîye ve Ulus Gazeteleri’nin baş sayfaları yeni harflerle basılıyordu.

Atatürk’ün Doğu Anadolu’ya geziye çıktığını radyo haberlerinden öğrenmiştik. Kısa bir süre sonra, Kayseri’den trenle Ankara’ya dönmek üzere olduğu haberi Kırşehir’de yayılmıştı. 1919 yılından beri Aziz Atası’nın etrafında kenetlenmiş olan, Kırşehir’in ileri gelenleri hem Yerköy İstasyonunda karşılamak, hem de Kırşehir’e davet etmek için başta rahmetli Ömer Aydın Hocamız, Cevat Hakkı Tarım Bey ve Müfettiş Ramiz Bey’den oluşan bir heyete eşimle birlikte bende katılmıştım. Hareketimizden önce eşim bana;

-Arif, tebeşir al, lazım olur... Uyarısında bulununca cebime iki tebeşir koymuştum. Hatırladığıma göre Yerköy’e iki otobüs ile gitmiştik. Yerköy’e bizden önce birçok Yozgatlı öğretmen, gazeteci ve gençler gelmiş bulunuyordu. Saatlerce Büyük Kurtarıcımızı sabırsızlıkla bekledik. Gecenin geç saatlerinde, trenin uzaklardan duyulan sesi ile topluluğu bir heyecan kasırgası sarmıştı.

Ağır ağır istasyona yaklaşan trenin sesinden koyu karanlığı aydınlatan bir ışık huzmesi, hayır hayır bir güneş, gözlerimizi kamaştırmıştı. Birbirine karışan kalabalık elektrik akımına tutulmuşçasına sarsılıyor, pufleyen lokomotifini kucaklamak istiyordu.

-Yaşa! Varol... sesleri arasında Atatürk vakur adımlarla istasyonun bekleme salonuna doğru ilerliyor ve tek kelime konuşmuyordu. Etrafını saran topluluğa ilk seslenişi:

-Tahtadaki ilan kâğutlarını kaldırım, şeklinde oldu ve hemen tebeşir istedi. Tahta başına çağırđıđı hocam Ömer Aydın Bey'e cebimdeki tebeşiri vermiştim. Sivas Kongresi dönüşünde Kırşehir'de konaklayan Atamız, gece yapılan fener alayında konuşan rahmetli Ömer Aydın Bey'i tanıyordu. Namık Kemal'in meşhur:(Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini, yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini?) beytini ateşli hitabesi arasında okuyan Ömer Aydın hocamıza (Vatanın bağrına düşman dayasın hançerini, bulunur kurtaracak bahtı kara maderini) diye karşılık verdiği için olmalı ki Ömer Aydın Bey'i tanı mıştı.

Aradan 45 yıl geçti. Yazdırdığı kelime ve cümleleri pek hatırlamıyorum. Meşhur kelâm (Hafızai beşer nisyan ile malüldür.) unutmadığım ve ömrümün sonuna kadar unutmayacağım şu sözler Atama ait diğer anılarımla benimle mezara kadar dip diri yaşayacaktır. Ömer Aydın hocam, bir cümlede terk ipten söz etmişti. Ata birden hiddetlendi (Bırakın şu arapca kaidelerini bizim bütün çabalarımız, türkçemizi bu arapcanın kaidelerinden kurtarmaktır.) sözü salonda derin bir sesizlik yaratmıştı. Bu arada Yozgatlı il gazete baş yazarı Avni Bey'i tahtaya çekti. Bugünkü gibi hatırlamıyorum, Avni Bey belki heyecanından olacak, kelime ve cümleleri pek doğru yazamamıştı. Bunun üzerine (Yozgatlılar, Kırşehirliler sizden daha çok çalışmışlar) diye de bizlere iltifatta bulunmuşlardı

O tarihlerde tek parti Halk Fırkası idi. Bu partinin genel sekreteri de rahmetli Saffet Arıkan'dı. Yanlarında taşıdıkları yeni harflerle basılmış broşürleri birer birer

dağıttı. Bizim gruptan, Yozgatlılardan rast gele kimselere okutuyor, yapılan hataları bir öğretmen titizliği ve ciddiyeti ile sıkılmadan düzeltiyor, bundan da başarılı öğretmenin duyduğu hazzı duymanın bahtiyarlığına eriyordu.

İnkılabın yapıldığı tarihlerde Ulus'un baş sayfası yeni harflerle yayın yapıyordu. Cevat Hakkı Tarım(Paşam, Ulus'un bütün sayfaları yeni harflerle yayın yaparsa halka daha da kolaylık yapılmış olacak) teklifini yerinde bulan Büyük Kurtarıcı (Saffet not et) emrini verdi. Bundan cüret alan Cevat Hakkı Tarım ikinci bir istekte bulundu.(Paşam, halkımız (ch) harflerini birleştirerek(ş) okumakta güçlük çekiyor.(s) harfine(,) sedil işaretini koyarak(ş) harfi olarak yazılırsa kolaylık olur kanısındayım) demişti. Bu isteği de akla yatkın bulan aziz Atamız(saffet bunu da not et) emrini vermişti. Saatler ne çabuk geçmişti. Tan yeri ağarmağa başlamıştı. Baş Öğretmen, öğrencilerini imtihan etmekten zevk duyuyordu. Hatasız okuyan ve yazanları gördükçe alev alev yanan gözlerinin içinin güldüğü görülüyordu. Toplulukta bir kaynaşma başlamıştı. Herkes Atasının elini öpmek istiyordu. Kafitemiz içinde hemen en gençlerden idim. Büyüklerime saygısızlık yapmamak endişesi ile sıramı bekliyordum. Bir fırsat bularak ilk defa Atamın elini hürmetle öpmek mutluluğuna eriştim.

Tren ağır ağır Yerköy İstasyonundan Ankara yönüne doğru yol alırken hepimiz Baş Öğretmenin imtihanında kazanmış öğrencilerin kıvancı içinde birbirimizi tebrik etmiştik. Ertesi gün Ulus Gazetesi tamamı ile yeni harflerle yayın yapmağa başlamış,(ch) harflerinden oluşan(ş)harfi, güzel memleketime yazıları ile değerli hizmetlerde bulunan Cevat Hakkı Tarım'ın teklifi üzerine(s) harfine (,) sedil işareti konarak (ş) harfi olmuştu.

Bu ve bu nitelikte olan Atamıza ait anılarım, hayatımın sonuna kadar belleğimde kutsal bir armağan olarak bütün canlılığı ile yaşayacaktır.

ÖĞRETMEN ARİF GÖNENDİK

T.C. BAŞBAKANLIK

CUMHURİYET ARŞİVİ

Karar No:496
Eski Defter C.No:2
S.No: 175

Kararname

Muamelesi İkmâl edilmiştir.

Kırşehir mebusu Rıza Beyin, daire-i intihâbiyesinde teşkil ederek kumandası altında cepheye götürdüğü alayın dört ay kadar ifa'yı hizmet itdikden sonra vazife-i teşrî'yyesini berâ-yı avdeti esnasında alayın bir kısmını 24. Fırka emrine tevdi eylediği ve 42 neferini de beraberinde getirerek terhis eylemesi üzerine merkumûn hakkında takibât icrasına başlanıldığı ve cephelere sevk edilen bu gibi erbâb-ı cerâimin seferberliğin hitâmına kadar ordu emrinde bulunarak hüsn-i hizmetlerini mesbûk olduğu takdirde afları doğru olabilirse de, Seferberlik berdevam bulunduğu halde birkaç aylık muvakkat hizmetden dolayı bunların afları caiz olamayacağından haklarındaki takibatın zarûri olduğu ve yalnız Ordudaki hizmetlerinin müddet-i mahkûmiyetlerine mahsûb idilmesi muvâfık olacağı Dahiliye vekaletin 15.12.1336 târih ve 9165/889 numarolu tezkiresinde bildirilmiş ve 19 Şubat 1330 târihli kânûnun altıncı maddesi mücebinde habsaneden çıkarılmış olan bu gibi mevkûfnin ve mahkûmînin hüan-i hizmet ve yararlık ibraz itdikler âmirlerinin ve Kolordu veya Müstakil Fırka Kumandanlıklarınca tasdik idilmek şartıyla merkûmûndan maznûn olanlar hakkında takibât-ı kânûniyyeden sarf-ı nazar olunması ve mahkûm bulunanların müddet-i mahkûmiyetlerinin affı için Meclis'e mürâcaat olunacağından, evvel emrde vesîkaların ihrazı için Müdafaa-i Milliye Vekaletine havalesi Vekilenin 5.1.1337 tarihindeki içtimâında takarrür itmişdir. 5.1.1337

İcra Vekilleri Heyeti Reisi

Fevzi

Şer'îye Vekili

Fehmi

Müdafaa-i Milliye Vekili

Fevzi

Adliye Vekili Namına

Ahmet Muhtar

Dahiliye Vekili Namına

Dr. Adnan

Hariciye Vekaleti Vekili

Ahmet Muhtar

Maliye Vekili

Ferit

Maarif Vekili

Hamdullah Suphi

Nafia Vekili

Ömer Lütfi

İktisat Vekâleti Vekili

Mahmut Celâli

Erkâni Harbiye-i Umumiye Reisi Vekili

Fevzi

T.B. Millet Meclisi Reisi

M.Kemal

**T.C. BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ**

Karar No:753
Eski Defter C.No:2
S.No: 411

Kararnâme

Muamelesi İkmâl edilmiştir.

Kırşehir meb'usu Rıza Beyin, dâire-i intihâbiyesinde teşkil ederek kumandası altında cepheye götürdüğü kıt'adan esnâ-yı avdetinde beraberinde getirdiği 42 nefer mahkûm ve mevkûfinin hüsn-ü hizmet ve yararlık ibrâz ettikleri, âmirleri ve kolordu veya müstakil fırka kumandanlarınca tasdîk edildikten sonra merkûmundan maznûn olanlar hakkında takibât-ı kanûniyyeden sarf-ı nazar olunması ve mahkûm bulunanların dahî afvı için mürâcaat olunması 5.1.337 tarih ve 496 numaralı Hey'eti Vekîle kararı iktizâsından bulunmasına mebni, şebk eden iş'âra cevâben 42 nefer mahkûm ve mevkûf eşhâsın hüsn-i hizmetleri ve yararlıkları meşhûd olmadığı Müdafaa-i Milliye Vekaletinin 23.2.337 tarih ve 469 numaralı ve Dahiliye Vekaletinin 8.3.337 tarih ve 16000/486 numaralı tezkirelerinde bildirilmesine binâen merkumun 42 neferinin te'cillerine imkân görülemediği ve keyfiyetin Müdâfaa-i Milliye ve Dâhiliye ve Adliye Vekaletlerine tebliği icra vekilleri Hey'etinin 20.3.337 tarihindeki içtimâ'ında karagîr olmuştur. 20. Mart.337

İcra Vekilleri Heyeti Reisi
Müdafaa-i Milliye Vekili
Fevzi

Adliye Vekaleti Vekili
Mehmet

Şer'iyeye Vekili
Fehmi

Maarif Vekili
Hamdullah Suphi

Maliye Vekili
Ferit

Hariciye Vekaleti Vekili
Ahmet Muhtar

Dahiliye Vekili Namına
Ahmet Muhtar

Erkâni Harbiye Umumiye Reisi Vekili
()

Sıhhiye Vekili
Dr. Refik

İktisat Vekili
Mahmut Celâl

Nafia Vekili
Ömer Lütfi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
()

KARAR	ESAS	HEYET-İ HAKİMİYE:
16	Senesi 1341 43 108 tevhid	Mukaddema Milis zabitanından olup Mayıs 1341 tavaşında Atina'ya giderek bir ay kadar ikametden sonra Haziran 1341 evaşında İstanbul'a avdet eden İsmail Hakkı Efendi Atina'da bulunduğu müddet esnasında Çerkez Ethem'in biraderi Reşit ve Tevfik ve himayeleri ile temasında gûya elde ettiği malûmata istinaden hariçteki bu hainlerin dahilde dahi mühim faaliyette buldukları ve esamisini zikr ettiği zevatın isim yerine muayyen numaraları haiz olarak salifüzzikr hainlerle hal-i muhaberede oldukları ve cümlesinin ricâl-i milliyeye suikastlar icrası ve teşkilât-ı esasiyenin ilgası hususunda müttelik kalıp mensup buldukları teşekkül-ü hafiyenin mâlik olduğu mühim mebâliğin bu maksada sarfının tekerrür eylediği ve Bağdat'ta, İstanbul'da ve Ankara'da merakiz-i faale teşkili takarrür ederek Çerkez Ethem'in iş bu karar üzerine Bağdat'a azimet eylemiş olduğu hakkında gerek Atina Sefaretine gerek Pire Şehbenderliğine ve gerek İstanbul Polis Müdürlüğüne kendi müracaatı ile ifadat ve ihbaratı üzerine maznunen ve icrâ vekilleri Hey'et-i Celilesinin olbâbtaki kararı üzerine Mahkememize tevdi olunan ve 23 Temmuz 1341 tarihinde taht-ı tevkife alınarak bir ilâ on iki Ağustos 1341 tarihinde mabilisnâd olan cerâim ile bir gûna alaka-i maddiyye maneviyyeleri görülemediğinden dolayı tahliyeleri icrâ kılınan Yozgat Mebusu sâbıkı Tatlızade Bahri, Sâbık İstanbul Mebusu Şükrü, Erzurum Mebus-u Sâbıkı Salih, Eskişehir Mebus-u Sâbıkı Hüsrev Sami, Biga Mebus-u Sâbıkı (Hamdi), Emniyet-i Umumiyye Müdüriyeti kısmı siyasî Müdür-ü Sâbıkı Mehmet'çe, Sâbık İttihad-ı Terakki kâtib-i mes'ulü Mithat, Çanakkale'li Mehmet, Tüccârdan İstipan, Fuat, Sapanca'lı Hakkı Mudanyada çiftçilik sahiplerinden Şükrü Bey ile yine aynı tarihte taht-ı tevkife alınarak mevkuf bulunan Eskişehir Mebus-u Sâbıkı Eyyüp Sabri, Bursa Belediye Reis-i Sâbıkı Hasan Sami, Karacabey kazasından zürraadan Rüstem, Bursa Hey'et-i mahsusa azâsından Miralay Osman ve Muhbir Milis Kumandan-ı sâbıklarından İsmail Hakkı Beylerin ve Şark'ta zuhur etmiş bulunan Kürt isyanını fırsat bilerek Kırşehir ve havâlisinde de bir kıyam hazırlamak ve Cumhuriyet-i İdarenin ilgasi ve Erkân-ı Devletin imhası gayesini teminen şekâvet ve katl-i nüfus ile maznun ve mahkûm bir çok erbâb- cinayeti hilâf-ı vâki ve hilâf-ı hakikat olarak Kuvâ-yı Milliyede hizmetleri mesbûk olanlar misillu itâ eylediği vesikalarla takibat-ı kanuniyyeden vâreste kılmak ve hapisneden tahliye ettirmek ve amâl-i meş'umesini mevki-i fiile koyabilmek için ahden şahsına bağladığı eşra-yı merkumeden emri altında çete teşkil eylemekle maznununaleyh olup 13 Mayıs 1341 tarihinde taht-ı tevkife alınan Sâbık

Kırşehir Mebusu Keskin'li Rıza ve maznunun aleyhimden Miralay Osman Beyin Zevce-i mütallakası Yemenli Fatma Hanımı Mumaileyh Osman Bey'in tertibatı dairesinde ve sevk-i idaresi altında taammüden katl eylemekle maznununaleyhim olup 14 Eylül 1341 Tarihinde taht-ı tevkife alınan ve davaları tevhidten rüiyet edilen Unkapanın'da kahvecilikle müştagil Sürmene'li Kör Rifat Reis ve merkurum metresi olup 21 Eylül 1341 tarihinde tevkif edilen Bursa'lı Hasan Kerimesi Fatma Zehra ve merkurum Rifat Reisin şeriklerinden firari Hasan Kaptan bin Osman haklarında icra kılınan muhakemat neticesinde:

Maznununaleyhimden Milis Kumandanı İsmail Hakkı'nın Mayıs 1341'de ahz eylediği pasaportla gûya lieclitticare Pire ve Atina'ya azimetle mukaddema İstanbul'da tanıdığı Yunan Devleti Tebaasından Beyoğlu'nda Tatavla'da Apostolidis Hanında mukîm Madam Esterine'nin hemşiresi nezdinde ihtiyar-ı ikamet eylediği ve bu esnada mücadele-i milliyede Devlet ve Milleti aleyhinde malûm olan harekât-ı ihanet karânelerinden dolayı Türk Vatandaşlığından iskâd ve Vatana avdetleri men' kılınmış olan Çerkez Ethem'in biraderi Reşit ve Tevfik ile temas ederek eşhas-ı merkume ve hempalarının Türkiye'de şûriş ve ihtilâl ika'ı surati ile idare-i hazırayı ilga için teşkil ettikleri hâfi cemiyetin azalığına kendisinin de ithal edilmiş olduğuna ve dahil-i memlekette bulunup esamisi zikr edilen zevat ile Atina Teşkilâtı arasında vasıta-i muhabere olmak üzere vazifesinin kendisine tevdi edildiğine dair gerek şehbenderliğe gerek İstanbul Polis Müdüriyetine malûmat itâ eylemiş ve tertibat-ı hesab-ı karâne hakkında ihbaratta bulunmuş ise de Makamat-ı resmîyeye vâki olan şu müracaatının bir taraftan Devleti azice ederek gûya hizmetine mukaabil nakdi mükâfat elde etmek ve diğer taraftan bir takım erbâb-ı namusu bu suretle lekeleyerek memlekette nifâk sokmak ve binnetice Atina'da kendisinin temasta bulunduğu Çerkez Ethem ve biraderleriyle hempalarının amâl ve makasıt-ı hainanelerini haysiz-i husul getirmek gayesine matûf pek iblisâne bir plan takip eylediği ve hin-i derdestinde üzerinde zuhur eden ve metresinin akrabaları tarafından yazılan mektupların ma'al ve münderecatı ve hanesinde icrâ edilen mûsikâfane ve temadi taharriyât neticesinde zukur edip Çerkez Reşit'in delâleti ile Yunan Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye Dairesi ve Hariciye Nezareti ile hal-i temasta bulunmuş olduğunu isbat eden vesâik-i resmîyye ve muhtelif zamanlarda vermiş olduğu malûmatın külliyyen yekdiğerine mübayin olması, ahvâl-i hususiyye ve şahsiyesi ile hayat-ı maziyyesinin kendisinin mahiyet-i ahlâkiyyesi hakkında itimad ve telkin edebilecek şekilde olmaması merkurumun ihbarât-ı vâkıasının tamamen meşkûk ve müşevveş makasıt tahtında icad edilen mukarriyâtтан ibaret olduğu kanaatini tevlid ve tahkim eylemiş; ve diğer maznun Hey'et-i Mahsusa azâsından Miralay Osman Beyin ise 15 Haziran 1341 tarihinde Atina'dan İstanbul'a avdet ve 13 Temmuz 1341 Tarihinde Bursa'ya

azimet eden merkur İsmail Hakkı ile evvelâ suret-i umumiyye ve aleniyyede badehû suret-i hususiyyede hâfi olarak görüştüğü ve iş bu mülâkatın ancak Türkiye Ricâl-i Hükûmeti aleyhinde yapılacak suikast ve icrâatı hakkında olduğunu merkur İsmail Hakkı'nın anmuhakemeten mumaileyh muvacehesinde tekrar eylemesi, Osman Bey'in inkârına rağmen istima' kılınan şuhudûn, Osman Bey ile merkur İsmail Hakkı'nın yalnızca kalarak görüştüklerini teyid eylemelerini, ve idare-i hazıra aleyhinde bazı teşkilâta bilfiil teşebbüs eylemiş bulunan Keskin'li Rıza ile İstanbul'da Meserret Otelinde mukarrerat-ı müşterekeye münthehi müzakerâta girişmiş olması ve kezalik Keskin'li Rıza'nın hatt-ı hareketini aynen takip ile mücadele-i milliyede hizmetleri sebk etmemiş olan erbâb-ı şekâvet ve cinayetten mahkûmlara tevzi edilmek üzere açık kart şeklinde imzalı vesâik tertip eylemiş olması, mumaileyhin memlekette sûriş ve fesat ihdasını istihdaf eden bir yola girdiğini ibraz eylediği gibi zevcesinin Yemen'de vuku' vefatı üzerine taht-ı nikâhına alarak Bolu ve havalisi Kumandanlığı esnasında tatbik eylediği Yemen'li Fatma Hanımın iki çocuğuna ait nafakayı itâ etmemesi dolayısıyla bir sene mukaddem aleyhine ikame eylediği davada ayda otuz lira nafaka tediyesine mahkûm edilmiş olmasından mukber olarak mezbûrenin izale-i vücudunu teminen tertibat-ı lâzimeye tevessül eylemesi ve bu cümleden olarak vaktiyye mahiyetinde bulunan ve düşmanla teşrik-i mesai eylemekten Divan-ı Harbçe maznun ve mevkuf iken Kuvâyi Milliyede hizmeti olduğundan bilbahis vermiş olduğu vesika ile takibat-ı kanuniyyeden azade bırakıldığı ve hatta 1317-1318 tevellüdü olup hizmet-i fiiliyye-i askeriyelerini ifa etmeleri icab eden bir çok eşhası mücadele-i milliyede hizmette bulduklarına dair para mukabilinde vermek üzere bir çok vesika itâsı ile Devletin Kuvâ-yı askeriyeye ve muntazamasını zaafa uğratarak menafi-i maddiyyesini de temin eylemekte olması dolayısıyla her yaralarına amade bulundurduğu eşirrayı meşhudeden İstanbul'da Unkapanı'nda kahvecilikle müstagil Kör Rifat Reis nâm-ı şahıs 25 Mayıs 1341 tarihinde İstanbul'a gelerek tarih-i avdeti olan 5 Haziran 1341 tarihine kadar misafir kaldıkları Hendek Oteline celb ile mezbûre Yemen'li Fatma Hanım'ın itlâfi hakkında mukaddema Busa'daki müteaddit mülâkatlarda kararlaştırdıkları tertibata ilâveten hadise-i katlin tarz ve suret-i ikama mütedair son talimatı dahi müştereken taht-ı karara aldığı kendisinin inkârına mukaabil Kör Rifat'ın samimi bulunduğu Osman Bey'e vesika almak ve görüşmek üzere Bursa'ya gittiği zaman, tertip ve tesbit ettiklerini ve bilâhire Osman Bey'in İstanbul'da Hendek Oteli'nde bulunduğu esnâda son mükâleme ve müzakere ve tertibatta bulduklarını sarahaten ikrar eylemiş bulunması;

Ve maznun-u mezkûr Rifat'ın eskiden beri tanıdığı ve kendisine bir çok ahvâlde muaveneti sebk eden ve bilhassa düşmanla teşrik-i mesai maddesinden Divan-ı Harbçe mevkuf iken, vermiş olduğu vesika ile

kendisini takibat-ı kanuniyyeden vareste kılan Osman Bey ile görüşmek ve bazı rüfekasına Kuvâ-yı Milliye'deki hizmetlerinden bilbahis vesika almak üzere Bursa'ya gittiğinde ve Mumaileyh Osman Beyin İstanbul'da Hendek Oteli'nde zevce-i mutallâkasının izale-i vücudu hakkındaki teklifat ve tertibat-ı mahsusasını ve yakalanacak olursa bile bu defa da pençe-i kanundan kurtulacağı vaadine kapılarak, evvelâ tanımadığını beyan ve indel, vaciha Şeyzadebaşı'nda peyda-yı münasebet eylediğini ve metres tuttuğunu ikrar eylediğini, Bursa'lı Fatma namındaki alfeteyi Osman Beyden adresini aldığı, zevce-i mütallâkasını Yemen'de Fatma Hanımın hanesine kiracı sıfatı ile yerleştirilerek maktûle-i mağdurenin ahvâl ve hayat-ı hususiyyesini tarassut ettirerek suret-i ika'ı katli teshil edecek malûmat-ı lâzimeyi bil'istihsal, Yemenli Fatma Hanımı 7 Haziran 1341 Pazar günü İcrâ Dairesinde nafakaya müteallik işini takibe gideceğini va zaman-ı avdetini öğrendikten sonra rüfekasından Sürmene'li Hasan Kaptan ile birlikte Fatih Parkı civarında Unkapanına incek caddedeki yangın yerinde mezbûrenin yolunu beklediklerini ve geç vakit avdet eden mezbûrenin üzerine saldırarak bir laz bıçağı ile kalbine üç defa saplamak sureti ile cerh ve katl eylediklerini ve hadise-i katlin suret-i zaman ve mekân ifa'ı ve alet-i kat'li nereye atmış bulunduğu hakkında vukuât ve hadisata tamamen mutâbık tafsilât itâsı sureti ile vâki-i itirafat-ı sarihası ve Kôr Rıfat'ın hadise-i katlden dolayı taht-ı tevkife alındığından haberdâr olan Hasan Kaptan'ın Memâlik-i Ecnebiyyeye firar eylemiş bulunması;

Diğer maznune Bursa'lı Alifte gûruhunda Fatma'nın da Rıfat Kaptanın metresi olduğunu ve kendisi cibâl-i fabrikasına girmek teşebbüsünde bulunduğundan dolayı mezkûr fabrikaya yakın bir mahalde bulunan Yemen'li Fatma Hanım'ın hanesini, hane kirası Kôr Rıfat Kaptan tarafından tediye edilmek sureti ile kiracı sıfatı ile girdiğini ve bu müddet esnasında da Rıfat'la münasebatının temadi eylediğini ve hadise-i katl'den sonra Rıfat'la birlikte Hacıkadın civarında bir hanede oturmakta olduğunu ve Kôr Rıfat'ın hane sahibesi hakkında muhtelif zamanlarda kendisinden malûmat almış ve hatta beraberce gezmeyi kabul ettirmesi hakkında ısrarda bulunmuş olduğunu ifade etmiş ve gerçi mezbûrenin takip edilmekte ve katli etrafında bir tertib-i mahsus hazırlanmakta olduğunu bildirmediğini söylemiş ise de ilk isticvabında Rıfat Kaptanı tanımadığını beyan eylediği halde bilâhire metresi olduğunu ve munesabat-ı sâiresini ve maktûle hakkında teâti-i malûmatını itiraf eylemesi, Fatma Hanımın katlinden dolayı İstanbul Zabita ve Adliyesince yapılan tahkikat ve tetkikat-ı kanuniyye esnasında ahz olunan bu cihetleri külliyyeden mezkûr bırakması, ve hadise-i katl'den sonra izlerini gaib ettirmek maksadı ile âhar bir haneye Kôr Rıfat'la tanışıklarının tebeyyün etmesi, ve Yemen'li Fatma Hanımın hadise-i katlin vukuu günü sokağa çıkacağını ve nerelere gideceğini ve hangi tarikle avdet edeceğini ancak

ve yalnız kendisince malûm bulunduğu halde K r Rıfat ve Hasan Kaptanların bundan mal matd r olarak ve mezbûrenin yolunu o suretle bekleyerek katli ika' eyledikleri ve binnetice mezbûrenin de katilde fer'an z methal bulunduğu ifadat-ı istintakiyye ve Huzur-u Mahkemedeki beyan tı ile anlaşılması;

Ve maznun diğer Keskin'li Rıza'nın da şarkda zuhur eden Kürt isyanı hengamında Kırşehir ve havalisinde dahi bir kıyam vukua getirmek ve Reis-i Cumhur Hazretleri ile Rical-i H k meti dağa kaldırmak ve teşkilât-ı hazıra-i H k meti ılga eylemek gayesi ile bir çok erbâb-ı cinayeti hapishaneden tahliye ettirmek sureti ile çeteler teşkiline girişildiğini ve Ankara'ya müsellah kuvvetlerle taaruz etmek maksadı ile teşkilâta devam eylediği evrak-ı dava meyanında mevcut ves ikin elde edilmesi bu hususta istima' kılınan şuhudun şehadatı del letleri ile v sıl-ı mertebe-i subut olduğundan, bunlardan İsmail Hakkı'nın hareketine tevafuk eden Hiyanet-i Vataniyye Kanununun: "İsyana İştir k etmeyen eşhas hakkında tariz-i isn datta bulunanlar isn d ettikleri cürmün cezası ile m cazat olunurlar" diye muharrer onuncu ve mezkûr Kanunun muaddel birinci maddeleri delâleti ile, ikinci maddenin: "bilfiil Hiyanet-i Vataniyye de bulunanlar salben idam olunur..." diye muharrer fıkra-i ul sına ve Miralay Osman Beyin azam cürmü bulunan zevce-i mukallaası Yemen'li Fatma Hanım'ın tamm den katlinde hemfiil olduğundan silk-i asker den tardı ile Kanun-u Cezanın kırk beşinci maddesinin: "eşhas-ı müteaddide bir cinayet veya c nhayı müttehiden ika' eder veyahut ef'al-i m teaddideden mürekkep olan bir cinayet veya c nhada bir takım eşhastan her biri cürmün husul  maksadı ile ef'al-i mezb reden birini veya bir kaçımlı icrâ eyleyise eşhas-ı mezk reye hemfiil denilir ve cümlesi fail-i müstakil gibi m cazat olunur" diye muharrer olan fıkra-i evveliyesi delâleti ile kanun-u mezk run: "taammüden bir şahsı katil eden...kimse idam olunur" diye muharrer olan 170'nci maddesine ve K r Rıfat ile firari Hasan Kaptan'ın kezalik mezkûr Kanunun 170'nci maddesine tevfikan ve Hasan Kaptan'ın gıyabında olmak üzere idamlarına ve Hasan Kaptan'ın Hukuk-u Medeniyyeden ıskati ile emv linin haczine ve Keskin'li Rıza'nın da hareketine tevafuk eden kanun-u Ceza-yı Umum nin: "Türkiye Cumhuriyetinin Teşkil t-ı Esasiyye Kanununu tamamen veya kısmen teblil veya ilgaya ve Kanun-u mezk re tevfikan teşekkül eden...cebren teşebbüs edenler idam olunur" diye elli beşinci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları delâleti ile: "bal da muharrer elli beşinci ve elli altıncı maddelerde beyan olunan feslardan birini bir takım eşhas m ctemian icrâ eder yahut icr sına tasaddi eyleyise elcemiyete dahil bulunanlardan asıl reis ve muhrik-i mefsedet olanlar her nerede tutulur ise idam olunur" diye muharrer olan muaddel elli yedinci maddesinin fıkra-i ul sına tevfikan kez lik idamına ve mezbûre Yemen'li Fatma Hanımın keyfiyet-i katlinde ser'an zimethal olduğu tahakkuk eden Alef'te Zehra'nın da Kanun-u

	<p>Cezanın 170'nci maddesi delâleti ile 45'nci maddesinin fıkra-i mahsusasına tevfikân on sene küreğe vaz'ına ve mevkuf bulunan Eyyüp Sabri, Hasan Sami, Karacabeyli Rüstem Beylerle mukaddema tahliye edilmiş bulunan Sâbık Mebuslardan Bahri, Salih, Şükrü, Hüsrev Sami, Hamdi, Çiftlik sahibi Şükrü, Mehmetçe, Mithat, tüccârdan İstipan, Fuat, Sapanca'lı Hakkı ve Çanakkale'li Mehmet Beylerin mabihilisnâd olunan ef'ale mücaseretlerine dair hiçbir delil ve emare-i kanuniyye bulunmayıp masumiyetleri tebeyyün ettirilen mumaileyhimin de beraatlerine 10 Kânunusâni 1926 Tarihinde müttefikân karar verildi.</p>												
	<table><tr><td>Fehmi</td><td>10.01.1926</td><td>D:159</td></tr><tr><td>Reis</td><td>Azâ</td><td>Azâ</td></tr><tr><td>Afyon Karahisar</td><td>Gaziyantap</td><td>Aydın</td></tr><tr><td>Ali</td><td>Kılınç Ali</td><td>Reşit</td></tr></table>	Fehmi	10.01.1926	D:159	Reis	Azâ	Azâ	Afyon Karahisar	Gaziyantap	Aydın	Ali	Kılınç Ali	Reşit
Fehmi	10.01.1926	D:159											
Reis	Azâ	Azâ											
Afyon Karahisar	Gaziyantap	Aydın											
Ali	Kılınç Ali	Reşit											